

NHRI·EU

**ANALÝZA KOMPONENTU 6
PLÁNU OBNOVY A
ODOLNOSTI SLOVENSKEJ
REPUBLIKY V KONTEXTE
ĽUDSKÝCH PRÁV A
UDRŽATEĽNEJ OBNOVY**

THIS PROJECT IS FUNDED
BY THE EUROPEAN UNION

ERROR! NO TEXT OF SPECIFIED STYLE IN DOCUMENT.
ERROR! NO TEXT OF SPECIFIED STYLE IN DOCUMENT.

Autorka: Beáta Babačová

© 2021 NHRI·EU
The Danish Institute for Human Rights
Wilders Plads 8K
DK-1403 Copenhagen K
Phone +45 3269 8888
www.humanrights.dk

Provided such reproduction is for non-commercial use, this publication, or parts of it, may be reproduced if author and source are quoted.

This publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the Danish institute for Human Rights, the NHRI-EU project, and can in no way be taken to reflect the views of the European Union. EU info: <http://ec.europa.eu/world/>

OBSAH	3
ZOZNAM SKRATIEK	4
ÚVOD	6
1 ĽUDSKÉ PRÁVA A OBNOVA	7
1.1 KONCEPT UDRŽATEĽNEJ OBNOVY	7
1.2 HRBA PRÍSTUP K OBNOVE	9
1.3 OBNOVA V EURÓPE	14
2 PRÁVO NA VZDELANIE A HRBA PRÍSTUP K VZDELÁVANIU	17
2.1 HRBA PRÍSTUP K VZDELÁVANIU	23
3 INKLUZÍVNE VZDELANIE	28
3.1 ŽIACI A ŽIAČKY AKO NOSITELIA PRÁVA NA INKLUZÍVNE VZDELANIE	29
3.2 ŠTÁT AKO NOSITEĽ POVINNOSTÍ V OBLASTI INKLUZÍVNEHO VZDELANIA	31
3.3 PRINCÍPY HRBA PRÍSTUPU V KONTEXTE INKLUZÍVNEHO VZDELÁVANIA	33
4 ANALÝZA KOMPONENTU 6 PLÁNU OBNOVY	39
REFORMA 1	39
REFORMA 2:	47
REFORMA 3	56
REFORMA 4	64
REFORMA 5	71
REFORMA 6	78
INVESTÍCIA 1	86
VŠEOBECNÉ ODPORÚČANIA	94
PRÍLOHY	97
1 ROZDELENIE KOMPONENTOV PODĽA TERMÍNOV	97

ZOZNAM SKRATIEK

Agenda 2030	Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj
antidiskriminačný zákon	zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)
EÚ	Európska únia
ENNHRI	Európska sieť národných inštitúcií na ochranu a podporu ľudských práv
HRBA prístup	prístup založený na ľudských právach (z angl. Human Rights-based Approach)
HRIA	posúdenie vplyvu na ľudské práva (z angl. Human Rights Impact Assessment)
Komponent 6	Komponent 6 „Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch“ Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky
MRK	marginalizovaná rómska komunita/marginalizované rómske komunity
MVO	mimovládna organizácia/mimovládne organizácie
Ministerstvo školstva	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
NHRI	vnútroštátna inštitúcia na ochranu a podporu ľudských práv
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
OSN	Organizácia Spojených národov
Plán obnovy	Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky

Stredisko	Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
SR	Slovenská republika
školský zákon	zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
ŠPÚ	Štátny pedagogický ústav
ÚSVRK	Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity
Ústava SR	Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Predkladaná analýza bola vypracovaná na žiadosť Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) s finančnou podporou Dánskeho inštitútu pre ľudské práva v rámci globálneho projektu NHRI.EU.

V rámci širokého mandátu v oblasti ochrany a presadzovania ľudských práv vyplýva Stredisku, ako vnútroštátnej inštitúcii na podporu a ochranu ľudských práv (ďalej ako „NHRI“) zriadenej v Slovenskej republike (ďalej ako „SR“) o. i. monitorovať súlad vnútroštátnej legislatívy a politik s medzinárodnými záväzkami v oblasti ľudských práv.

Zámerom predkladanej analýzy je vypracovať podklady, na základe ktorých môže Stredisko naplňať svoju funkciu NHRI, a to najmä monitorovať súlad implementácie Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky (ďalej ako „Plán obnovy“) v kontexte jej dopadov na ľudské práva a rovné zaobchádzanie. Analýza poslúži Stredisku ako východisko pri formulácii stanovísk, správ a odporúčaní adresovaných subjektom štátnej moci vo vzťahu súladu implementácie Komponentu 6 „Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch“ (ďalej ako „Komponent 6“) Plánu obnovy¹ s medzinárodnými záväzkami v oblasti ľudských práv a nediskriminácie, ako aj národnými štandardami v tejto oblasti. Ďalším z cieľov analýzy, je posilniť kapacitu expertných zamestnancov a zamestnankýň Strediska pri využívaní prístupu založeného na ľudských právach (ďalej ako „HRBA prístup“, z angl. Human Rights-based Approach) ako metodológie analyzovania politik a legislatívy týkajúcich sa Plánu obnovy SR, ako aj iných politik s potenciálnym dopadom na dodržiavanie ľudských práv na Slovensku.

¹ Plán obnovy: cestovná mapa k lepšiemu Slovensku (2021) dostupné online na: <https://bit.ly/3oy2YON>

1 ĽUDSKÉ PRÁVA A OBNOVA

1.1 KONCEPT UDRŽATEĽNEJ OBNOVY

Pandémia ochorenia COVID-19 v podmienkach SR naďalej prehľbuje diskrimináciu a negatívne vplyva na dodržiavanie ľudských práv, čím výrazne spomaľuje pokrok v plnení cieľov Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj (ďalej ako „Agenda 2030“).

Medzinárodné záväzky v oblasti ľudských práv spolu s Agendou 2030 a jej 17 cieľmi trvalo udržateľného rozvoja majú potenciál byť sprievodcom na ceste von z pandémie a zaručiť, že hospodárska a sociálna obnova bude udržateľná, spravodlivá a zaručí ochranu ľudských práv pre všetkých a zároveň neopomenie najviac zraniteľné skupiny.

S cieľom potláčať a obmedziť negatívne dopady pandémie na ľudské práva a spoločnosť sa v roku 2020 začalo na medzinárodných fórach diskutovať o koncepte udržateľnej obnovy. Koncept je protiváhou úsporných opatrení z krízových rokov 2008 a 2009, ktoré mali v niektorých krajinách EÚ veľmi nepriaznivý dopad na dodržiavanie ľudských práv, osobitne hospodárskych a sociálnych práv.² Koncept udržateľnej obnovy bol vytvorený partnermi na úrovni medzinárodných organizácií³ s pôsobnosťou v oblasti ľudských práv a má potenciál byť predlohou k zaisteniu udržateľnej obnovy postavenej na ochrane a presadzovaní ľudských práv. Tento koncept zahŕňa:

- Definovanie popandemickej obnovy postavenej na ľudských právach a partnerstvách v dosahovaní udržateľného rozvoja. Koncept je zároveň jednoduchý na pochopenie, komunikáciu, kontextualizáciu, uvedenie do praxe a meranie.
- Metodiku, ktorá pomáha zamerať pozornosť na najnaliehavejšie problémy a určiť ich ako kľúčové priority, ktoré by mali byť nevyhnutnou súčasťou verejných politík, stratégií a plánov obnovy.
- Rámec, ktorý v obnove prioritizuje ľudí žijúcich v chudobe, zraniteľné a marginalizované skupiny a vyzdvihuje potenciál Agendy 2030 pre zlepšenie ich situácie naprieč sociálnou, ekonomickou a environmentálnou oblasťou.⁴

² Záznam z úvodného podujatia, ktoré sa uskutočnilo na okraji 47. zasadnutia Rady OSN pre ľudské práva, na ktorom bol prísľub predstavený, je dostupné online v anglickom jazyku na webstránke Dánskeho inštitútu pre ľudské práva: <https://bit.ly/3GmCiB>

³ Celý proces bol iniciovaný Dánskym inštitútom pre ľudské práva.

⁴ Danish Institute for Human Rights: *Sustainable Recovery from COVID-19* (2020) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3GmKgik>

Praktickým vyobrazením konceptu udržateľnej obnovy je Sprievodca ľudskými právami pre udržateľnú obnovu, ktorý poskytuje konkrétne rady pre politiky, stratégie a plány obnovy založené na ľudských právach a záväzkoch štátov vyplývajúcich z Agendy 2030.⁵ Koncept udržateľnej obnovy tvorí tiež základ tzv. Prísľubu udržateľnej obnovy,⁶ ktorý podpísalo 49 členských štátov Organizácie spojených národov (ďalej ako „OSN“), medzi nimi aj SR a 27 organizácií, vrátane agentúr a organizácií OSN a vnútroštátnych a medzinárodných organizácií občianskej spoločnosti. Stredisko je *de facto* signatárom prísľubu z pozície jeho členstva v Európskej sieti národných inštitúcií na ochranu a podporu ľudských práv (ENNHRI).

Koncept udržateľnej obnovy vychádza z neodmysliteľného prepojenia Agendy 2030 s ľudskými právami⁷. Agenda 2030 a jej 17 cieľov prezentuje víziu udržateľného rozvoja založenú na medzinárodných štandardoch v oblasti ľudských práv, ktorá je postavená na princípe rovnosti a nediskriminácie a zahŕňa nielen hospodárske a sociálne práva, ale aj občianske, politické a kultúrne práva a právo na rozvoj.⁸ Viac ako 90 % zo 169 *zámerov*⁹ udržateľného rozvoja odráža základný medzinárodný rámec ochrany ľudských práv a pracovné normy Medzinárodnej organizácie práce¹⁰. Samotná preambula Agendy 2030¹¹ potvrdzuje, že ciele udržateľného rozvoja sa usilujú o realizáciu ľudských práv. V praxi to znamená, že všetky ciele udržateľného rozvoja treba implementovať v súlade s platným medzinárodným právom v oblasti ľudských práv.¹²

⁵ Danish Institute for Human Rights: *The Human Rights Guide to Sustainable Recovery*, dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3GmKgjK>

⁶ Zoznam všetkých signatárov je dostupný online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3DBX6ly>

⁷ UN Sustainable Development Group: *What does the 2030 Agenda say about universal values?*, dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3pDm4lJ>

⁸ *Ibid.*

⁹ Danish Institute for Human Rights: *Human Rights and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (2018) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3EAFm1F>

¹⁰ *Dohovory a odporúčania Medzinárodnej organizácie práce (pracovné normy Medzinárodnej organizácie práce) Chronologický prehľad s vysvetlivkami* (2011) dostupné na: <https://bit.ly/3drj728>

¹¹ UN General Assembly: *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* (2015) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://undocs.org/A/RES/70/1>

¹² Pre zjednodušenie tejto úlohy, vyvinul Dánsky inštitút pre ľudské práva Ľudskoprávneho sprievodcu pre udržateľné rozvojové ciele, ktorý prepája jednotlivé ciele s obsahom medzinárodných dohovorov v oblasti ľudských práv. Sprievodca je dostupný online v anglickom, arabskom, čínskom, francúzskom, španielskom, ruskom a dánskom jazyku na: <https://sdg.humanrights.dk/>

1.2 HRBA PRÍSTUP K OBNOVE

Agenda 2030 predstavuje ideálny a komplexný plán na zaistenie udržateľnej obnovy,¹³ nakoľko je vo veľkej miere postavená na ľudských právach. Samotná OSN vyzdvihuje HRBA prístup ako jeden z kľúčových princípov¹⁴ implementácie cieľov udržateľného rozvoja a považuje ho za ústredný prvok celkovej činnosti OSN.

Východiskom HRBA prístupu je premisa, že všetky verejné politiky, stratégie a procesy sú zakotvené v systéme práv a zodpovedajúcich povinností upravených medzinárodným právom v oblasti ľudských práv, ktoré garantuje občianske a politické, ako aj hospodárske, sociálne a kultúrne práva a právo na rozvoj. HRBA prístup má dva hlavné ciele:¹⁵

- Umožniť nositeľom práv (tzv. Rights-holders¹⁶) uplatňovať a aplikovať ich práva.
- Posilniť kapacitu nositeľov povinností (tzv. Duty Bearers), teda subjektov¹⁷, ktoré majú povinnosť rešpektovať, chrániť, podporovať a naplňovať ľudské práva.

V zmysle HRBA prístupu k obnove sa verejné politiky, stratégie a plány nezameriavajú len na sanovanie ekonomiky s cieľom obnoviť popandemický hospodársky rast, ale prostriedky určené na obnovu sú cielené na riešenie štrukturálnych príčin súvisiacich s porušovaním ľudských práv a pretrvávajúcou diskrimináciou. Tento prístup sa opiera o päť kľúčových princípov ľudských práv, známych aj ako „PANEL“ (z angl. slov participation, accountability, non-discrimination, empowerment, legality)¹⁸.

¹³ UN: *A UN framework for the immediate socio-economic response to COVID-19* (2020) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3pvOLD0>

¹⁴ Danish Institute for Human Rights: *Human Rights and the 2030 Agenda for Sustainable Development* (2018) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3EAFm1F>

¹⁵ Scottish Human Rights Commission: *A Human Rights Based Approach: Introduction*, dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/31AQj4C>

¹⁶ Nositeľmi práv sú jednotlivci alebo sociálne skupiny, ktoré majú osobitné nároky vo vzťahu k nositeľom povinností.

¹⁷ Nositeľmi povinností sú štátne alebo neštátne subjekty, ktoré majú povinnosť rešpektovať, chrániť, podporovať a naplňovať ľudské práva držiteľov práv.

¹⁸ Scottish Human Rights Commission: *A Human Rights Based Approach: Introduction*, dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/31AQj4C>

Päť princípov HRBA prístupu možno na obnovu aplikovať nasledovne:

- **Princíp participácie:** každý má právo na aktívnu účasť na rozhodovacích procesoch, ktoré ovplyvňujú uplatňovanie ľudských práv. Proces kreovania politik, stratégií a plánov obnovy musí vytvoriť priestor pre **aktívnu participáciu** všetkých zainteresovaných subjektov. V praxi to znamená, že musí byť umožnená zmysluplná participácia subjektov občianskej spoločnosti reprezentujúcich záujmy jednotlivých skupín, ktorých sa politiky dotýkajú. Dôraz sa teda kladie na aktívnu participáciu a nie pasívnu konzultáciu zainteresovaných subjektov¹⁹.
- **Princíp zodpovednosti:** subjekty, ktoré majú povinnosť rešpektovať, chrániť, podporovať a naplňať ľudské práva sú zodpovedné v prípade neplnenia tejto povinnosti voči nositeľom práv. V prípade porušenia práv, by mali existovať účinné prostriedky nápravy. Politiky, stratégie a plány obnovy, musia byť v súlade s medzinárodnými záväzkami v oblasti ľudských práv. V kontexte obnovy ide najmä o Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, ale aj o ďalšie dohovory, ktoré upravujú práva jednotlivých skupín. Vo vzťahu k SR berieme do úvahy aj ratifikované články (revidovanej) Európskej sociálnej charty²⁰ a Chartu základných práv Európskej únie. Štát, ako aj iné subjekty s povinnosťou rešpektovať, chrániť, podporovať a naplňať ľudské práva, **sú zodpovedné** za to, že politiky obnovy budú v súlade medzinárodným právom v oblasti ľudských práv a v prípade porušenia týchto práv, zavedú účinné prostriedky nápravy.
- **Princíp nediskriminácie a rovnosti:** všetci jednotlivci majú nárok užívať svoje práva bez akejkoľvek diskriminácie. Všetky formy diskriminácie by mali byť zakázané, malo by sa im predchádzať a mali by byť odstránené. Zdravotné a hospodárske dôsledky pandémie pociťujú v neprimeranej miere ľudia postihnutí chudobou, rasizmom alebo inými formami diskriminácie, ako sú napr. Rómovia a Rómky, ľudia so zdravotným znevýhodnením, utečenci a utečenkyně, či migranti a migrantky. Politiky, stratégie a plány obnovy majú potenciál túto nerovnosť zmierniť, avšak pri nevhodnom nastavení ju môžu tiež prehĺbiť. Dôkladné posúdenie dopadov²¹ plánov obnovy na ľudské práva môže **ochrániť** niektoré skupiny **pred diskrimináciou** a prehlbovaním existujúcich nerovností.

¹⁹ UN OHCHR: *Guidelines for States on the effective implementation of the right to participate in public affairs*, dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/32Yt3y2>

²⁰ Rada Eúropy: *Európska sociálna charta (revidovaná)* (1996) dostupné online na: <https://bit.ly/3Go63Hf>

²¹ *Guiding Principles on Human Rights Impact Assessment of Economic Reforms* (2020), dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3DrJI9S>

- **Princíp posilnenia postavenia:** každý má právo domáhať sa svojich práv a uplatňovať si ich. Jednotlivci a komunity musia rozumieť svojim právam a podieľať sa na tvorbe politik, ktoré ovplyvňujú ich životy. Politiky, stratégie a plány obnovy a v nich uvedené opatrenia majú vo svojom výsledku **posilňovať postavenie ľudí** a prispievať k užívaniu ich práv. Vo vzťahu k plánom obnovy, ktoré prichádzajú po tvrdých protipandemických opatreniach obmedzujúcich postavenie niektorých skupín s cieľom ochrany (ich) zdravia, je tento aspekt osobitne dôležitý.
- **Princíp zákonnosti:** verejné politiky, stratégie a plány obnovy by mali byť v súlade so zákonmi a platnou legislatívou na národnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni.²²

1.2.1 KONCEPTY A NÁSTROJE PODPORUJÚCE HRBA PRÍSTUP K OBNOVE

Koncept Building Back Better

HRBA prístup k obnove stavia na koncepte „Building back better“, ktorý vyzýva k presadzovaniu verejných politik, stratégií a plánov obnovy, postavených na záväzkoch jednotlivých štátov v oblasti ľudských práv. Prichádzajúc najmä z prostredia OSN²³, tento koncept zdôrazňuje význam celospoločenského prístupu k obnove, vyzdvihuje princíp participácie a potrebu rozširovania priestoru pre občiansku spoločnosť. V procese kreovania politik, stratégií a plánov obnovy prikladá dôležitú úlohu rôznym aktérom, vrátane občianskej spoločnosti, náboženských a komunitných organizácií, súkromného sektora, priemyslu, médií, „obhajcov ľudských práv“ (Human Rights Defenders), NHRI, ako aj iných vládnych a mimovládnych organizácií (ďalej ako „MVO“) pôsobiacich v oblasti ľudských práv a nediskriminácie.

Human Rights Impact Assessment

Posúdenie dopadu na ľudské práva (ďalej ako „HRIA“) je proces identifikácie, pochopenia, posúdenia a riešenia nepriaznivých dopadov verejnej politiky, projektu, legislatívy alebo činností na dodržiavanie ľudských práv. Napriek tomu, že sa spočiatku tento koncept rozvíjal najmä v oblasti podnikania a ľudských

²² Scottish Human Rights Commission: *A Human Rights Based Approach: Introduction*, dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/31AQj4C>

²³ UN: *Building Back Better: Integrating Human Rights in Sustainable and Resilient Recovery from the COVID-19 pandemic (2021)* dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3DKgww7>

práv, od hospodárskej krízy v roku 2008 sa začal uplatňovať aj vo vzťahu k hospodárskym reformám a najmä politikám úsporných opatrení.²⁴ Hlavné zásady HRIA (Guiding Principles on Human Rights Impact Assessment of Economic Reforms) majú vládam objasniť využívanie HRIA ako metódy na posudzovania súladu hospodárskych reforiem s ľudskými právami.

Hlavné zásady HRIA podčiarkujú zodpovednosť štátu vo vzťahu k hospodárskym politikám a záväzkom v oblasti ľudských práv a ujasňujú povinnosti finančných inštitúcií, darcov a veriteľov, ktorí sú tiež viazaní medzinárodnými dohovormi v oblasti ľudských práv. Zásady považujú za kľúčové posudzovanie vplyvu hospodárskych politik na ľudské práva ešte pred ich prijatím. Zásady zároveň zdôrazňujú dôležitosť monitorovania hospodárskych politik po ich prijatí s cieľom identifikovať a zachytiť ich skutočné vplyvy na ľudské práva. Z uvedených dôvodov sú zásady HRIA odporúčaným dokumentom aj pri analýze politik, stratégií a plánov obnovy.

Koncepty vychádzajúce z medzinárodného práva v oblasti ľudských práv

Koncept minimálnych základných povinností (minimal core obligations)

V zmysle konceptu minimálnych základných povinností by mal ochranu niektorých sociálnych, hospodárskych a kultúrnych práv každý štát zaviesť okamžite, bez ohľadu na úroveň jeho hospodárskeho vývoja. Ak štát nie je schopný preukázať, že „vynaložil všetko úsilie na to, aby dosiahol minimálnu úroveň ochrany týchto práv“, považuje sa táto skutočnosť za porušenie Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.²⁵

V kontexte plánu obnovy to znamená, že plán by mal zahŕňať ambiciózne míľniky a ciele na zníženie chudoby, nerovnosti, nezamestnanosti a iných ukazovateľov sociálneho vylúčenia.

Koncept maximálneho využitia zdrojov (maximum available resources)

V zmysle Medzinárodného paktu o hospodárskych, politických a kultúrnych právach majú štáty povinnosť zvyšovať svoj rozpočet tak, aby mali dostatočné prostriedky na financovanie infraštruktúry, tovarov a služieb

²⁴ *Guiding Principles on Human Rights Impact Assessment of Economic Reforms* (2020), dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3DrJI9S>

²⁵ *Committee for Economic Social and Cultural Rights: General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant) (1991)* dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3ybCaHg>

potrebných na ochranu ľudských práv. Zdroje by mali byť pridelované spravodlivo a účinne a ochrana zraniteľných skupín by mala byť prioritou. Pridelené prostriedky sa nesmú plytvať a vlády sú povinné posilniť finančné riadenie a predísť tak korupcii a zabezpečiť, aby sa prostriedky cielili tam, kde ich ľudia naozaj potrebujú (napr. do škôl, verejného zdravotníctva a pod.).²⁶

V prostredí obnovy to znamená, že prostriedky by mali byť prioritne pridelené na posilnenie dostupnosti všeobecnej zdravotnej starostlivosti, na podporu nemocníc a kliník a pre zlepšenie prístupu k testovaniu na ochorenie COVID-19 a očkovaniu proti nemu. Rovnako je potrebné investovať do programov sociálneho zabezpečenia a ochrany pracovných miest, vrátane tých, ktoré sú súčasťou neformálnej ekonomiky. V neposlednom rade majú byť prostriedky vynaložené na pokrytie úľav z nájmov, pomoc so splácaním hypoték, zriaďovanie zariadení pre obeť rodovo podmieneného násillia, či podporu škôl, učiteľov a učiteliek.²⁷

Plán obnovy by mal obsahovať opatrenia, ktoré zahŕňajú progresívne daňové reformy (napr. dane z „nadmerných“ ziskov, z bohatstva, z konkrétnych odvetví, z luxusných tovarov a tovarov s vysokou uhlíkovou stopou). Reformy a politiky obnovy by sa tiež mali usilovať o boj proti daňovým únikom a podvodom. Z verejných prostriedkov by sa malo pomôcť malým a stredným podnikom a investovať do neformálnej ekonomiky s úmyslom vytvorenia nových pracovných miest v súlade s platným pracovným právom a bojovať proti vykorisťovaniu a zneužívaniu.²⁸

Dostupnosť, prístupnosť, prijateľnosť a prispôsobivosť, kvalita (availability, accessibility, acceptability and adaptability and quality)

Princíp rovnosti a nediskriminácie vyžaduje, aby štáty zabezpečili, že opatrenia a verejné politiky spĺňajú normy *dostupnosti, prispôsobivosti, prijateľnosti a primeranosti* pre všetkých nositeľov práv. Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva odporúča tieto normy vo viacerých svojich všeobecných

²⁶ OSN: *Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach*, č.2 (1976) dostupné na: <https://bit.ly/3drgVYs>

²⁷ Centre for Economic and Social Rights: *Governemnet Obligation to Invest "Maximum Available Resrouces" in Human Rights* (2020) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3EyiSy5>

²⁸ *Ibid.*

komentároch vrátane č. 13²⁹, 14³⁰ a 19.³¹ Všetky opatrenia v Pláne obnovy teda musia byť:

- **Dostupné:** so zaistením príslušnej infraštruktúry. Tovary a služby musia byť dostupné všetkým a v dostatočnom množstve.
- **Prístupné:** zrozumiteľné a ľahko použiteľné všetkými bez ohľadu na vek, zdravotné znevýhodnenie, etnický pôvod, geografickú polohu alebo iné faktory.
- **Prispôsobivé:** tak, aby zohľadňovali a prispôbovali sa miestnemu, spoločenskému a kultúrnemu kontextu. Napríklad, informačné kampane a informácie o jednotlivých aktivitách by mali byť prispôsobené tak, aby sa dostali k najzraniteľnejším skupinám spoločnosti. Aktivity musia byť dostupné v jazykoch, ktoré používajú menšiny a iné skupiny.
- **Prijateľné:** Opatrenia v pláne obnovy musia viesť k odstráneniu štrukturálnej diskriminácie a nie k jej prehľbovaniu. Musia venovať osobitnú pozornosť skupinám, ktoré sú vystavené tejto forme diskriminácie. Na dodržanie princípu prijateľnosti by plány obnovy mali brať do úvahy existujúcu asymetriu moci a zaručiť rozsiahle konzultácie v rámci zraniteľných skupín.³²

1.3 OBNOVA V EURÓPE

Koncom roku 2020 prijali členské štáty Európskej Únie (ďalej ako „EÚ“) dočasný nástroj obnovy vo výške viac ako 800 miliárd EUR. Tento nástroj nazvaný NextGenerationEU má za cieľ zmierniť a napraviť hospodárske a sociálne škody spôsobené pandemiou ochorenia COVID-19. Zároveň je príležitosťou „vyjsť z pandémie silnejší, transformovať naše hospodárstva a spoločnosti a navrhnúť podobu Európy, ktorá bude fungovať.“³³

Ústredným elementom NextGenerationEU je Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti. Mechanizmus si kladie za cieľ „zmierniť hospodársky a sociálny vplyv pandémie koronavírusu a zabezpečiť, aby boli európske hospodárstva a

²⁹ Pre potreby tejto analýzy je osobitne významným Všeobecný komentár č.13, ktorý sa zameriava na právo na vzdelanie, dostupný v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3drt53w>

³⁰ Dostupný v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3rHWjDJ>

³¹ Dostupný v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3pBlg0T>

³² Všeobecné komentáre č. 13,14, 19 Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Linky vyššie.

³³ NextGenerationEU, dostupné online v anglickom jazyku na: https://europa.eu/next-generation-eu/index_sk

*spoločnosti udržateľnejšie, odolnejšie a lepšie pripravené na výzvy a príležitosti ekologickej a digitálnej transformácie.*³⁴

Mechanizmus je dočasným nástrojom na obnovu a umožňuje Európskej Komisii získavať finančné prostriedky a pomáhať jednotlivým členským štátom pri realizácii reforiem a investícií, ktoré sú v súlade s prioritami EÚ a boli identifikované v odporúčaniach v rámci Európskeho semestra. Na tento účel poskytuje 723,8 miliardy EUR vo forme úverov (385,8 miliardy EUR) a grantov (338 miliárd EUR).

1.3.1 PLÁN OBNOVY

Plán obnovy je súbor konkrétnych opatrení vo forme reforiem a investícií, ktoré Slovensko plánuje realizovať do roku 2026. Predchádzal mu analytický podklad „Moderné a úspešné Slovensko“, ktorý slúžil na prípravu samotného Plánu obnovy.³⁵ Zverejnením tohto dokumentu sa začal konzultačný proces a diskusia medzi poverenými expertmi a expertkami a širokou verejnosťou. Tvorba samotného plánu obnovy sa musela riadiť prísnyimi kvantitatívnymi a kvalitatívnymi podmienkami³⁶ a musela spĺňať princíp tzv. „výrazne nenarušiť“, ktorý zaručuje, že plán nenaruší environmentálne ciele EÚ.³⁷ Stredisko nebolo prizvané do konzultačného procesu, no malo príležitosť sa k plánu vyjadriť v medzirezortnom pripomienkovom konaní.³⁸

Slovensko bolo jedným z prvých členských štátov EÚ, ktoré odovzdali Plán obnovy a po pozitívnom ohodnotení Európskou komisiou bol plán schválený Radou pre hospodárske a finančné záležitosti. Súčasťou plánu sú reformy v piatich prioritných oblastiach: zelená ekonomika (2 301 mil. eur); vzdelávanie (892 mil. eur); veda, výskum a inovácie (739 mil. eur); zdravie (1 533 mil. eur); efektívna

³⁴ *The Recovery and Resilience Facility* (2020) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3owNKcV>

³⁵ *Moderné a úspešné Slovensko* (2020) dostupné online na: <https://bit.ly/3GoumVG>

³⁶ Patria k nim: súlad so špecifickými odporúčaniami pre Slovensko za rok 2020 a za rok 2019 (tzv. Country Specific Recommendations, CSRs), príspevok k zvýšeniu potenciálu rastu HDP, príspevok k prechodu na zelenú ekonomiku (37 % z celkovej alokácie), prechod na digitálnu ekonomiku (20% z celkovej alokácie), dlhotrvajúci efekt, uveriteľné a obhájitelné nacenenie, koherentnosť plánu, dôsledný projektový manažment, dôveryhodný implementačný systém.

³⁷ *Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2021/241 z 12. februára 2021, ktorým sa zriaďuje Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti* (2021) dostupné online na: <https://bit.ly/3yblmza>

³⁸ *Systém implementácie s vnútroštátnymi míľnikmi, Operačná dohoda medzi Európskou komisiou a Slovenskom ako aj návrh štatútu Rady vlády sú v medzirezortnom pripomienkovom konaní* (2021) dostupné na: <https://bit.ly/3dw51MQ>

verejná správa (1 110 mil. eur) a digitalizácia (615 mil. eur). Dokopy Slovensko žiada v Pláne obnovy 6,6 mld. EUR.

1.3.2 PLÁN OBNOVY AKO PRÍLEŽITOSŤ NA REALIZÁCIU ĽUDSKÝCH PRÁV

Je dôležité poznamenať, že celý Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti a jednotlivé národné plány obnovy spolu s ich reformami a investíciami sú jedinečnou príležitosťou na to, ako zabezpečiť, že obnova môže byť naozaj udržateľná a postavená na ochrane ľudských práv. Jednotlivé prioritné oblasti a komponenty Plánu obnovy obsahujú kľúčové a dlhodobé odkladané reformy, ktoré majú potenciál pozitívne vplyvať na dodržiavanie hospodárskych a sociálnych, ako aj politických a občianskych práv na Slovensku. Dôležité je však, aby ich implementácia bola postavená na medzinárodných dohovoroch v oblasti ľudských práv a bola v súlade s princípmi HRBA prístupu.

Koncepty a nástroje uvedené v teoretickej časti predkladanej analýzy môžu slúžiť na posúdenie a nasmerovanie implementácie reforiem a investícií v súlade s ľudskými právami. Nakoľko ambíciou tejto analýzy nie je zamerať sa na štúdium všetkých priorít Plánu obnovy, ale výlučne na Komponent 6, nasledovné koncepty a prístupy bližšie definujú aplikáciu HRBA prístupu vo vzťahu k právu na vzdelanie a pre oblasť inkluzívneho vzdelávania

2 PRÁVO NA VZDELANIE A HRBA PRÍSTUP K VZDELÁVANIU

Obsahový rámec práva na vzdelanie určujú medzinárodné dohovory na ochranu ľudských práv, ktoré SR ratifikovala, a vnútroštátna legislatíva, vrátane výkladových komentárov zmluvných orgánov k jednotlivým ustanoveniam týchto dohovorov a rozhodovacej praxe medzinárodných, nadnárodných a vnútroštátnych súdnych autorít. Na základe týchto medzinárodných dohovorov sa samotné vzdelávanie ako proces považuje za ľudské právo.

V nasledovnej tabuľke je uvedený základný právny rámec práva na vzdelanie v SR.

Tabuľka č.1: Základný právny rámec práva na vzdelanie v SR

Medzinárodné dohovory na ochranu ľudských práv	
Všeobecná deklarácia ľudských práv	čl. 26
Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach	čl. 13
Dohovor o právach dieťaťa	čl. 28, čl. 29
Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien	čl. 10, čl. 14 ods. 2 písm. d)
Dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie	čl. 5 písm. e) bod v)
Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím	čl. 24
Dohovor UNESCO o zákaze diskriminácie v oblasti vzdelávania	všetky ustanovenia
Regionálne dohovory a právne akty EÚ	

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd	čl. 2 Dodatkového protokolu č. 1
Európska sociálna charta (revidovaná) ³⁹	čl. 17 ods. 1 a 2, čl. 15 ods. 1, čl. 10, čl. 9
Charta základných práv EÚ	čl. 14
Smernica Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod	V zmysle čl. 3 ods. 1 písm. b) a g) sa ňou zakazuje diskriminácia z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu v oblasti vzdelávania.
Vnútroštátne právne predpisy SR	
Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústava SR“)	čl. 42
Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „školský zákon“)	Upravuje princípy (§ 3) a ciele (§ 4) výchovy a vzdelávania a predstavuje základný právny rámec na výkon práva na vzdelanie v SR.
Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (ďalej ako „antidiskriminačný zákon“)	V zmysle § 3 ods. 1 sa zásada rovnakého zaobchádzania uplatňuje vo vzdelávaní.

Okrem všeobecných záväzkov, ktoré SR v oblasti práva na vzdelanie vyplývajú z ratifikovaných medzinárodných dohovorov a vnútroštátnej legislatívy je pre uplatňovanie HRBA prístupu k vzdelaniu v praxi dôležitá aj implementácia odporúčaní orgánov a mechanizmov dohliadajúcich na implementáciu týchto záväzkov na úrovni konkrétnych štátov. V nasledovnej tabuľke je uvedený prehľad

³⁹ V prehľade sú uvedené len ustanovenia tých článkov, ktoré SR ratifikovala.

najaktuálnejších medzinárodných odporúčaní adresovaných SR v oblasti práva na vzdelanie.

Tabuľka č.2: Prehľad najaktuálnejších odporúčaní adresovaných SR vo vzťahu k právu na vzdelanie

Orgán/mechanizmus (rok)	Číslo odporúčania	Všeobecná charakteristika odporúčaní
Univerzálne periodické hodnotenie – Rada OSN pre ľudské práva, 3. cyklus ⁴⁰ (2020)	68, 134, 135	vzdelávanie o ľudských právach
	133	stratégie podpory rovnosti a predchádzania diskriminácie v školských osnovách
	128-132, 166, 168, 169, 173-175, 177-180, 184-188	prístup rómskych detí ku vzdelaniu, nediskriminácia, inklúzia a odstránenie segregácie vo vzdelávaní
	125, 126, 128, 129, 164	prístup k vzdelaniu pre všetky deti, rovnosť príležitostí vo vzdelávaní
	126, 127, 132, 182	prístup k vzdelaniu a inkluzívne vzdelávanie pre deti so zdravotným postihnutím a pre deti z národnostných menšín
	124	dostupnosť predškolskej výchovy, vzdelávanie v rannom detstve

⁴⁰ V tabuľke sú uvedené len odporúčania, ktoré priamo odkazujú na vzdelávanie ako oblasť, v ktorej sa zakazuje diskriminácia, právo na vzdelanie vo vzťahu k vybraným zraniteľným skupinám alebo vzdelávanie o ľudských právach. Všeobecné odporúčania v oblasti rovnosti a nediskriminácie resp. práv vybraných skupín, napriek presahu aj na vzdelávanie, uvádzané nie sú.

	194	vzdelávanie maloletých bez sprievodu
Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI), 6. monitorovací cyklus (2020)	2 (bod 14 textu)	inkluzívne vzdelávanie, vzdelávanie k ľudským právam a nediskriminácii
	11 (bod 83 textu)	príprava rómskych detí na povinné vzdelávanie
	12 (bod 93 textu)	prístup rómskych detí k predškolskému vzdelaniu od 3 rokov, výučba slovenčiny ako druhého jazyka pre rómske deti, zníženie počtu rómskych detí zaradovaných do systému špeciálneho vzdelávania, segregácia na školách, zvýšenie počtu rómskych detí absolvujúcich stredoškolské vzdelanie
Európsky výbor pre sociálne práva, závery 2019	Nesúlad s článkom 17 §2 Európskej sociálnej charty (revidovanej)	Výbor konštatuje, že situácia v SR nie je v súlade s článkom 17 §2 Európskej sociálnej charty (revidovanej), z dôvodu: <ul style="list-style-type: none"> - Nízkeho zapojenia detí v povinnom vzdelávaní - Nemožnosti zhodnotiť, že boli prijaté adekvátne opatrenia pre inklúziu rómskych detí do vzdelávania.

Rada EÚ, Odporúčania ⁴¹ v rámci tzv. Európskeho semestra na koordináciu hospodárskych politík ⁴² (2020)	2	rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu
Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, k 3. periodickej správe SR ⁴³ (2019)	Body 49.a-c	dostupnosť predškolského vzdelávania a potláčanie rodových stereotypov
	Body 51.a-d	segregácia rómskych detí vo vzdelávaní
	Bod 53	inkluzívne vzdelávanie detí so zdravotným postihnutím
	Bod 55	terciárne vzdelávanie
	Bod 59	vzdelávanie v jazyku národnostných menšín, vrátane rómskeho jazyka
Výbor OSN pre odstránenie rasovej	Bod 26.a	segregácia rómskych detí vo vzdelávaní

⁴¹ *Odporúčanie Rady, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2020 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2020* (2020) dostupné na: <https://bit.ly/3lqVRzz>

⁴² Európsky semester predstavuje cyklus koordinácie hospodárskych a fiškálnych politík členských krajín EÚ s cieľom udržateľného rastu. Tento proces nie je zakotvený v medzinárodných dohovoroch o ľudských právach a nemá charakter mechanizmu na monitorovanie implementácie medzinárodných záväzkov v oblasti ľudských práv. V prehľade je uvedený z dôvodu konkrétneho opatrenia adresovaného SR v oblasti vzdelávania a odkazov na tento mechanizmus v Pláne obnovy.:

⁴³ Committee on Economic, Social and Cultural Rights: *Concluding observations on the third periodic report of Slovakia* (2019) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3ouXlr1>

diskriminácie , k 11. a 12. periodickej správy SR ⁴⁴ (2018)	Bod 26.b	nadmerné zastúpenie rómskych detí v systéme špeciálneho vzdelávania
	Bod 26.c	rovnosť príležitostí pre rómske detí v prístupe k vzdelávaniu, vrátane predprimárneho vzdelávania
Výbor OSN pre práva dieťaťa , k 3. a 4. periodickej správe SR ⁴⁵ (2016)	Bod 16.c	právo rómskych detí, osobitne z vylúčených komunít, na vzdelanie bez diskriminácie
	Bod 19.c	participácia detí vo vzdelávaní
	Bod 37.a, 37.b	inkluzívne vzdelávanie
	Bod 45.a-e	segregácia vo vzdelávaní, špeciálne vzdelávanie
	Bod 45.f	vzdelávanie detí patriacich k národnostným menšinám
	Bod 47.a	vzdelávanie o ľudských právach
	Bod 47.b-c	rešpektujúce prostredie vo vzdelávaní
	Bod 49	vzdelávanie v rannom veku
	Bod 53.b	vzdelávanie detí so statusom azylantov alebo utečencov

⁴⁴ Committee on the Elimination of Racial Discrimination: *Concluding observations on the combined eleventh and twelfth periodic reports of Slovakia* (2018) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/338luW>

⁴⁵ Committee on the Rights of the Child: *Concluding observations on the combined third to fifth periodic reports of Slovakia* (2016) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3IGZli4>

	Bod 55.b	vzdelávanie maloletých bez sprievodu
Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím , k 1. správe SR ⁴⁶ (2016)	Body 68.a-e	inkluzívne vzdelávanie detí so zdravotným postihnutím
Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien , k 5. a 6. periodickej správe SR ⁴⁷ (2015)	Bod 27.a	podpora vzdelávania žien a dievčat v oboroch, ktoré nie sú nimi tradične preferované
	Bod 27.b	vzdelávanie o sexuálnych a reprodukčných právach
	Bod 27.c	segregácia rómskych dievčat vo vzdelávaní
	Bod 27.d	inkluzívne vzdelávanie

2.1 HRBA PRÍSTUP K VZDELÁVANIU

HRBA prístup k vzdelávaniu predstavuje holistický prístup, ktorý v sebe zahŕňa prístupnosť vzdelávania, kvalitu vzdelávania a prostredie, v ktorom sa vzdelávanie realizuje. Jeho cieľom je zabezpečiť každému dieťaťu kvalitné vzdelanie, ktoré rešpektuje a podporuje jeho dôstojnosť a správny vývin. Pri uplatňovaní HRBA prístupu k vzdelávaniu sú základným výkladovým rámcom práve medzinárodné dohovory o ochrane ľudských práv, ktoré garantujú právo na vzdelanie a povinnosť štátov toto právo naplňať, rešpektovať a ochraňovať. HRBA prístup k vzdelávaniu, ktorého neoddeliteľnou súčasťou je vzdelávanie k ľudským právam, posilňuje postavenie detí a ostatných subjektov vzdelávania v spoločnosti a je jedným z predpokladov transformácie spoločnosti na spoločnosť naplňajúcu

⁴⁶ Committee on the Rights of Persons with Disabilities: *Concluding observations on the initial report of Slovakia* (2016) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3dyHTNG>

⁴⁷ Committee on the Elimination of Discrimination against Women: *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Slovakia* (2015) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3y7t1i8>

hodnoty vzájomnej úcty a rešpektu a spoločenskej spravodlivosti. HRBA prístup k vzdelávaniu je postavený na nasledovných troch pilieroch:

- **právo na prístup k vzdelaniu,**
- **právo na kvalitné vzdelanie,**
- **rešpektovanie ľudských práv pri vzdelávaní.⁴⁸**

2.1.1 PRÍSTUP K VZDELANIU

Prvý pilier, právo na prístup k vzdelaniu, je v korelácii so záväzkom štátu zabezpečiť univerzálny prístup k vzdelaniu pre všetkých a to aj prijímaním potrebných opatrení na sprístupnenie vzdelania pre osobitne zraniteľné skupiny detí (napr. deti zo sociálne vylúčeného prostredia, deti so zdravotným znevýhodnením, deti z vylúčených rómskych komunit). Právo na prístup k vzdelaniu sa môže realizovať len v prípade dostupnosti prístupného vzdelávania pre všetky deti, ktorým je štát povinný poskytnúť rovnosť šancí.⁴⁹

Dostupnosť vzdelávania pre všetky deti je podmienená záväzkom štátu zabezpečiť dostatočný počet miest na školách, vrátane dostatočného počtu kvalifikovaných pedagogických a nepedagogických zamestnancov a zamestnankýň škôl.⁵⁰ Štát má povinnosť zabezpečiť dostatočné finančné zdroje a technické vybavenie na školách. Fyzické prostredie škôl, ako aj obsah vzdelávacích materiálov a osnov, musia byť prístupné pre všetky deti. Dostupnosť vzdelávania predpokladá aj fyzickú blízkosť umožňujúcu bezpečné dochádzanie do škôl.⁵¹

Predpokladom univerzálnej dostupnosti vzdelávania je rešpektovanie princípu rovnakého zaobchádzania a zákazu diskriminácie v oblasti vzdelávania. Napĺňanie tohto princípu v praxi môže vyžadovať prijímanie primeraných úprav alebo dočasných vyrovnávacích opatrení, ako osobitných opatrení na zabezpečenie rovnosti príležitostí pre deti so zdravotným alebo sociálnym znevýhodnením, resp. pre vylúčené skupiny detí. Štát má tiež prijímať legislatívu a politiky na odstraňovanie bariér v rodine alebo komunite, ktoré deťom bránia v prístupe k vzdelaniu.⁵²

⁴⁸ UNESCO: *A Human Rights-Based Approach to Education for All* (2007) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3ozpbvG>

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ OECD: *Education at a Glance: Students per teaching staff* (2021) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3GifbwU>

⁵¹ UNESCO: *A Human Rights-Based Approach to Education for All* (2007) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3ozpbvG>

⁵² *Ibid.*

Právo na prístup k vzdelaniu je garantované počas celého detstva, ktoré však presahuje v prechode do vyšších stupňov vzdelania a celoživotného vzdelávania. V rannom detstve zohráva predškolská výchova kľúčovú úlohu v príprave detí na školské vzdelávanie. V zmysle Dohovoru o právach dieťaťa majú všetky deti právo na bezplatné povinné školské vzdelanie na prvom stupni, na základných školách. Napriek tomu, že bezplatnosť a povinnosť vzdelávania viaže Dohovor pre práva dieťaťa len na primárne vzdelanie⁵³, SR v čl. 42 ods. 2 Ústavy SR garantuje toto právo aj na úrovni stredoškolského vzdelania a podľa možností spoločnosti aj na vysokých školách.

2.1.2 PRÁVO NA KVALITNÉ VZDELÁVANIE

Druhý pilier, právo na kvalitné vzdelávanie, kladie dôraz na kvalitu a relevantnosť študijných osnov a programov, úlohu učiteľov a učiteliek a povahu a kultúru vzdelávacieho prostredia. Školské osnovy majú byť v zmysle HRBA prístupu relevantné, širokospektrálne a inkluzívne. Školské osnovy majú byť nastavené tak, aby umožnili všetkým deťom získať základné akademické vedomosti a kognitívne schopnosti, ako aj schopnosti potrebné ku každodennému životu tak, aby deti dokázali čeliť rôznym životným výzvam, správne sa rozhodovať, kriticky myslieť, dodržiavať zdravý životný štýl, rozvíjať dobré sociálne vzťahy a nekonfliktne riešiť rôzne životné situácie. V súlade s požiadavkou inkluzívnosti nemajú školské osnovy a študijné materiály obsahovať rodové stereotypy a škodlivé alebo negatívne zobrazovať etnické skupiny ani iné menšiny. Vo vzťahu k deťom so zdravotným znevýhodnením sa v kontexte práva na kvalitné vzdelávanie vyžaduje sprístupňovanie študijných osnov a materiálov rôznymi prostriedkami, napr. ich dostupnosť v Braillovom písme, výklad v posunkovej reči a pod.⁵⁴

Vzdelávanie a hodnotenie má byť založené na hodnotách ľudských práv, čomu zodpovedá záväzok uznávať a rešpektovať ľudské práva detí pri vzdelávaní tak, aby viedlo vzdelávanie k posilneniu jednotlivcov, bolo transparentné, participatívne a zodpovedné. Vzdelávanie a hodnotenie založené na hodnotách ľudských práv vníma deti ako aktívny subjekt, teda spolutvorcov a spolutvorkyne vlastného učenia, a nie len ako pasívnych prijímateľov a prijímateľky vzdelania.

⁵³ OSN: *Dohovor o právach dieťaťa*, čl. 28 písm. a) (1989) dostupné online na: <https://bit.ly/3GkLsDK>

⁵⁴ UNESCO: *A Human Rights-Based Approach to Education for All* (2007) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3ozpbvG>

Rešpekt musí byť kladený aj na rozvíjajúce sa schopnosti detí a skutočnosť, že nie všetky deti získavajú vybrané schopnosti a vedomosti v určenom veku. Vzdelávanie sa má realizovať interaktívnymi metódami, ktoré vytvárajú stimulujúce a participatívne prostredie. Hodnotenie pokrokov vo vzdelávaní má byť v zmysle HRBA prístupu postavené na konštruktívnych a citlivých metódach, ktoré berú do úvahy rôzne schopnosti detí a nediskriminujú deti so špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Hodnotenie pokrokov detí vo vzdelávaní a jeho analýza má štátom umožniť posudzovať, či sú napĺňané ciele v oblasti vzdelávania a informovať politiky v tejto oblasti. Analýza výsledkov a pokrokov detí vo vzdelávaní prispieva k diskusii o kvalite vzdelávania a posilňuje prvky zodpovednosti a transparentnosti.⁵⁵

Dôležitou zložkou kvalitného vzdelávania je zdravé a bezpečné prostredie, v ktorom sú deti vzdelávané. Vhodné vzdelávacie prostredie je prostredie, ktoré je zdravé, bezpečné, rodovo citlivé a poskytuje deťom ochranu. V tomto kontexte sa má pri zriaďovaní škôl a školských zariadení brať do úvahy lokalita, možnosti dochádzania, zdravotné riziká oblasti alebo priestorov a vhodné zariadenia pre dievčatá.⁵⁶

2.1.3 REŠPEKTOVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV PRI VZDELÁVANÍ

Rešpektovanie ľudských práv pri vzdelávaní, ako tretí pilier HRBA prístupu k vzdelaniu, referuje na rešpekt a úctu k identite a integrite jednotlivca a jeho práva na participáciu na výučbovom procese. HRBA prístup k vzdelaniu predpokladá na jednej strane rešpektovanie každého dieťaťa bez diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu a na druhej strane učenie a vedenie k rešpektu k ľudským právam a základným slobodám, tolerancii, rovnosti, porozumeniu a hodnotám priateľstva a mieru.⁵⁷

Predpokladom a súčasťou rešpektovania ľudských práv pri vzdelávaní je úcta k identite dieťaťa, vrátane jeho kultúrnej a jazykovej identity. Vzdelávacie programy majú byť nastavené tak, aby podporovali a ochraňovali kultúrnu diverzitu, právo detí na vzdelanie v ich materinskom jazyku, právo praktizovať vlastné náboženstvo, ako aj slobodné rozhodovanie rodičov v otázkach vzdelávania ich detí. S ohľadom na najlepší záujem dieťaťa a rešpekt k jeho osobnej

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

identite sa má v rámci vzdelávania deťom umožniť vyjadriť ich názor na otázky, ktoré sa ich týkajú a venovať mu náležitú pozornosť.⁵⁸

Právo vyjadriť názor na otázky, ktoré sa dieťaťa týkajú, súvisí aj s právom na participáciu, ktoré možno realizovať len pri rešpektovaní slobody prejavu dieťaťa a jeho náboženskej slobody. Tieto práva a ich princípy majú byť v zmysle HRBA prístupom uplatňované v celom vzdelávacom procese, vrátane tvorby príslušnej legislatívy a politik.⁵⁹

Napokon rešpektovanie osobnej integrity detí vo vzdelávaní zakladá povinnosť chrániť deti pred akýmikoľvek formami násilia vo vzdelávaní, vrátane vo vzťahu k dodržiavaniu disciplíny detí vo vzdelávacom procese. Fyzické tresty, ponižujúce zaobchádzanie alebo zaobchádzanie vykazujúce znaky zneužívania detí a zanedbávanie starostlivosti o deti sú v rozpore s ochranou detí pred násilím.⁶⁰

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

3 INKLUZÍVNE VZDELANIE

Všetky deti bez rozdielu majú právo byť súčasťou väčšinovej spoločnosti, a teda vzdelávať sa v rámci väčšinového vzdelávacieho procesu. Inkluzívne vzdelávanie je založené na vnímaní práva na vzdelanie ako ľudského práva, ktorého uplatňovanie je základom sociálnej spravodlivosti.⁶¹ Systém vzdelávania môžeme považovať za inkluzívny, ak je otvorený pre všetkých žiakov a žiačky, podporuje ich v učení bez ohľadu na ich pôvod, schopnosti a požiadavky na vzdelávací proces.⁶²

Väčšinové školy, ktoré pri vzdelávaní žiakov a žiačok uplatňujú inkluzívny prístup sú najefektívnejším prostriedkom boja proti diskriminačným postojom ako aj nástrojom budovania otvorených komunít a spoločnosti. Zároveň takéto školy zvyšujú celkovú efektívnosť vzdelávacieho systému a zabezpečujú prístupnosť ku kvalitnému vzdelaniu pre všetkých žiakov a žiačky.⁶³ Inkluzívne vzdelávanie sa však zameriava najmä na potreby zraniteľných skupín žiakov a žiačok, ktoré sú v porovnaní s väčšinovou populáciou viac náchylné k marginalizácii a vylúčeniu. V kontexte SR ide o najmä o žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením, žiakov a žiačky patriacich k etnickým a národnostným menšinám, žiakov a žiačky so statusom utečenca/azylanta a pod.

Inkluzívne vzdelanie predstavuje súbor opatrení, ktoré zabezpečujú prístupnosť kvalitného vzdelania pre všetkých žiakov a žiačky v rámci väčšinového systému, a to najmä prispôbením obsahu učebných osnov, vyučovacieho procesu (napr. využívanie vizuálnych prvkov, prispôbenie rýchlosti vyučovacieho procesu, sumarizovanie, používanie vhodných utvrdzujúcich procesov), vyučovacích metód a techník (napr. kontextové učenie, učenie za pomoci výpočtovej techniky, skupinové diskusie a sprostredkovanie zadania rovesníkmi), vzdelávacieho prostredia (napr. úprava školských zariadení, budov, tried, ihrísk), inštruktážnych materiálov (napr. využívanie pracovných zošitov, obrázkových kariet, videí, nahrávok), ako aj merania a vyhodnocovania výsledkov (napr.

⁶¹ Save the Children: *Inclusive Education: what it is and what it is not* (2016) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3qGf1Lu>

⁶² UNICEF: *Inclusive Education: Including children with disabilities in quality learning: what needs to be done?* (2017), dostupné online v anglickom jazyku na: <https://uni.cf/3Djd0Z5>

⁶³ *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education* (2004) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/301PEIW>

prispôsobenie testov, sedenia v čase testovania, prestávky počas testovania, tvorba zadania).⁶⁴

Inkluzívne vzdelanie je možné implementovať v rámci vzdelávacieho systému prostredníctvom troch modelov, a to:

- **Sociálneho modelu.** Je najjednoduchším modelom pre uplatňovanie inkluzívneho vzdelávania, na základe ktorého dochádza k zmene celého vzdelávacieho systému, tak aby vyhovoval potrebám žiakov a žiačok. Zameriava sa na príčiny systematického vylúčenia žiakov a žiačok, pričom opomína ich individuálne potreby a charakteristiky. Zakladá sa na presvedčení, že spoločnosť znemožňuje inklúziu dotknutých žiakov a žiačok a nie ich konkrétne charakteristiky, napr. zdravotné znevýhodnenie.⁶⁵
- **Dvojkoľajného modelu.** Tento model predpokladá, že zmenou systému sa vzdelávanie automaticky stane inkluzívnym. V rámci dvojkoľajného prístupu sa zameriava na (i) systém, v rámci ktorého vyhľadáva bariéry začlenenia v miestnej kultúre, politikách a praxi, ako aj na (ii) zraniteľné skupiny žiakov a žiačky, kde sa zameriava na zabezpečenie potrebnej podpory pre rodiny, komunity a vzdelávacie prostredie. Tento model vyžaduje na zabezpečenie inkluzívnosti vzdelávania aj zapojenie iných sektorov verejnej správy, napr. zdravotníctvo, sociálne služby a pod.⁶⁶
- **Modelu založeného na ľudských právach.** Snaží sa prepájať ľudské práva relevantné pre oblasť vzdelávania, zdôrazňuje kľúčové podporné princípy (napr. participácia, zodpovednosť, transparentnosť či nediskriminácia) a vyžaduje aplikáciu štandardov v oblasti ľudských práv. O žiakovi alebo žiačke uvažuje ako o nositeľovi práv s nárokmi a o štáte a orgánoch verejnej správy ako nositeľoch povinností.⁶⁷

3.1 ŽIACI A ŽIAČKY AKO NOSITELIA PRÁVA NA INKLUZÍVNE VZDELANIE

Právo na inkluzívne vzdelanie nemá doposiaľ plne rozvinutý medzinárodný právny rámec. Takmer žiaden medzinárodný dohovor o ochrane ľudských práv upravujúci právo na vzdelanie a súvisiace práva (viď tabuľku č. 1.) neobsahuje

⁶⁴ Ahmet Fidan, Hande Cihan, Fidan Özbey: *An Important Component in Successful Inclusion Practices: Instructional Adaptations* (5th World Conference on Educational Sciences - WCES 2013) Ahmet Fidan et al. / Procedia - Social and Behavioral Sciences 116 (2014) 4894 – 4898 dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3Cq0Tby>

⁶⁵ Sue Stubbs: *Inclusive Education – Where there are few resources* (2008) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3rS9mCm>

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*

zmienku o práve na inkluzívne vzdelanie. Výnimku predstavuje len Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý v článku 24 ustanovuje, že „zmluvné strany uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na vzdelanie. Na účel uplatňovania tohto práva bez diskriminácie a na základe rovnosti príležitostí zmluvné strany zabezpečia začleňujúci vzdelávací systém na všetkých úrovniach a celoživotné vzdelávanie zamerané na plný rozvoj ľudského potenciálu a pocitu vlastnej dôstojnosti a hodnoty a na posilnenie rešpektovania ľudských práv, základných slobôd a ľudskej rozmanitosti; rozvoj osobnosti, talentu a tvorivosti osôb so zdravotným postihnutím, ako aj ich duševných a telesných schopností v maximálnej možnej miere; umožnenie osobám so zdravotným postihnutím účinne sa zapájať do života slobodnej spoločnosti.“ Ide však o špeciálnu medzinárodnú právnu úpravu (*lex specialis*) týkajúcu sa len vybranej zraniteľnej skupiny, a to osôb so zdravotným postihnutím.

Podľa Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím, právo na inkluzívne vzdelanie zahŕňa transformáciu kultúry, politik a praktík vo všetkých formálnych a neformálnych prostrediach vzdelávania, tak aby sa prispôbili rôznym požiadavkám a identitám jednotlivcov a záväzok odstraňovať bariéry, ktoré znemožňujú túto transformáciu. Zahŕňa tiež posilňovanie kapacít vzdelávacieho systému a zameriava sa na úplnú efektívnu participáciu, prístupnosť, dochádzku a výkon všetkých žiakov a žiačok, vrátane tých, ktorí sú z rôznych dôvodov vylúčení alebo ohrozovaní marginalizáciou.⁶⁸

O uplatňovaní práva na inkluzívne vzdelávanie, však nemožno v žiadnom prípade hovoriť, ak vzdelávanie prebieha v systéme, ktorý vylučuje zo vzdelávania niektoré skupiny žiakov a žiačok, ak prebieha v segregovanom prostredí, alebo ak je súčasťou vzdelávacieho prostredia integrácia zraniteľných skupín žiakov a žiačok bez adaptácie, ktorá je potrebná na to, aby sa dotknutí žiaci a žiačky plne začlenili do vzdelávacieho procesu.⁶⁹

Pokiaľ ide o väčšinovú populáciu a ostatné zraniteľné skupiny (napr. národnostné a etnické menšiny) je potrebné hľadať ukotvenie práva na inkluzívne vzdelanie najmä v Dohovore o právach dieťaťa. Tento dohovor síce právo na inkluzívne vzdelanie výslovne neupravuje, avšak je potrebné vykladať jeho články 27 a 28 zakotvujúce právo na vzdelanie vo svetle štyroch základných princípov vzťahujúcich sa na jeho všeobecnú implementáciu. Medzi tieto princípy

⁶⁸ Committee on the Rights of Persons with Disabilities: *General comment No. 4 (2016) on the right to inclusive education* (2016) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3DxiPpk>

⁶⁹ UNICEF: *Inclusive Education: Including children with disabilities in quality learning: what needs to be done?* (2017) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://uni.cf/3Djd0Z5>

zaradujeme právo na rovnaké zaobchádzanie (čl. 2 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa), princíp uplatňovania najlepšieho záujmu dieťaťa (čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa), právo na prežitie a rozvoj (čl. 6 Dohovoru o právach dieťaťa) a právo dieťaťa na názor (čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa).⁷⁰

Možno teda konštatovať, že články 27 a 28 Dohovoru o právach dieťaťa ustanovujú základné právo na vzdelanie, vyžadujú prístupnosť vzdelania pre všetkých žiakov a žiačky a odkazujú na základné princípy a ciele vzdelávania. Napriek absencii výslovného zakotvenia práva na inkluzívne vzdelanie sú myšlienky inkluzívneho vzdelávania podporené v Dohovore o právach dieťaťa prostredníctvom konceptu prístupnosti a vzdelávania žiakov a žiačok všetkých schopností, tak aby mohli úplne naplniť svoj potenciál, čomu nepriamo koreluje povinnosť štátov implementovať inkluzívny systém vzdelávania.⁷¹

3.2 ŠTÁT AKO NOSITEĽ POVINNOSTÍ V OBLASTI INKLUZÍVNEHO VZDELANIA

Právu žiakov a žiačok na inkluzívne vzdelanie koreluje povinnosť toto právo naplňovať, rešpektovať a chrániť.

Povinnosť naplňovať právo na inkluzívne vzdelanie⁷² zahŕňa najmä povinnosť štátu zabezpečiť prístup všetkých žiakov a žiačok ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelaniu, a to na úrovni prijímania ako aj implementácie právnych predpisov a verejných politík. Povinnosť naplňovať právo žiakov a žiačok môže štát naplňovať:

- Udržiavaním regionálnej dostupnosti školskej siete, napr. budovaním nových školských zariadení na všetkých stupňoch vzdelávania alebo zabezpečením dopravy žiakov a žiačok do vhodných školských zariadení z menej dostupných lokalít.
- Zabezpečením dostatočného počtu kvalifikovaného personálu (učiteľov a učiteľiek, asistentov a asistentiek učiteľov a učiteľiek, špeciálnych pedagógov a pedagogičiek, vychovávateľov a vychovávateľiek, východných poradcov a poradkýň) v systéme vzdelávania, napr. investíciami do vzdelávania vybraných povolání pracujúcich v školstve na všetkých úrovniach, vrátane zvyšovania kvalifikácie v oblasti ochrany a podpory ľudských práv, ako aj zlepšovaním

⁷⁰ Committee On The Rights Of The Child: General Comment No. 5 (2003) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://undocs.org/CRC/GC/2003/5>

⁷¹ Lisa Waddington, Carly Toepke: *Moving Towards Inclusive Education as a Human Right - An analysis of international legal obligations to implement inclusive education in law and policy* (2014) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3ltW59a>

⁷² UNICEF: *The right of children with disabilities to education: A rights-based approach to inclusive education* (2012) dostupné online v anglickom jazyku na: <https://bit.ly/3kG0jQD>

pracovných a mzdových podmienok zamestnancov a zamestnankýň pracujúcich v školstve.

- Znižovaním alebo udržiavaním nákladov na plnenie školskej dochádzky na všetkých stupňoch, vrátane školskej dochádzky presahujúcej povinnú školskú dochádzku, a to najmä prostredníctvom zavedenia bezplatného vzdelávania na všetkých úrovniach, štipendijných programov, ako aj iných opatrení na zlepšenie prístupnosti vzdelania pre sociálne vylúčené komunity alebo komunity ohrozené chudobou (napr. bezplatné celodenné stravovanie; bezplatné učebné pomôcky, učebnice a zošity; bezplatná zdravotná starostlivosť v školskom zariadení; bezplatná doprava z a do školského zariadenia a zariadenia pre trávenie voľného času alebo komunitného centra).
- Pravidelnou aktualizáciou učebných osnov, metód a spôsobu vyučovania s ohľadom na potreby jednotlivých skupín žiakov a žiačok, ako aj vytváraním štandardov a nástrojov merania kvality vzdelávania a vykonávaním pravidelných kontrol jednotlivých školských zariadení bez ohľadu na zriaďovateľa.

Povinnosť rešpektovať právo na inkluzívne vzdelanie⁷³ zahŕňa najmä povinnosť štátu zdržať sa všetkých krokov, legislatívnych alebo iných, ktoré by mali za následok vylúčenie určitej skupiny žiakov a žiačok zo systému vzdelávania alebo by zhoršili prístup vybranej skupiny žiakov a žiačok ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelaniu. Povinnosť rešpektovať právo žiakov a žiačok na inkluzívne vzdelanie môže štát napĺňať:

- Určovaním podmienok pre prijatie na všetky stupne vzdelávania a overovaním naplnenia týchto podmienok v súlade so zásadou rovnosti príležitostí tak, aby mali všetci žiaci a žiačky prístup k vzdelaniu podľa svojich schopností a možností, a to vrátane žiakov a žiačok zo zraniteľných skupín.
- Zriaďovaním a financovaním škôl a školských zariadení na celom území štátu podľa potrieb jednotlivých miest a obcí tak, aby bola zabezpečená potrebná kapacita škôl a školských zariadení, a to bez zhoršenia kvality poskytovaného vzdelania.
- Vytváraním školských obvodov, tak aby nedochádzalo k vylúčeniu a segregácii žiakov a žiačok zo sociálne vylúčeného prostredia alebo marginalizovaných komunít.

Povinnosť podporovať právo na inkluzívne vzdelávanie⁷⁴ zahŕňa najmä povinnosť štátu prijímať opatrenia zamerané na efektívnu a včasnú implementáciu legislatívy a verejných politík upravujúcich právo na inkluzívne vzdelanie.

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

Povinnosť podporovať právo žiakov a žiačok na inkluzívne vzdelanie môže štát naplňať:

- Podporou dočasných vyrovnávacích a iných opatrení s cieľom zabezpečiť prístupnosť kvalitného a inkluzívneho vzdelávania pre žiakov a žiačky, ktorí čelia rôznym bariéram a bez implementácie takýchto opatrení nemali ku kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu prístup.
- Podporou zvyšovania kvalifikácie v oblasti ochrany a podpory ľudských práv a princípu rovnakého vzdelávania všetkých zamestnancov a zamestnankýň pracujúcich v školstve, a to vrátane pravidelných citlivovacích cvičení a školení o inkluzívnom vzdelávaní s cieľom rešpektovať inakosť a integritu zraniteľných žiakov a žiačok a eliminovať predsudky a diskrimináciu voči týmto žiakom a žiačkam.
- Vykonávaním kontroly a dohľadu nad uplatňovaním práva na inkluzívne vzdelanie prostredníctvom pravidelnej, nezávislej a nestrannej inšpekcie škôl a školských zariadení bez ohľadu na zriaďovateľa.
- Vytvorením vhodných, efektívnych a dostupných mechanizmov na podávanie podnetov a sťažností pre porušenie práva na inkluzívne vzdelávanie, napr. prostredníctvom posilňovania národného antidiskriminačného orgánu alebo mechanizmov zriadených v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa a Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím.

3.3 PRINCÍPY HRBA PRÍSTUPU V KONTEXTE INKLUZÍVNEHO VZDELÁVANIA

HRBA prístup stojí na piatich základných princípoch, a to princíp participácie, princíp zodpovednosti, princíp nediskriminácie a rovného zaobchádzania, princíp posilnenia postavenia a princíp zákonnosti. Tento prístup v oblasti inkluzívneho vzdelávania možno aplikovať na legislatívne akty, najmä zákony, podzákonné normy a verejné politiky ako aj zavádzanie a implementáciu rôznych programov podporujúcich inkluzívne vzdelávanie.

3.3.1 PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Legislatívne akty	Programy
Legislatívne akty v oblasti inkluzívneho vzdelávania na vnútroštátnej, regionálnej aj miestnej úrovni sú prijímané v otvorenom,	Programy v oblasti inkluzívneho vzdelávania na vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni umožňujú zástupcom zraniteľných

transparentnom a participatívnom procese.	skupín participovať na všetkých ich aspektoch.
Participatívny proces je vhodne zakotvený v legislatíve, je podporený vhodnými politikami (napr. o prístupnosti informácií alebo digitalizácii verejnej správy) a reflektuje na princípy otvoreného vládnutia.	Programy majú vypracované pravidlá pre uplatňovanie princípu participácie vo všetkých aspektoch svojej činnosti. Na prijímaní rozhodnutí s významným dopadom na zraniteľné skupiny sa podieľajú aj zástupcovia týchto zraniteľných skupín
Participatívny proces zastrešuje aparát, ktorý organizuje tento proces tak, aby umožnil zástupcom a zástupkyňam zraniteľných skupín participovať na tvorbe príslušných legislatívnych aktov čo v najväčšej možnej miere.	V rámci programov pôsobia poradné orgány zložené zo zástupcov a zástupkýň dotknutých zraniteľných skupín a iných subjektov, ktoré pomáhajú pri nastavovaní, implementácii a vyhodnocovaní programu reflektovať na potreby týchto skupín.
Participatívny proces má vhodný formát a informácie o ňom sú dostupné aj v menšinových jazykoch a vo formáte prístupnom pre osoby so zmyslovým znevýhodnením.	Programové dokumenty (napr. stratégie, plány činnosti, výročné správy) sú dostupné aj v menšinových jazykoch a vo formáte prístupnom pre osoby so zmyslovým znevýhodnením.
Štát zabezpečuje budovanie kapacít zástupcov a zástupkýň širokej verejnosti aj zraniteľných skupín, aby sa čo najefektívnejšie a čo v najväčšej možnej miere mohli podieľať na tvorbe legislatívnych aktov v oblasti inkluzívneho vzdelávania.	V rámci programov je zabezpečené aj zvyšovanie interných technických kapacít, ako aj technických kapacít zástupcov a zástupkýň zraniteľných skupín, aby sa mohli čo najefektívnejšie a čo v najväčšej možnej miere podieľať na implementácii programu.

3.3.2 PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

Legislatívne akty	Programy
Legislatívne akty v oblasti inkluzívneho vzdelávania obsahujú efektívne mechanizmy a procesy, v rámci ktorých sa môžu obeť porušenia práva na inkluzívne vzdelanie alebo ich zákonní zástupcovia a zákonné zástupkyne zo strany nositeľov povinností domáhať vhodnej nápravy alebo náhrady. Tieto procesy a/alebo mechanizmy sú nezávislé, nestranné a viacúrovňové.	Súčasťou programov v oblasti inkluzívneho vzdelávania sú interné mechanizmy, ktorých úlohou je riešiť sťažnosti a podnety poškodených alebo iných subjektov namietajúce porušenie práva na inkluzívne vzdelanie, a to zo strany programu ako aj programových partnerov. Tieto mechanizmy zahŕňajú celý proces od prijatia sťažnosti až po implementáciu rozhodnutia prijatého v rámci mechanizmu.
Štát ako primárny nositeľ povinností zabezpečuje prístup k týmto mechanizmom, a to prostredníctvom sprístupňovania informácií, nástrojov alebo zariadením infraštruktúry pomocných inštitúcií (napr. centrá bezplatnej právnej pomoci, národný antidiskriminačný orgán, NHRI).	Programy pravidelne vo svojich strategických dokumentoch (napr. výročná správa, strategický plán) uverejňujú informácie a štatistiky z činnosti interného mechanizmu.

3.3.3 PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNÉHO ZAOBCHÁDZANIA

Legislatívne akty	Programy
Legislatívne akty upravujúce právo na inkluzívne vzdelanie výslovne zakotvujú právo na rovné zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou a segregáciou vo vzdelávaní, ako aj povinnosť subjektov prijímať primerané úpravy a dočasné vyrovnávacie opatrenia	Právo na rovné zaobchádzanie a ochrana pred nediskrimináciou je základným prvkom činnosti programov v oblasti inkluzívneho vzdelávania. Pre lepšiu implementáciu programových aktivít v súlade s právom na rovné zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou má program vypracované vhodné interné

<p>zamerané na odstraňovanie nerovností v oblasti vzdelávania.</p> <p>Právo na rovné zaobchádzanie a ochrana pred diskrimináciou zahŕňa širokú škálu úmyselných aj nedbanlivostných konaní alebo opomenutí konania, ako aj otvorený zoznam chránených dôvodov.</p>	<p>dokumenty a usmernenia (napr. etický kódex), ktoré upravujú dodržiavanie práva na rovné zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou vo všetkých aspektoch jeho činnosti, a to aj voči zamestnancom a zamestnankyniam programu, ako aj voči klientom a klientkám.</p>
<p>Implementácia dotknutých ustanovení zakotvujúcich právo na rovné zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou v legislatívnych aktoch (najmä zákonoch a podzákonných noriem) upravujúcich inkluzívne vzdelávanie je podporená vhodnými verejnými politikami na národnej, regionálnej a miestnej úrovni.</p>	<p>Program pri svojej činnosti a implementácii svojich aktivít pravidelne identifikuje štrukturálne, kultúrne, sociálne a iné nerovnosti, ktoré môžu mať priamy alebo nepriamy vplyv na prístup zraniteľných skupín k jeho službám, aktivitám alebo činnosti a prijíma tomu zodpovedajúce opatrenia.</p>

3.3.4 PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

Legislatívne akty	Programy
<p>Legislatívne akty v oblasti inkluzívneho vzdelávania, najmä verejné politiky a podzákonné normy upravujú opatrenia zamerané na zlepšovania postavenia nositeľov práv. Ide najmä o opatrenia zamerané na zverejňovanie informácií, sprístupňovanie informácií, nástrojov a procesov pre zraniteľné skupiny čeliace bariéram znemožňujúcim uplatňovanie ich práv a právnych nárokov.</p>	<p>Programy v oblasti inkluzívneho vzdelávania zohľadňujú pri nastavovaní svojich činností zohľadňujú bariéry, ktorým čelia jednotlivé skupiny, vrátane zraniteľných skupín, a prijímajú opatrenia, vrátane dočasných vyrovnávacích opatrení, na zabezpečenie posilnenia postavenia jednotlivých zraniteľných skupín a ich úplný prístup k inkluzívnemu vzdelávaniu.</p>

<p>Legislatívne akty, v oblasti inkluzívneho vzdelávania, najmä zákony, ustanovujú mechanizmy, ktorých úlohou je posilňovať postavenie zraniteľných skupín a ich uplatňovanie práv a právnych nárokov. Takýmito mechanizmami môžu byť centrá bezplatnej právnej pomoci, poradenské centrá alebo informačné portály a kancelárie.</p>	<p>Programy v oblasti inkluzívneho vzdelávania šíria osvetu a informovanosť o svojej činnosti a poskytovaných službách. Všetky informácie potrebné pre riadne uplatnenie práv a právnych nárokov zo strany nositeľov práv sú zverejnené, a to aj vo forme prístupnej pre osoby so zdravotným postihnutím.</p>
--	---

3.3.5. PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Legislatívne akty	Programy
Legislatívne akty v oblasti inkluzívneho vzdelávania musia definovať inkluzívne vzdelávanie ako právny nárok žiakov a žiačok a určovať tomu korelujúce povinnosti subjektov pôsobiacich v oblasti výchovy a vzdelávania na všetkých úrovniach.	Programy v oblasti inkluzívneho vzdelávania vykonávajú svoju činnosť v súlade s medzinárodnými dohovormi o ochrane ľudských práv. Vo svojej činnosti aktívne predchádzajú negatívnym vplyvom na ich uplatňovanie vykonávaním auditu dopadov na ľudské práva a základné slobody.
Uplatňovanie legislatívnych aktov v oblasti inkluzívneho vzdelávania môže mať dopad aj na uplatňovanie ďalších ľudských práv a základných slobôd žiakov a žiačok. Z tohto dôvodu musí zákonodarca pri legislatívnej činnosti v oblasti inkluzívneho vzdelávania dbať na to, aby svojou činnosťou neoplýval negatívne na iné ľudské práva alebo základné slobody, napr. právo na súkromný a rodinný život a pod.	Programy v oblasti inkluzívneho vzdelávania majú prehľad o tom, kto sú nositelia práv a povinností v kontexte inkluzívneho vzdelávania. V prípade, ak je program nositeľom povinností v oblasti inkluzívneho vzdelávania, plní všetky svoje povinnosti pri ochrane, podpore a rešpektovaní práva na inkluzívne vzdelanie v súlade s vnútroštátnou a medzinárodnou úpravou.

4 ANALÝZA KOMPONENTU 6 PLÁNU OBNOVY

V kontexte implementácie reforiem a investície Komponentu 6 je potrebné sledovať splnenie základných požiadaviek práva na inkluzívne vzdelanie (dostupnosť, prístupnosť a kvalitu vzdelania) a princípy HRBA prístupu.

REFORMA 1

Zabezpečenie podmienok na implementáciu povinného predprimárneho vzdelávania pre deti od 5 rokov a zavedenie právneho nároku na miesto v materskej škole alebo u iných poskytovateľov predprimárneho vzdelávania od 3 rokov

STRUČNÝ POPIS REFORMY

Nastaviť normatívne financovanie materských škôl a umožniť rovnocenný prístup k povinnému predprimárnemu vzdelávaniu pre deti vo veku 5 rokov. Budovať kapacity materských škôl, tak aby každému dieťaťu od troch rokov veku do nástupu na povinnú školskú dochádzku bolo umožnené zúčastňovať sa na predprimárnom vzdelávaní.

RELEVANTNÉ ODPORÚČANIA MEDZINÁRODNÝCH MONITOROVACÍCH MECHANIZMOV

- UPR: odporúčania z 3. cyklu č. 124 - 132, 174, 177, 179, 180, 184, 185, 187, 188
- ECRI: odporúčania zo 6. monitorovacieho cyklu č. 2 a najmä č. 11 a 12
- Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva: odporúčania k 3. periodickej správe SR body 49.a-c, bod 53
- Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie: odporúčania k 11. a 12. periodickej správe SR body č. 26.b-c
- Výbor OSN pre práva dieťaťa: odporúčania k 3. a 4. periodickej správe SR body č. 16.c, 37.a, 37.b, 48, 49
- Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím: odporúčania k 1. periodickej správe SR body č.68.a-e
- Odporúčanie rady, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2020 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2020 (odporúčanie 2) (bod 20)

PREPOJENIE NA NÁRODNÝ INVESTIČNÝ PLÁN SR NA ROKY 2018 - 2030

Problematika upravovaná reformou v Národnom investičnom pláne SR na roky 2018-2030 absentuje.

CIEĽOVÉ SKUPINY

Cieľovými skupinami tejto reformy sú všetky deti v predškolskom veku od 3 do 5 rokov a deti od 0 do 6 rokov najmä z prostredia marginalizovaných rómskych komunít (ďalej ako „MRK“) a generačnej chudoby.

OSOBITNE ZRANITEĽNÉ SKUPINY

Za osobitne zraniteľné skupiny sú považované deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, osobitne deti z prostredia MRK, z prostredia generačnej chudoby a deti so zdravotným znevýhodnením.

ZODPOVEDNÉ SUBJEKTY (ROZDELENIE SUBJEKTOV PODĽA JEDNOTLIVÝCH ÚLOH)

Z formulácie reformy nie je jasné, ktoré subjekty na strane štátu sú zodpovedné za celkovú implementáciu reformy, čiastkové úlohy boli pridelené Štátnemu pedagogickému ústavu (ďalej ako „ŠPÚ“) a Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (ďalej ako „ÚSVRK“).

AKTÉRI ZAPOJENÍ DO IMPLEMENTÁCIE REFORMY

Z formulácie reformy nie je jasné, ktoré ďalšie subjekty okrem subjektov zodpovedných za implementáciu reformy budú zapojené do implementácie reformy.

MÍĽNIKY, CIELE, HARMONOGRAM

- legislatívne zmeny prijaté Národnou radou SR (ďalej ako „NR SR“) do konca roku 2022;
- miera zaškolenosti detí vo veku 5 rokov do septembra 2022 vo výške 95%;
- 12 352 novovytvorených miest v materských školách do konca roku 2025.

UPLATNENIE PRINCÍPOV HRBA V PROCESSE IMPLEMENTÁCIE REFORMY

PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Štát v reforme výrazne opomína princíp participácie, a to na viacerých úrovniach. V prvom rade z reformy nie je jasné, ktoré subjekty sa budú podieľať na implementácii reformy a či tieto subjekty, sú výhradne orgány verejnej moci, ktoré za implementáciu zodpovedajú, alebo či sú do reformy zapojení aj iní aktéri, a to najmä MVO, akademická obec, zriaďovatelia škôl, mestá a obce, vyššie územné celky, zástupcovia a zástupkyne zraniteľných skupín a pod. V druhom rade reforma opomína akúkoľvek možnosť detí, ich rodičov alebo zákonných zástupcov a zákonných zástupkýň participovať na výbere miesta v materskej škole. V prípade, ak rodičia alebo zákonní zástupcovia a zákonné zástupkyne nebudú považovať materskú školu pre ich dieťa za vhodnú, nie je jasné, aké práva budú mať na požadovanie miesta v inej materskej škole. Za takúto situáciu možno považovať, ak rodičia majú záujem umiestniť dieťa do národnostnej materskej školy, ale voľné miesta sú len v materskej škole s vyučovacím jazykom slovenským, a naopak.

PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

Štát v reforme opomína princíp zodpovednosti. Z formulácie reformy nie je zrejmé, ktoré subjekty zodpovedajú za celkovú implementáciu reformy alebo jej čiastkové úlohy. V reforme sa výslovne uvádza len zapojenie ŠPÚ a ÚSVRK, ktoré však vzhľadom na charakter im priradených úloh možno považovať skôr za aktérov zapojených do implementácie reformy, ako za subjekty zodpovedné za implementáciu reformy. Takto formulovanú reformu možno považovať za netransparentnú, a to najmä z toho dôvodu, že zo strany verejnosti a iných zainteresovaných aktérov, najmä zástupcov a zástupkýň zraniteľných skupín nie je možné implementáciu tejto reformy sledovať. V prípade, ak v procese implementácie nastanú pochybenia, alebo implementácia reformy neprebehne a tieto skutočnosti mali alebo mohli mať negatívne následky pre dotknuté zraniteľné skupiny.

Zároveň, reforma neustanovuje ani mechanizmy nápravy, v rámci ktorých by si mohli deti, ich rodičia alebo zákonní zástupcovia a zákonné zástupkyne uplatniť svoje práva a právne nároky v prípade, ak nárokovateľné miesto v materskej škole nie je dostupné, alebo v prípade ak rodičia alebo zákonní

zástupcovia dieťaťa nesúhlasia s umiestnením dieťaťa do priradenej škôlky, alebo ak majú záujem o zmenu materskej školy, alebo iného poskytovateľa predprimárneho vzdelávania. Mechanizmus nápravy v prípade porušenia práv a právnych nárokov dieťaťa by mal byť efektívny a dostupný. Všetky pravidlá upravujúce fungovanie takéhoto mechanizmu nápravy by mali zohľadňovať potreby a charakteristiky detí, vrátane zraniteľných skupín, tak, aby nedochádzalo k vytváraniu prekážok, ktoré by mohli brániť deťom uplatňovať ich právo na inkluzívne predprimárne vzdelanie. Za takéto prekážky možno považovať najmä zložité pravidlá pre uplatnenie práva na náhradu, dlhé lehoty na vybavenie podnetu či sťažnosti, vysoké poplatky za podanie podnetu alebo sťažnosti a pod.

PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNOSTI

Reforma sa zameriava na deti v predškolskom veku a deti z MRK či deti ohrozené generačnou chudobou vo veku 0 až 6 rokov. V rámci reformy však chýba celková analýza potrieb a charakteristík cieľovej skupiny. V rámci cieľovej skupiny sú opomenuté skupiny detí so zdravotným znevýhodnením, deti patriace k národnostným menšinám, deti cudzincov, deti umiestnené v inštitucionálnej starostlivosti štátu, deti, ktoré sú v striedavej starostlivosti zákonných zástupcov a zákonných zástupkýň. Taktiež sa reforma nezameriava na posilnenie práva na rovnaké zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou pri náboře detí v predškolskom veku do materskej školy alebo do vzdelávacieho programu iného poskytovateľa predprimárneho vzdelávania, a to najmä v kontexte hrozby vzniku segregovaných materských škôl navštevovaných prevažne deťmi z MRK.

Reforma uvádza, že podpora rannej starostlivosti posilní rovnosť žien a mužov v MRK, a to rozvojom čitateľskej gramotnosti a rodičovských zručností matiek, ktorým sa tým zvýši sebavedomie a odhodlanie uplatniť sa na trhu práce po rodičovskej dovolenke. Z textu reformy nie je jasné, prečo považuje štát za vhodné opatrenie v oblasti rodovej rovnosti prehlbovať rodičovské zručnosti matiek. Práve takýto prístup môže ďalej prehlbovať a umocňovať rodové stereotypy v spoločnosti. Z hľadiska podpory a zlepšovania stavu rodovej rovnosti v spoločnosti by bolo vhodnejšie, ak by štát zohľadnil pri dizajne reformy vo všetkých jej aspektoch rodové hľadisko, a teda odlišné charakteristiky, potreby a prekážky dievčat a chlapcov a podporoval rodovo nestereotypnú starostlivosť o deti a rodinu, a teda rozvíjal v rámci podpory rannej starostlivosti o deti aj rodičovské zručnosti otcov.

PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

Možno vnímať pozitívne, že štát sa snaží zvyšovať povedomie verejnosti, a to najmä komunít a obyvateľstva v oblastiach, kde sa nachádza vysoký počet detí, ktoré doteraz neboli prihlásené do systému predprimárneho vzdelávania. Pozitívne možno vnímať aj to, že štát plánuje do informačnej kampane zapojiť aj MVO, mestá a obce, ktoré s vylúčenými komunitami pracujú a šíria v nich osvetu aj v ďalších oblastiach dôležitých pre zvyšovanie kvality života, napr. bývanie a zdravie.

Na to, aby mohli deti, ich rodičia alebo zákonní zástupcovia a zákonné zástupkyne riadne uplatňovať všetky práva a právne nároky súvisiace s nástupom do materskej školy, ako aj absolvovaním predprimárneho vzdelávania, je dôležité, aby mali úplné a zrozumiteľné informácie o svojich právach a právnych nárokoch. Zároveň je dôležité, aby štát dbal na odstraňovanie všetkých byrokratických a iných prekážok, ktoré by mohli zhoršovať uplatniteľnosť práv a právnych nárokov, a to najmä zraniteľných skupín. Štát by mal pri implementácii reformy tohto typu zabezpečiť, aby mali deti, ich rodičia a zákonní zástupcovia a zákonné zástupkyne všetky informácie potrebné nato, aby sa mohli informovane a zodpovedne rozhodnúť o predprimárnom vzdelávaní, a to najmä o tom, do ktorého zariadenia prihlásia svoje dieťa na predprimárne vzdelávanie a mohli vyhodnotiť potrebu uplatnenia nárokovateľných podporných opatrení pre svoje dieťa.

PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Reforma zavádza nárok na miesto v predškolskom zariadení, avšak tento nárok nie je totožný s právom dieťaťa na predškolské vzdelanie. Reforma ďalej nešpecifikuje, čo bude súčasťou tohto nároku. Bolo by vhodnejšie, ak by štát definoval tento nárok, ako právo dieťaťa na predškolské vzdelanie, ktoré môže plniť vo vybraných predškolských zariadeniach. Zároveň, by bolo vhodné, aby štát určil, do akej miery môže dieťa prostredníctvom svojich rodičov alebo zákonných zástupcov a zákonných zástupkýň rozhodovať o tom, v ktorom predškolskom zariadení si svoj nárok uplatní, a aké sú podmienky uplatnenia tohto nároku pre deti podľa dosiahnutého veku.

Štát považuje podporu rannej starostlivosti o deti v MRK za prioritu tejto reformy a podčiarkuje potrebu podpory a rozvoja rodičovských zručností. Štát však nelogicky obmedzuje cieľovú skupinu tohto opatrenia, a úplne z podpory rannej starostlivosti vylučuje ďalšie skupiny rodičov, napr. adolescentných rodičov, ktorí vyrastali v inštitucionálnej starostlivosti štátu. Zároveň je otázne, do akej miery

bude podpora rannej starostlivosti nárokovateľná zo strany rodičov, zákonných zástupcov a zákonných zástupkýň, komunitných centier, materských centier alebo iných zainteresovaných subjektov. Štát totiž reformou prenáša zodpovednosť za poskytovanie služieb rannej starostlivosti na MVO, ktorým na tento účel vyhradí finančné prostriedky prostredníctvom grantovej schémy.

PRINCÍP PRÍSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Štát pozitívne rozširuje dostupnosť predprimárneho vzdelávania navýšením počtu miest v materských školách a zvýšením flexibility siete poskytovateľov predprimárneho vzdelávania. Pozitívne možno vnímať aj snahu zrekonštruovať budovy existujúcich materských škôl. Viac ako 40 % výdavkov obsiahnutých v reforme má byť vynaložených práve na rekonštrukciu verejných budov, v ktorých sídlia materské školy. Štát poukazuje na uplatňovanie princípu *“výrazne nerušiť”*, ale negarantuje, že v rámci rekonštrukčných prác prebehne aj úplná debarierizácia týchto budov, ktorá je esenciálna pre správnu, efektívnu a včasnú implementáciu reformy č. 2, ktorá prináša novú koncepciu špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb a modelu nárokovateľných podporných opatrení. Reforma nevyžaduje zohľadňovanie potrieb zraniteľných skupín ani od zriaďovateľov či iných subjektov, ktoré sa budú uchádzať o finančné prostriedky na budovanie nových miest v materských školách.

Reforma ďalej neanalyzuje či kapacita súčasných materských škôl, ktoré poskytujú bezplatné primárne vzdelávanie je dostatočná, a či navýšením počtu detí v týchto materských školách nebudú budovy materských škôl preplnené a nevhodné na poskytovanie kvalitného predprimárneho vzdelávania. Na základe informácií uvedených v popise reformy, štát neuvažuje nad zabezpečením nových budov pre verejné školy, či už prenájmom, kúpou alebo výstavbou.

Z hľadiska prístupnosti je dôležité, aby štát pri tvorbe nových miest v zariadeniach určených pre predprimárne vzdelávanie a diverzifikácii siete poskytovateľov predprimárneho vzdelávania dbal nato, aby pre všetky deti bez rozdielu boli dostupné rôzne programy predprimárneho vzdelávania, tak aby si mohli prostredníctvom svojich rodičov alebo zákonných zástupcov a zákonných zástupkýň vybrať vhodnú formu a program bezplatného predprimárneho vzdelávania podľa svojich potrieb. Na zabezpečenie širokej škály programov a foriem bezplatného predprimárneho vzdelávania, a to aj pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami by bolo vhodné zvážiť, či súčasné kapacity pracovného trhu poskytujú dostatok pracovných síl na zabezpečenie

dostatočného počtu pomocných vychovávateľov a vychovávateľiek, školských zdravotných sestier, pedagogických asistentov a asistentiek, pomocných vychovávateľov a vychovávateľiek a iných odborných zamestnancov a zamestnankýň.

PRINCÍP DOSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Vzhľadom na koncepciu reformy možno usúdiť, že štát sa pri jej koncipovaní nezaoberal geografickou dostupnosťou predprimárneho vzdelávania a ponecháva na uvážení jednotlivých zriaďovateľov, či sa rozhodnú svoje kapacity dobudovať a budú sa uchádzať o finančné prostriedky na základe výzvy príslušného orgánu verejnej správy. Môže sa tak stať, že viaceré obce z jedného regiónu sa budú uchádzať o finančné prostriedky na zvýšenie kapacít svojich zariadení predprimárneho vzdelávania, kým v iných regiónoch nemusí byť záujem o dobudovanie chýbajúcich kapacít v materských školách, a to z rôznych dôvodov akými sú napr. personálne a technické kapacity zriaďovateľa, ktoré mu neumožňujú napísať projekt a požiadať o finančný príspevok. Z tohto dôvodu by bolo vhodné, ak by výzva na dobudovanie chýbajúcich miest v materských školách brala do úvahy aj geografickú dostupnosť predprimárneho vzdelávania a umožňovala by čo najväčšiemu počtu zriaďovateľov uchádzať sa o finančný príspevok.

V kontexte diverzifikácie poskytovateľov predprimárneho vzdelávania sa reforma zameriava aj na celkovú flexibilitu a rozšírenie tejto siete o nových poskytovateľov predprimárneho vzdelávania. Štát sa však v rámci reformy nezaobrá tým, do akej miery budú novovytvorené miesta u súkromných poskytovateľov finančne dostupné pre deti zo sociálne slabších rodín, a to najmä v prípade, ak v niektorom z regiónov budú počtom miest v zariadeniach predprimárneho vzdelávania prevládať najmä tieto subjekty.

Reforma opomína dôležitosť zariadení predprimárneho vzdelávania, ktoré poskytujú toto vzdelávanie v jazyku národnostných menšín. Je dôležité, aby sa štát nevytváral len kompenzačné programy pre deti, ktorých prvým jazykom nie je slovenský jazyk a sú nútené absolvovať predprimárne vzdelávanie v zariadení s vyučovacím jazykom slovenským, ale mal by sa zamerať na možnosť rozšíriť počet zariadení, ktoré poskytujú predprimárne vzdelávanie v jazykoch národnostných menšín, a to najmä v rómskom jazyku.

PRINCÍP KVALITY VZDELÁVANIA

Reforma sa zameriava na budovanie nových miest v zariadeniach predprimárneho vzdelávania, ale nezaobrá sa súčasnou kvalitou predprimárneho vzdelávania v už existujúcich materských školách alebo iných zariadeniach predprimárneho vzdelávania. V reforme sa počíta so všetkými miestami v materských školách a zariadeniach predprimárneho vzdelávania, ktoré sú dostupné bez ohľadu na kvalitu vzdelania, ktorú poskytujú. Zároveň reforma nerieši zlepšovanie kvality poskytovaného predprimárneho vzdelávania, a to ani odkazom na inú reformu alebo iniciatívu. Reforma síce odkazuje na ŠPÚ a potrebu vypracovania metodických usmernení pre prácu s deťmi zo sociálne vylúčených komunit, ale opomína potrebu budovania technických kapacít zamestnancov a zamestnankýň materských škôl a ich zriaďovateľov, a to vrátane scitlivovania a boja proti predsudkom, ktoré často v súčasnosti bránia prijatiu týchto detí do zariadení, a to napriek tomu, že v zariadení existujú kapacity na prijatie vhodných podporných opatrení reflektujúcich špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby dotknutého dieťaťa.

REFORMA 2:

Definícia konceptu špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb detí a žiakov a vypracovanie modelu nárokovateľných podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní, vrátane systému ich financovania.

STRUČNÝ POPIS REFORMY

Prijať definície špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakov a vytvoriť vertikálny model nárokovateľných podporných opatrení, ktorý bude pilotne testovaný.

RELEVANTNÉ ODPORÚČANIA MEDZINÁRODNÝCH MONITOROVACÍCH MECHANIZMOV

- UPR: odporúčania z 3. cyklu č. 121, 127, 130, 132, 157, 174, 177, 179, 180, 184, 185, 187, 188
- Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva: odporúčania k 3. periodickej správe SR bod 53, 58
- Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie: odporúčania k 11. a 12. periodickej správe SR body č. 26.a-c
- Výbor OSN pre práva dieťaťa: odporúčania k 3. a 4. periodickej správe SR body č. 16.c, 36, 37.a, 37.b, 44.a, 44.d-e, 45.c, 45.e-f, 46.b
- Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím: odporúčania k 1. periodickej správe SR body č.67,68.a-e
- Odporúčanie rady, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2020 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2020 (odporúčanie 2) (bod 20)

PREPOJENIE NA NÁRODNÝ INVESTIČNÝ PLÁN SR NA ROKY 2018 - 2030

Problematika reformy č. 2 nie je v Národnom investičnom pláne SR na roky 2018-2030 upravená.

CIEĽOVÉ SKUPINY

Cieľovou skupinou tejto reformy sú všetky deti, žiaci a žiačky v predprimárnom, primárnom a sekundárnom vzdelávaní, vrátane žiakov a žiačok so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (napr. so zdravotným znevýhodnením, s nadaním alebo zo sociálne znevýhodneného prostredia).

OSOBITNE ZRANITEĽNÉ SKUPINY

Za osobitne zraniteľné skupiny sú považované všetky deti školského veku so zdravotným znevýhodnením, nadaním alebo deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, alebo z prostredia MRK.

ZODPOVEDNÉ SUBJEKTY (ROZDELENIE SUBJEKTOV PODĽA JEDNOTLIVÝCH ÚLOH)

- ŠPÚ:
 - pod gesciou sekcie národnostného a inkluzívneho vzdelávania Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej ako „Ministerstvo školstva“) vypracovať zmenu definície žiakov a žiačok so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami;
 - prostredníctvom pracovnej skupiny s relevantnými aktérmi a expertmi a expertkami (štátnej správy, vysokého školstva, profesijných združení a MVO) vypracovať katalóg podporných opatrení pre deti a žiakov a žiačky, pre ktorých nie je vyučovací jazyk materinským jazykom;
 - zabezpečiť podporu pri zavádzaní nového modelu podporných opatrení.

AKTÉRI ZAPOJENÍ DO IMPLEMENTÁCIE REFORMY

- vzorka **škôl a materské školy** (pre potreby pilotného testovania);
- **medzinárodní experti a expertky** (pre potreby zberu príkladov dobrej praxe v poskytovaní jazykovej podpory, napr. z Českej republiky, Švédska, Veľkej Británie, Portugalska);
- užší **okruh expertov a expertiek** (pre potreby vypracovania didaktických a metodických materiálov);
- **regionálne tímy** zriadené na úrovni krajov so zapojením rôznych relevantných aktérov (na účely podpory implementácie nového modelu podporných opatrení);
- **programy** ďalšieho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň, zameriavajúce sa na diagnostiku a výučbu slovenského jazyka ako druhého alebo ďalšieho jazyka (v spolupráci s vysokými školami).

MÍLNÍKY, CIELE A HARMONOGRAM

- legislatívne zmeny prijaté NR SR do konca roku 2022;
- 10 000 účastníkov a účastníčok programov profesijného rozvoja, ďalšieho vzdelávania a iných informačných aktivít pre pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň o vertikálnom modeli nárokovateľných podporných opatrení do konca roka 2025.

UPLATNENIE PRINCÍPOV HRBA V PROCESE IMPLEMENTÁCIE REFORMY

PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Z výpočtu aktérov zainteresovaných do implementácie tejto reformy možno usudzovať, že štát má snahu implementovať túto reformu participatívne, a to najmä vo forme konzultácií. Konzultácie so zainteresovanými aktérmi sú bežne využívaným formátom participatívneho procesu, v rámci ktorého zapojení aktéri zákonodarcovi poskytujú spätnú väzbu k vopred pripravenému materiálu. V kontexte uplatňovania zásad otvoreného vládnutia by bolo vhodnejšie najmä „angažovať zainteresovaných aktérov“ v súlade s odporúčaním Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj o otvorenom vládnutí (OECD/LEGAL/0438). V rámci takéhoto participatívneho procesu, dáva zákonodarca zainteresovaným aktérom možnosť spolupracovať na všetkých cykloch implementácie reformy - od dizajnu až po vyhodnotenie jej implementácie.

Zároveň štát priamo deklaruje zapojenie kľúčových relevantných subjektov do oboch základných prvkov reformy - vytvorenia konceptu špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, ako aj do modelu nárokovateľných podporných opatrení. Z formulácie priebehu implementácie reformy však vyplýva, že väčšinové zastúpenie v participatívnom procese bude mať najmä štát prostredníctvom svojich inštitúcií. Pri zapojení MVO a iných zástupcov a zástupkýň nie je zrejmé, na základe akého kľúča budú tieto MVO a iní zástupcovia a zástupkyne vyberaní. Štát vôbec neakcentuje zapojenie zraniteľných skupín, ktorých sa reforma najviac dotkne, a to najmä zástupcov a zástupkýň osôb so zdravotným znevýhodnením či zástupcov a zástupkýň etnických a národnostných menšín. Taktiež nekladie dôraz na samotnú participáciu, žiakov, žiačok a ich organizácií, ako aj regionálnych subjektov a ďalších subjektov, na ktorých bude závisieť úspešná implementácia reformy, napr. materské školy, základné a stredné školy, zriaďovatelia škôl a pod.

Celý participatívny proces (t. j. zriadenie a vedenie pracovných skupín) bol zverený ŠPÚ, t. j. príspevkovej organizácii Ministerstva školstva, ktorá zodpovedá

za celkovú implementáciu reformy. Vzhľadom na priebeh doterajších reforiem v oblasti školstva možno usúdiť, že Ministerstvo školstva a jeho podriadené organizácie, nemajú alebo majú len minimálne skúsenosti s uplatňovaním zásad otvoreného vládnutia, a preto by bolo vhodnejšie, ak by bol participatívny proces organizovaný v spolupráci so Splnomocnencom vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

Reforma prináša systematické zmeny v systéme vzdelávania v SR, no neustanovuje spôsob výkonu kontroly sledovanie dopadov reformy na deti, žiakov a žiačky, školy a ich zriaďovateľov. Bolo by prínosné, ak by sa reforma s mechanizmom nápravy v prípade porušenia práv a právnych nárokov detí, žiakov a žiačok vyrovnala. Pilotné overovanie a testovanie vybraných opatrení na vzorke škôl je príležitosťou zachytiť nepriaznivé dopady na právo na vzdelanie a iné ľudské práva. V rámci pilotného testovania tak možno identifikovať možné problémy v súvislosti s uplatňovaním ľudských práv, ale aj navrhnúť mechanizmus nápravy, a to najmä pre prípady, ak sú nesprávne určené výchovno-vzdelávacie potreby dieťaťa, žiaka alebo žiačky, alebo nesprávne určené podporné, cielené a špecifické opatrenia pre jednotlivcov, ako i skupiny žiakov a žiačok navštevujúcich príslušnú školu. Štát by mal zároveň prihliadať nato, aby bol takýto mechanizmus inštitucionalizovaný, efektívny a ľahko prístupný.

PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNOSTI

Odklon od pôvodného konceptu a jeho nahradenie novým konceptom špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb detí a žiakov a vypracovanie modelu nárokovateľných podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní možno vnímať len pozitívne. Reforma stipuluje dôležitosť zrušenia definície detí na základe horizontálneho členenia kategórií podľa znevýhodnenia, či nadania. Avšak samotná reforma rozlišuje tri druhy podporných opatrení, a to bežné (tzv. podporné), cielené a špecifické. Takéto delenie nárokovateľných opatrení primárne podľa zdravotného znevýhodnenia je nevhodné a nereflektuje záväzok štátu navrhnúť novú koncepciu tak, aby bola založená na definícii dieťaťa, žiaka alebo žiačky zažívajúcich prekážky v prístupe k výchove a vzdelávaniu a pri učení, ktorý na naplnenie svojho vzdelávacieho potenciálu potrebuje poskytnutie a uplatnenie podporných opatrení.

Už skutočnosť, že štát kladie dôraz a primárne sa orientuje na prekážky,

ktoré bránia deťom, žiakom a žiačkam v prístupe k výchove a vzdelávaniu je diskutabilná. Z hľadiska uplatňovania princípu rovnakého zaobchádzania a ochrany pred diskrimináciou by sa však mal štát primárne zamerať na identifikáciu individuálnych charakteristík a potrieb dieťaťa. Identifikácia systémových, politických, kultúrnych a iných bariér v prístupe k inkluzívnej výchove a vzdelávaniu je dôležitá, avšak jednotlivé bariéry identifikované štátom nemusia mať, vzhľadom na ich individuálne potreby a charakteristiky, rovnaký vplyv na všetky deti, žiakov a žiačky. Vďaka svojim osobným charakteristikám a potrebám môžu mnohé deti, žiaci a žiačky zažívať viacnásobné znevýhodnenie, marginalizáciu a diskrimináciu, a teda by mohol obmedzený prístup k inkluzívnej výchove a vzdelávaniu pretrvávajúť alebo sa prehĺbiť.

Nedostatky v participatívnom procese sa prejavujú v zohľadňovaní špecifických potrieb dievčat a žien v oblasti výchovy a vzdelávania a nepriblížení potrieb dievčat a žien so zdravotným znevýhodnením, nadaním, zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo prostredia MRK, ktoré čelia mnohonásobnej diskriminácii, špecifickým výzvam v prístupe ku vzdelávaniu a majú rôznorodé potreby. Je dôležité, aby nový koncept výchovno-vzdelávacích potrieb neudržiaval a neprehľboval rodové stereotypy, ktoré sú v súčasnosti v systéme výchovy a vzdelávania v SR prítomné. Zároveň je potrebné, aby štát pri modelovaní nárokovateľných podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní dbal nato, aby týmito opatreniami prispieval k odstraňovaniu rodových nerovností v spoločnosti, a to najmä v rodinnom živote, v zamestnávaní, v politickom zastúpení, či prístupe k zdravotnej starostlivosti.

S cieľom predchádzať všetkým formám diskriminácie vo výchove a vzdelávaní by bolo žiaduce, aby štát v spolupráci s relevantnými aktérmi pri implementácii tejto reformy zabezpečil pravidelné vyhodnocovanie jej implementácie a dopadov na uplatňovanie princípu rovnakého zaobchádzania vo výchove a vzdelávaní. Možno očakávať, že zavedením nového konceptu a nárokovateľných podporných opatrení môžu, alebo by mohli mať za určitých okolností tieto opatrenia diskriminačné dopady na vybrané zraniteľné skupiny.

PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

Úspešná implementácia, významné systematické zmeny v systéme vzdelávania a celkové zlepšenie úrovne inkluzívneho vzdelávania v SR závisia od výrazného posilnenia postavenia dieťaťa v súlade s všeobecnými zásadami implementácie Dohovoru o právach dieťaťa, a to práva dieťaťa na názor (čl. 12

Dohovoru o právach dieťaťa) a ochrany najlepšieho záujmu dieťaťa (článok 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa). Zároveň musí štát prijať opatrenia, ktoré by brali do úvahy postavenie a prekážky, ktorým čelia zraniteľné skupiny, napr. dievčatá, osoby so zdravotným znevýhodnením, príslušníci a príslušníčky národnostných a etnických menšín, či iné sociálne znevýhodnené a marginalizované skupiny. Pozitívne možno hodnotiť rozhodnutie štátu v rámci tejto reformy implementovať v spolupráci s MVO aj informačnú kampaň.

Vzhľadom na rozsah reformy a jej predpokladané dopady na systém vzdelávania je potrebné, aby štát prijal systémové kroky zamerané na posilnenie postavenia detí, žiakov a žiačok. Je odporúčané, aby prijal opatrenia na sústavné zvyšovanie informovanosti verejnosti, zraniteľných skupín, ako aj individuálnych detí, žiakov a žiačok o význame zmeny koncepcie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb a nárokovateľných podporných opatreniach. Tieto opatrenia by sa mali predovšetkým zamerať nato, aby uľahčili deťom, žiakom a žiačkam, ich rodičom a zákonným zástupcom alebo zákonným zástupkyňiam, aby sa zorientovali vo svojich právnych nárokoch, a to najmä v prípade, ak ich špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby nebudú určené správne, resp. úplne, alebo ak sa zistí, že implementované nárokovateľné podporné opatrenia nereflektujú na potreby a charakteristiky dieťaťa, a teda neodstránili bariéry, ktorým dieťa čelí pri prístupe k inkluzívnemu vzdelávaniu. Za týmto účelom môže štát zriadiť informačné webstránky, linky alebo kancelárie, ako aj zriadiť kontaktné miesta v školách či iných vhodných inštitúciách. Reforma síce zriaďuje regionálne tímy, ktorých úlohou bude asistovať pri zavádzaní inkluzívneho vzdelávania a nárokovateľných podporných opatrení na školách, avšak, ako z nej vyplýva, tieto sú orientované najmä na školy a školské zariadenia a nie na deti, žiakov a žiačky.

PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Štát pri formulácii dbal na uplatnenie princípu zákonnosti, a teda do reformy zahrnul aj prijatie novej legislatívy, ktorá by zakotvila novú definíciu konceptu špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb do školského zákona. Pre potreby implementácie reformy, tak ako je navrhovaná, je dôležité, aby zákonodarca upravil aj základné nároky detí, žiakov a žiačok, ktoré sú v čase prípravy tejto analýzy upravené najmä ako princípy výchovy a vzdelávania. Je žiaduce, aby zákonodarca preformuloval princíp rovnoprávnosti prístupu k výchove a vzdelávaniu so zohľadnením výchovno-vzdelávacích potrieb jednotlivca a jeho spoluzodpovednosti za svoje vzdelávanie a princíp zákazu všetkých foriem

diskriminácie a obzvlášť segregácie ako práva detí, žiakov a žiačok a k nim ustanovil korelujúce povinnosti (vrátane pozitívnych povinností) subjektov, ktoré zodpovedajú za výchovu a vzdelávanie na jednotlivých úrovniach. Je odporúčané, aby tieto povinnosti boli rozšírené nad rámec všeobecných povinností ustanovených antidiskriminačným zákonom a zohľadňovali dôležitosť inkluzívnej výchovy a vzdelávania.

PRINCÍP PRÍSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

V rámci reformy možno považovať za pozitívne a vyzdvihnúť snahu zákonodarcu zachovať čo najlepšiu prístupnosť vzdelania v procese implementácie reformy, ktorá prináša výrazné systematické zmeny. Zriadenie siedmych regionálnych tímov, ktorých hlavnou úlohou je asistovať pri zavádzaní novej koncepcie a systému nárokovateľných podporných opatrení možno považovať z hľadiska regionálneho pokrytia vzhľadom na veľkosť územia SR za dostatočné. Rovnako je pozitívne, že zákonodarca očakáva, že budú do týchto regionálnych tímov zapojení rôzni aktéri. Bolo by však vhodnejšie, ak by zákonodarca v rámci reformy načrtol mandát týchto regionálnych tímov, ako aj kľúč na základe ktorého budú do nich zapájaní jednotliví aktéri.

Reforme tiež uvádza, že na podporu implementácie budú vytvorené viaceré nástroje priamej podpory, určené školám – metodické usmernenia, webová stránka, vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň v školách a v školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie. Pre lepšiu prehľad o dopadoch (pozitívnych a negatívnych) by bolo vhodné zaviesť nástroj na meranie dopadov reformy na jednotlivé školy. Pomocou tohto nástroja by mohli jednotlivé školy vyhodnocovať prístupnosť ich vzdelávacieho programu (napr. opatrenia zamerané na zmenu vyučovacieho procesu, osnov, prístupnosti fyzického prostredia, rozšírenie odborných zamestnancov a zamestnankýň a pod.), ako aj ďalšie dopady na uplatňovanie ľudských práv detí, žiakov a žiačok vo vzdelávacom procese.

PRINCÍP DOSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

V súčasnom vzdelávacom systéme zhoršuje dostupnosť inkluzívneho vzdelávania okrem regionálnej nedostupnosti aj finančná nedostupnosť, ktorá charakterizovaná najmä formálnym a neformálnymi poplatkami, ktoré sú deti, žiaci a žiačky povinní uhrádzať, aby mohli vôbec alebo plnohodnotne participovať na vzdelávacom procese. Zákonodarca odstraňuje niektoré prekážky súvisiace s

finančnou nedostupnosťou vzdelávania prostredníctvom iných reforiem Plánu obnovy, a to najmä v kontexte zavádzania nároku na miesto v materskej škole pre deti od troch rokov. Tieto opatrenia sa však netýkajú finančnej nedostupnosti vzdelávania na základných a stredných školách. Je dôležité, aby štát venoval zvýšenú pozornosť vplyvu reformy, a to najmä implementácii nárokovateľných podporných opatrení, ktoré by mohli mať negatívne dopady na finančnú dostupnosť vzdelávania na všetkých stupňoch vzdelávania, a to najmä s ohľadom na sociálne vylúčené a marginalizované skupiny obyvateľstva. V súvislosti s udržaním alebo zlepšením inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch vzdelávania by bolo vhodné zaradiť do vertikálneho modelu nárokovateľných podporných opatrení, vrátane jeho financovania, aj opatrenia, ktoré podporujú dostupnosť vzdelávania, napr. bezplatný prístup k učebným pomôckam, príspevok na dopravu alebo sieť školských autobusov do odľahlých lokalít.

Štát v reforme niekoľkokrát stipuluje skutočnosť, že v rámci nej vytvorí regionálne tímy, metodiky, informačné portály a iné nástroje, ktoré majú zabezpečiť plynulú implementáciu reformy a zvýšiť pripravenosť škôl a školských zariadení na zavedenie novej koncepcie a modelu nárokovateľných podporných opatrení. Zároveň podčiarkuje potrebu nábora nových odborných pracovníkov a pracovníčok, ktorí v súčasnosti na školách chýbajú a sú potrební pre implementáciu reformy. Možno tak považovať za chybné, že sa štát nezaobrá celkovým nedostatkom pedagogických a iných odborníkov a odborníčiek, ktorí by mohli byť zamestnaní na novovytvorených pozíciách. Je žiadúce, aby jedno zo sekundárnych opatrení tejto reformy bolo celkové navýšenie počtu pedagogických zamestnancov a zamestnankýň, a to najmä prostredníctvom zatraktívnenia štúdia, ako aj pracovných a mzdových podmienok v sektore školstva, ktoré sú dlhodobo v SR kritizované.

PRINCÍP KVALITY VZDELÁVANIA

Možno očakávať, že reforma bude mať dopad na kvalitu vzdelávania. Z formulácie reformy vyplýva, že štát očakáva, že implementáciou sa zvýši kvalita inkluzívneho vzdelania v SR. Nie je však jasné, ako bude štát alebo subjekty implementujúce reformu vyhodnocovať vplyv reformy na kvalitu vzdelávania. Štát, konštatuje, že jednou z výziev tejto reformy sú nedostatočné organizačné, finančné, personálne a priestorové podmienky na vzdelávanie detí s rozmanitými potrebami. Od roku 2023 sa očakáva, že štát pristúpi k poskytovaniu programov profesijného rozvoja pre pedagogických a odborných zamestnancov a

zamestnankýň a manažmentu škôl a školských zariadení o vertikálnom modeli nárokovateľných opatrení, diagnostike úrovne jazykových schopností detí, žiakov a žiačok a podpore pri prekonávaní jazykovej bariéry v prístupe ku vzdelávaniu. Aj napriek tomu, že ide o aktivity zamerané na prevenciu nedostatkov pri implementácii reformy a ich negatívneho dopadu na kvalitu inkluzívneho vzdelávania, možno očakávať, že nevhodnými podpornými opatreniami (nesprávne určenými pre jednotlivcov alebo skupiny detí, žiakov a žiačok) alebo ich nevhodnou, nedostatočnou, alebo nedôslednou implementáciou, môže dôjsť k zhoršeniu kvality vzdelávania na dotknutých školách. Z tohto dôvodu by bolo prospešné, aby štát v rámci reformy uvažoval aj nad vhodnými spôsobmi vyhodnocovania dopadov implementácie reformy na kvalitu vzdelania, ako ja na vykonávanie nezávislej inšpekcie a kontroly uplatňovania jednotlivých nárokovateľných podporných opatrení. Reforma síce pamätá na potrebu zvyšovania kvalifikácie a informovanosti pedagogických a iných odborných zamestnancov a zamestnankýň, vrátane manažmentu škôl, ale vôbec sa nezaoberá kapacitami, pripravenosťou a možnosťami zapojenia svojich inšpekčných orgánov.

REFORMA 3

Reforma systému poradenstva a prevencie a zabezpečenie systematického zberu dát v oblasti podpory duševného zdravia detí, žiakov a študentov

STRUČNÝ POPIS REFORMY

Komplexná reforma systému poradenstva a prevencie spolu s reformou financovania s cieľom zabezpečiť dostupnosť, prístupnosť a kvalitu odbornej starostlivosti pre deti, žiakov a žiačky, ako aj ich rodiny v súlade s najnovšími vedeckými a odbornými poznatkami implementovanými v praxi.

RELEVANTNÉ ODPORÚČANIA MEDZINÁRODNÝCH MONITOROVACÍCH MECHANIZMOV

- Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím: odporúčania k 1. periodickej správe SR bod č. 68 písm. a) až e) a bod č. 83
- Výbor OSN pre práva dieťaťa: odporúčania k 3. a 4. periodickej správe SR bod č. 10 písm. a) až c), bod č. 36 a bod č. 44 písm. d)

PREPOJENIE NA NÁRODNÝ INVESTIČNÝ PLÁN SR NA ROKY 2018 - 2030

Problematika reformy č. 3 nie je v Národnom investičnom pláne SR na roky 2018-2030 upravená.

CIEĽOVÉ SKUPINY

Cieľovou skupinou tejto reformy sú primárne deti, žiaci a žiačky, študenti a študentky do 30 rokov, ako aj ich rodičia alebo zákonní zástupcovia a zástupkyne, učitelia a učiteľky, pedagogickí a odborní zamestnanci a zamestnankyne v systéme poradenstva a prevencie. Medzi cieľové skupiny boli zaradené aj školy a školské poradenské zariadenia zaradené v systéme poradenstva a prevencie.

OSOBITNE ZRANITEĽNÉ SKUPINY

Za osobitne zraniteľné skupiny sú považované všetky deti školského veku so zdravotným znevýhodnením, nadaním alebo deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a MRK.

ZODPOVEDNÉ SUBJEKTY (ROZDELENIE SUBJEKTOV PODĽA JEDNOTLIVÝCH ÚLOH)

- **Ministerstvo školstva** a pracovná skupina zložená z expertov a expertiek pokrývajúcich všetky súčasné poradenské zariadenia a odborné tímy na školách (pre potreby reformy systému poradenstva a prevencie)

AKTÉRI ZAPOJENÍ DO IMPLEMENTÁCIE REFORMY

- **Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie** a pracovná skupina zo 60 expertov a expertiek (pre tvorbu obsahových a výkonových štandardov a nákup licencií na odporúčané diagnostické nástroje a zabezpečenie ich prekladu, štandardizácie na slovenskú populáciu a ich digitalizáciu)
- **Ministerstvo zdravotníctva SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstvo spravodlivosti SR** (zabezpečenie nadrezortného prístupu k zabezpečeniu dostupnosti starostlivosti o duševné zdravie).

MÍĽNIKY, CIELE, HARMONOGRAM

- legislatívne zmeny prijaté NR SR do marca roka 2023;
- navýšenie a posilnenie podporných tímov v poradenskom systéme do konca roka 2022;
- prvé vyhodnotenie dát o stave duševného zdravia detí, žiakov a žiačok ako aj študentov a študentiek na Slovensku a vytvorenie odporúčaní pre jednotlivé rezorty do júla roku 2026.

UPLATNENIE PRINCÍPOV HRBA V PROCESSE IMPLEMENTÁCIE REFORMY

PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Reforma úplne opomína participatívny proces v súlade s odporúčaním Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj o otvorenom vládnutí (OECD/LEGAL/0438). Základom celého participatívneho procesu je zriadenie jedinej uzatvorenej pracovnej skupiny, ktorej členmi a členkami budú experti a expertky pokrývajúci všetky súčasné poradenské zariadenia a odborné tímy na

školách. Zároveň nemožno zodpovedne očakávať, že subjekt zodpovedný za implementáciu reformy, bude poskytovať informácie o priebehu participatívneho procesu verejnosti, a umožní, aby sa ho zúčastnil čo najširší okruh subjektov.

V rámci reformy, je tak z participatívneho procesu vylúčené významné zastúpenie odbornej i laickej verejnosti, a to rôznych MVO, zriaďovateľov škôl na všetkých úrovniach (obce, mestá a vyššie územné celky), škôl, výskumných inštitúcií a organizácií zastupujúcich záujmy zraniteľných skupín (napr. osoby so zdravotným znevýhodnením, MRK a sociálne vylúčené komunity, migranti a migrantky, azylanti a azylantky). Priestor byť vypočutí a vyjadriť názor k veciam, ktoré sa ich týkajú nedostali ani deti a mládež, ktorá tvorí hlavnú cieľovú skupinu tejto reformy.

Zároveň aj vo vzťahu k jednotlivcom, ktorí pôsobia v poradenských zariadeniach a odborných tímoch, nie je participatívny proces dostatočne transparentný, nakoľko nie je možné určiť koľko členov a členiek bude mať pracovná skupina a na základe akého kľúča budú jednotliví členovia a členky vyberaní.

PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

Reforma správne usudzuje, že odlúčenie škôl od poradenských zariadení by mohlo tento vzťah ozdraviť a zamedziť konfliktom záujmov pri prijímaní detí, žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením do materských, základných a stredných škôl. Zároveň však možno vnímať negatívne skutočnosť, že reforma neobsahuje žiadne opatrenia upravujúce vzťahy medzi zriaďovateľmi, školami a poradenskými zariadeniami s cieľom predchádzať konfliktom záujmov. Napriek tomu, že ide o systémové zmeny v oblasti výchovy a prevencie a dochádza k vzniku nových subjektov - centrá poradenstva a prevencie - reforma neobsahuje informácie o mechanizme nápravy v prípade porušenia práv a právnych nárokov detí, žiakov a žiačok pri prístupe k inkluzívnemu vzdelávaniu, ako aj uplatňovaniu práva na zdravie v kontexte ochrany duševného zdravia.

Nesprávna diagnostika a vyhodnocovanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, ako aj vyhodnotenie zrelosti a pripravenosti na nástup do primárneho vzdelávania, môže mať závažný vplyv nie len na uplatňovanie práva na inkluzívne vzdelanie, ale aj na ďalšie ľudské práva a základné slobody súvisiace s uplatňovaním práva na vzdelanie. Reforma správne vyhodnocuje, že v minulosti poradenské zariadenia vykonávali svoju činnosť nesprávne a bez odbornej starostlivosti, čoho následkom bolo nadmerné umiestňovanie detí z MRK do

špeciálnych škôl. Vzhľadom na súčasný a cieľový stav by mala reforma obsahovať opatrenia na posilnenie mechanizmu, v rámci ktorého by mohli deti, žiaci a žiačky uplatniť svoje právo na náhradu v prípade, ak boli poškodení na svojich právach nesprávnou a neodbornou činnosťou. Takýto mechanizmus by mal byť efektívny, prístupný a mal by eliminovať akékoľvek prekážky, ktoré by mohli brániť deťom so zdravotným znevýhodnením alebo zo sociálne znevýhodneného, alebo marginalizovaného prostredia uplatňovať svoje práva. Súčasťou tohto mechanizmu by malo byť aj poskytovanie bezplatnej právnej pomoci poškodeným, zapojenie Strediska vo všetkých veciach, ktoré vykazujú známky diskriminácie, a možnosť zodpovedného orgánu prijímať neodkladné opatrenia na zmiernenie negatívnych dopadov na uplatňovanie práva na inkluzívne vzdelanie.

Je nevyhnutné, aby reforma zameraná na systémové nastavenie nových centier poradenstva a prevencie obsahovala nie len opatrenia zamerané na zvyšovanie kvality odbornej činnosti a poskytovaných služieb, ale aj opatrenia na zlepšenie kontroly kvality vykonávaných odborných činností a poskytovaných služieb a ich možných negatívnych dopadov na uplatňovanie ľudských práv a základných slobôd. Je dôležité, aby kvalita odbornej činnosti centier poradenstva a prevencie bola pravidelne vyhodnocovaná, a aby príslušné kontrolné alebo inšpekčné orgány mali dostatočné technické kapacity v oblasti vyhodnocovania uplatňovania práva na rovnaké zaobchádzanie a ochranu pred diskrimináciou.

PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNOSTI

Jedným z cieľom reformy je definovanie potrieb žiakov a žiačok a individualizovaných prístupov a zabezpečenie systematického zber dát o duševnom zdraví detí, žiakov a žiačok, ktorý bude pravidelne publikovaný v správe o duševnom obraze detí a mládeže. Avšak reforma nerieši metodiku zberu týchto dát. V súlade s odporúčaniami medzinárodných dohôrov v oblasti ľudských práv a s cieľom definovania skutočných individuálnych potrieb detí, žiakov a žiačok je potrebné, aby boli zbierané údaje desagregované podľa rodu, veku, zdravotného znevýhodnenia, národnosti a etnického pôvodu, geografickej polohy a sociálno-ekonomického a migračného statusu. Pri vytváraní metodiky zberu dát, odporúčame zohľadniť koncepčný a metodický rámec Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva (Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation).

Reforma predstavuje súbor technických opatrení, ktorý by mal zlepšiť kvalitu poskytovaných služieb a odborných činností v oblasti výchovy a prevencie,

pričom nosnými črtami reformy je vznik nových centier poradenstva a prevencie, prijatie nových štandardov a zakúpenie nových diagnostických nástrojov, ako aj zavedenie jednotného elektronického systému. Tieto opatrenia možno vnímať pozitívne vo vzťahu k cieľu zabezpečiť dostupnosť, kvalitu a adresnosť odbornej starostlivosti pre deti a ich rodiny, v súlade s najnovšími vedeckými a odbornými poznatkami implementovanými v praxi. Reforma však opomína mieru zlyhania ľudského faktora, ktorý sa doposiaľ prejavoval najmä diagnostikou špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb a pripravenosť žiakov a žiačok z MRK na nástup do primárneho vzdelávania. Z tohto dôvodu by mali byť súčasťou reformy vzdelávanie a školenia v oblasti ľudských práv zamerané na odstraňovanie vedomých a nevedomých predsudkov a scitlivovanie odborných zamestnancov a zamestnankýň s cieľom predchádzať diskriminácii a nerovnakému zaobchádzaniu pri výkone odborných činností a poskytovaní služieb novovzniknutými centrami výchovy a prevencie.

PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

Reforma si uvedomuje súčasné výzvy a nedostatky v odbornej činnosti a fungovaní poradenských zariadení, napriek tomu však neobsahuje žiadne opatrenia zamerané na prevenciu porušovania práv a právnych nárokov detí, žiakov a žiačok, či opatrenia zamerané na posilňovanie ich postavenia pri diagnostike špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, pri poskytovaní špeciálno-pedagogickej korekcie a re-edukácie alebo pri poskytovaní psychologickéj starostlivosti. Je dôležité, aby všetky deti, žiaci a žiačky mali prehľad o svojich právach a právnych nárokoch, ako aj o možnostiach ich uplatňovania.

Zároveň je dôležité, aby si všetky deti, žiaci a žiačky vedeli samostatne alebo prostredníctvom svojich rodičov alebo zákonných zástupcov a zástupkyň vyhodnotiť závery a zistenia odbornej činnosti centier poradenstva a prevencie a ich význam pre uplatňovanie ich práva na inkluzívne vzdelanie. Zároveň je dôležité, aby boli všetkým deťom, žiakom a žiačkam sprístupnené informácie, ako postupovať, ak nesúhlasia so závermi alebo zisteniami centier poradenstva a prevencie. Tieto informácie by mali byť dostupné v zrozumiteľnej forme, prístupné osobám so zdravotným znevýhodnením, ako aj v jazykoch národnostných menšín.

Z tohto dôvodu by mala reforma obsahovať opatrenia, ktorých implementáciou by sa zvyšovala informovanosť a osвета nie len medzi rodičmi a zákonnými zástupcami a zástupkyňami, ale aj medzi deťmi, žiakmi a žiačkami, a to napríklad zavedením povinnosti centier poradenstva a prevencie vždy vysvetliť

výsledky, závery alebo zistenia svojej odbornej činnosti a ponúknuť dieťaťu, žiakovi alebo žiačke možné riešenia a vhodné opatrenia s cieľom podporiť participáciu dieťaťa pri výbere vhodného riešenia v čo najväčšej možnej miere, vzhľadom na jej alebo jeho vek a rozumovú vyspelosť.

PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Reforma sa zameriava na zber dát v oblasti duševného zdravia detí, žiakov a žiačok, ktoré majú slúžiť pre potreby podávania správ o stave duševného zdravia detí a mládeže, ako aj nastavovania a vyhodnocovania odborných činnosti centier poradenstva a prevencie. Zároveň sa reforma odvoláva, že sa bude snažiť zabezpečiť dostupnú starostlivosť o duševné zdravie naprieč rezortami. Uplatňovanie práva na zdravie v kontexte starostlivosti o duševné zdravie v systéme vzdelávania je veľmi dôležité, a to najmä z hľadiska súčasného stavu šikany a kyberšikany na školách, ktorá častokrát vykazuje známky diskriminácie. Reforma však systematickú podporu a rozvoj duševného zdravia detí, žiakov a žiačok v školskom prostredí a/alebo v procese predprimárneho, primárneho a sekundárneho vzdelávania nerieši. Z tohto dôvodu by bolo vhodné, aby štát okrem zberu údajov o duševnom zdraví detí, žiakov a žiačok a odvolávanie sa na nadrezortnú spoluprácu v tejto oblasti prijal vhodnú legislatívu upravujúcu nie len povinnosti vybraných zodpovedných subjektov (vrátane, nie však výlučne, centier poradenstva a prevencie), ale aj práva a právne nároky detí, žiakov a žiačok na ochranu, podporu a starostlivosť o duševné zdravie na školách.

PRINCÍP PRÍSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Reforma uvádza, že v rámci jej opatrení prebehne digitalizácia diagnostických nástrojov v systéme poradenstva a prevencie, a to na základe prijatých výkonových a obsahových štandardov výchovného poradenstva a zabezpečí sa ich preklad a štandardizácia pre slovenskú populáciu. Zároveň sa v rámci reformy počíta so zavedením jednotného elektronického systému evidencie odborných činností, ktorý bude slúžiť na evidenciu žiakov a žiačok, výkonov, dokumentácie naprieč všetkými stupňami poradenských úrovní a bude podkladom na nastavenie nového systému financovania, ako aj rozšírením podporných tímov. Reforma však úplne opomína zvyšovanie kvalifikácie súčasných a novoprijatých odborných zamestnancov a zamestnankýň poradenských zariadení. V prípade nezabezpečenia kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá bude vedieť využívať nové diagnostické nástroje, metódy a štandardy vo svojej práci, nebude možné zo

strany štátu zabezpečiť prístupnosť odborných činností a služieb centier prevencie a poradenstva, čo by sa mohlo negatívne odzrkadliť na celkovej prístupnosti inkluzívneho vzdelávania na školách. Napriek tomu, že práca poradenských zariadení s vylúčenými a zraniteľnými skupinami nevykazovala dostatočnú odbornosť, reforma neobsahuje žiadne opatrenia, ktoré by nové centrá poradenstva a prevencie sprístupnili deťom, žiakom a žiačkam so zdravotným znevýhodnením alebo deťom, žiakom a žiačkam zo sociálne znevýhodneného prostredia a MRK. Reforma tiež nerieši jazykovú otázku poradenstva v rámci posilnenia podporných tímov a personálneho obsadenie poradenských zariadení, čo by sa mohlo prejavovať nedostupnosťou ich služieb v národnostných, materských, základných a stredných školách.

PRINCÍP DOSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Reforma na jednej strane uvádza, že novootvorené centrá poradenstva a prevencie budú k školám bližšie a veľkú časť svojej odbornej činnosti budú realizovať priamo na školách, na druhej strane nerieši zabezpečenie geografickej dostupnosti centier poradenstva a prevencie v menej rozvinutých regiónoch alebo v regiónoch s veľkým počtom detí, žiakov a žiačok. Zároveň, reforma neanalyzuje možné ekonomické dopady pôsobenia centier poradenstva a prevencie na školách, ktoré môže predstavovať zvýšené finančné náklady na prevádzku školy a prejavíť sa vo forme neformálnych poplatkoch pre žiakov a žiačky. V prípade, ak nebude možné zabezpečiť vykonávanie odborných činností a poskytovanie služieb centrom poradenstva a prevencie na školách, môže sa stať, že pre niektoré deti, žiakov a žiačky to môže znamenať zvýšené náklady vo forme cestovného. Deti, žiaci a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo prostredia generačnej chudoby tak môžu mať žiadnu až minimálnu dostupnosť služieb a odborných činností vykonávaných centrom poradenstva a prevencie, čo sa môže prejavíť zhoršením dostupnosti inkluzívneho vzdelávania.

Reforma považuje za vážny nedostatok, že v minulosti poradenské zariadenia nezohľadňovali znalosť slovenského jazyka a kultúru stimulujúceho prostredia detí, žiakov a žiačok z rómskych komunit, čo viedlo k nesprávnej diagnostike ľahkého mentálneho postihnutia u mnohých detí, žiakov a žiačok a následnému nadmernému zaraďovaniu týchto detí do špeciálnych škôl. Napriek tomu reforma neobsahuje žiadne opatrenia na zvýšenie kultúrnej dostupnosti odborných činností a služieb poskytovaných centrami poradenstva a prevencie.

PRINCÍP KVALITY VZDELÁVANIA

Správna diagnostika špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb dieťaťa, žiaka alebo žiačky je dôležitá nie len pre správne určenie podporných, cielených alebo špecifických opatrení v procese vzdelávania, ale môže mať vplyv aj na celkový prístup diagnostikovaných detí, žiakov a žiačok ku kvalitnému vzdelaniu. Reforma uvádza, že jej cieľom je orientácia odborných činností a služieb poskytovaných centrami poradenstva a prevencie na definovanie individuálnych potrieb dieťaťa, žiaka alebo žiačky a uplatňovanie individualizovaného prístupu. Nie je však jasné, ako by to mala reforma prostredníctvom nastavených opatrení dosiahnuť, a to najmä vo svetle novej koncepcie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, ktorej základom je identifikácia bariér (nie individuálnych potrieb a charakteristík) a vertikálneho modelu nárokovateľných podporných opatrení, ktorý stále rozdeľuje deti, žiakov a žiačky do kategórií podľa druhu/úrovne zdravotného znevýhodnenia. Za výrazný nedostatok, ktorý môže mať závažný vplyv na prístupnosť kvalitného vzdelania je nedostatok súladu medzi jednotlivými reformami Plánu obnovy, a to najmä pre deti, žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením, z rómskych komunít alebo sociálne znevýhodneného prostredia alebo pre príslušníkov a príslušníčky národnostných menšín.

REFORMA 4

Implementácia nástrojov na prevenciu predčasného ukončovania školskej dochádzky a úprava F-odborov

STRUČNÝ POPIS REFORMY

Zmena legislatívy zameraná na rozšírenie možnosti dosiahnutia vyššieho stupňa vzdelania pre mladých ľudí bez ukončeného základného vzdelania a optimalizácia F-odborov v nadväznosti na potreby trhu práce. Súčasťou reformy je vytvorenie systému včasného varovania predčasného ukončenia školskej dochádzky a podpora mentoringu a tútoringu pre žiakov a žiačky ohrozených predčasným ukončením školskej dochádzky.

RELEVANTNÉ ODPORÚČANIA MEDZINÁRODNÝCH MONITOROVACÍCH MECHANIZMOV

- UPR: odporúčania z 3. cyklu č. 182
- Výbor OSN pre práva dieťaťa: odporúčania k 3. a 4. periodickej správe SR body č. 44.c

PREPOJENIE NA NÁRODNÝ INVESTIČNÝ PLÁN SR NA ROKY 2018 - 2030

Problematika adresovaná v reforme je v Národnom investičnom pláne na roky 2018-2030 len okrajovo spomenutá v časti Sociálna inklúzia a zamestnanosť pri analýze súčasného stavu pre sledovanú oblasť Začleňovanie MRK, avšak bez konkrétnych opatrení a cieľov relevantných pre oblasť vzdelávania (SDG 8 a 10).

CIEĽOVÉ SKUPINY

Adresátmi reformy sú žiaci a žiačky II. stupňa základných škôl, žiaci a žiačky stredných škôl a mladí ľudia s ukončenou povinnou školskou dochádzkou, ktorí nepokračujú vo vzdelávaní.

OSOBITNE ZRANITEĽNÉ SKUPINY

V súlade s medzinárodnými odporúčaniami a hlavnými výzvami identifikovanými reforme sa za osobitne zraniteľné skupiny považujú žiaci a žiačky z MRK, žiaci a žiačky so zdravotným znevýhodnením a žiaci a žiačky vzdelávaní v špeciálnych základných školách.

ZODPOVEDNÉ SUBJEKTY (ROZDELENIE SUBJEKTOV PODĽA JEDNOTLIVÝCH ÚLOH)

- Ministerstvo školstva
 - príprava legislatívnych zmien,
 - príprava systému včasného varovania a monitorovania predčasného ukončovania školskej dochádzky (gescia pracovnej skupiny)
- neidentifikovaný subjekt
 - dotačný program na podporu mentoringu/tútoringu

ZAPOJENÍ AKTÉRI DO IMPLEMENTÁCIE

- **experti a expertky z MVO a združení zastupujúcich ľudí pracujúcich so žiakmi a žiačkami z MRK, odborníci a odborníčky zo štátnej správy, samosprávy a škôl** (v rámci pracovnej skupiny pre prípravu systému včasného varovania a monitorovania predčasného ukončovania školskej dochádzky);
- **MVO, komunitné centrá, základné a stredné školy navštevované žiakmi a žiačkami ohrozenými predčasným ukončením školskej dochádzky** (ako žiadatelia a žiadateľky dotácií na zamestnanie mentorov, mentoriek, tútorov a tútoriek);
- **študenti a študentky vysokých škôl, pracovníci a pracovníčky neziskového sektora** (zamestnaní na projektoch ako mentori, mentorky, tútori a tútorok).

MIĽNÍKY, CIELE, HARMONOGRAM

- legislatívne zmeny prijaté v NR SR do Q1 2023;
- 30 % podiel odborov nižšieho stredného odborného vzdelania optimalizovaných na potreby trhu práce do Q2 2025.

UPLATNENIE PRINCÍPOV HRBA V PROCESE IMPLEMENTÁCIE REFORMY

PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Pri vytváraní systému včasného varovania a monitorovania predčasného ukončenia školskej dochádzky sa predpokladá vytvorenie pracovnej skupiny, zloženej z expertov a expertiek z MVO a združení zastupujúcich ľudí pracujúcich so žiakmi a žiačkami z MRK, odborníkov a odborníčok zo štátnej správy, samospráv a škôl, ktorí sa budú podieľať následne na implementácii systému v praxi. Vo výpočte zainteresovaných aktérov však absentuje zastúpenie subjektov pracujúcich so žiakmi a žiačkami so zdravotným znevýhodnením a obhajujúcich ich záujmy, napriek tomu, že táto skupina je identifikovaná medzi zraniteľnými skupinami ohrozenými predčasným ukončením školskej dochádzky. Za obzvlášť dôležité sa javí zapojenie subjektov zastupujúcich záujmy žiakov a žiačok špeciálnych základných škôl, pri ktorých je riziko predčasného ukončenia školskej dochádzky najvyššie. Participatívnosť implementácie reformy je viditeľná aj na zapojení MVO, komunitných centier a škôl do programov doučovania žiakov a žiačok.

V reforme však absentuje dôraz na aktívnu participatívnosť samotných žiakov a žiačok ohrozených predčasným ukončením školskej dochádzky resp. mladých ľudí s ukončenou povinnou školskou dochádzkou nepokračujúcich vo vzdelávaní, ktorí by nemali byť vnímaní len ako pasívny adresáti a adresátky opatrení, ale mali by aktívne participovať na vlastnom vzdelávaní. Reforma takisto opomína spoluprácu s rodičmi, opatrovníkmi, opatrovníčkami a komunitou, z ktorej žiaci a žiačky pochádzajú. Vo vzťahu k aktivite mentoringu a tútoringu nie je reflektovaná dôležitosť participácie žiakov a žiačok pri výbere mentora, mentorky, tútora alebo tútorky.

PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

V reforme sú, s výnimkou prípravy a spustenia dotačného projektu k programom doučovania, jasne identifikované subjekty zodpovedné za implementáciu čiastkových aktivít, čo možno považovať za čiastkový súlad s princípom zodpovednosti.

Pokiaľ ide o systém varovania pred predčasným ukončením školskej dochádzky, je potrebné, aby tento systém zároveň obsahoval a prepájal existujúce opatrenia adresujúce štrukturálne problémy vzdelávacieho systému (napr. počet a lokalitu škôl, školskú infraštruktúru, kvalitu výučby a pod.), ako aj ekonomické dôvody predčasného ukončenia vzdelávania žiakmi a žiačkami ohrozenými

chudobou (prostredníctvom sociálnych benefitov či príspevkov na stravu, učebnice, dochádzku), a v neposlednej rade poskytoval možnosti tzv. druhej šance opätovného zapojenia sa do vzdelávania tých mladých ľudí, ktorí z neho predčasne vypadli. Systém by mal zároveň obsahovať efektívny mechanizmus nápravy pre žiakov a žiačky, ktorí z rôznych dôvodov predčasnému varovaniu prepadnú a z dôsledku neidentifikácie rizika ich predčasného ukončenia školskej dochádzky nebudú voči nim včas prijaté opatrenia na ich udržanie vo vzdelávaní.

PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNOSTI

Pre účely implementácie reformy chýbajú desagregované dáta a informácie o ďalších potenciálnych skupinách žiakov a žiačok ohrozených predčasným ukončením školskej dochádzky z dôvodu pandémie a dlhodobého prerušenia prezenčnej výučby. Napriek tomu, že sa reforma zameriava na deti so znevýhodnením, uznáva, že počas pandémie mohla skupina detí ohrozených ukončením školskej dochádzky narásť a pripúšťa nedostupnosť dát v tejto oblasti. Prvým krokom v procese vytvárania systému včasného varovania predčasného ukončenia školskej dochádzky by teda mal byť zber desagregovaných dát a následná identifikácia všetkých zraniteľných skupín čeliacich tejto výzve.

Aby sa dodržal cieľ mentoringu a tútoringu posilniť rovnosť žien a mužov zameraním sa aj na problémy, ktorým čelia najmä mladé ženy, ako napríklad predčasné otehotnenie a domáce násilie, je potreba zabezpečiť dostatočný počet tútoriek a mentoriek pre žiačky, ktoré majú skúsenosť s rodovo-podmieneným násilím.

Napriek tomu, že reforma vo výzvach identifikuje, že F-odborníci prehľbujú segregáciu rómskych žiakov a žiačok vo vzdelávaní, neobsahuje v rámci regulácie F-odborníkov konkrétne návrhy, na odstránenie tohto stavu. Je potrebné, aby sa v rámci regulácie F-odborníkov, ale aj vo vzťahu k úprave odborov nižšieho stredného odborného vzdelania, zaviedli účinné opatrenia na zabezpečenie rovného prístupu k vzdelaniu, predchádzanie diskriminácie a odstránenie už existujúcej segregácie.

PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

Vzhľadom na zameranie reformy a jej predpokladané dopady na zníženie počtu žiakov a žiačok, ktorí predčasne ukončia školskú dochádzku alebo nezískajú dostatočnú úroveň vzdelania je potrebné, aby štát prijal systémové kroky zamerané na posilnenie postavenia detí a mladých ľudí, osobitne opatrenia, ktorými by zvyšoval informovanosť dotknutých skupín o rizikách a dopadoch

predčasného ukončenia školskej dochádzky, možnostiach doplnenia si vedomostí potrebných na úspešné zotrvanie vo vzdelávacom procese formou účasti na programoch tútoringu a mentoringu a o možnosti doplniť si nižšie stredné vzdelanie. Pravidelné vyhodnocovanie efektívnosti systému včasného varovania predčasného ukončenia školskej dochádzky, úspešnosti žiakov a žiačok pri absolvovaní štúdia v F-odboroch a odboroch nižšieho stredného vzdelania a využívania možnosti dosiahnuť vyšší stupeň vzdelania pre mladých ľudí bez ukončeného základného vzdelania je nevyhnutným predpokladom správneho nastavenia opatrení tak, aby dotknutá skupina mohla plne realizovať svoje právo na vzdelanie.

PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Reforma predpokladá zmenu príslušnej legislatívy, konkrétne školského zákona s cieľom legislatívne zakotviť možnosť ukončiť nižšie stredné vzdelanie v rámci odborov nižšieho stredného odborného vzdelania, a tým umožniť mladým ľuďom bez ukončeného základného vzdelania dosiahnuť vyšší stupeň vzdelania. Rovnako regulácia F-odborov predpokladá novelu zákona č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a vyhlášky č. 292/2019 Z. z., ktorou sa ustanovujú kritériá na určenie najvyššieho počtu žiakov prvého ročníka stredných škôl. Reforma teda rešpektuje princíp zákonnosti. Je však žiaduce, aby zákonodarca neopomenul pri jej implementácii princíp rovnoprávnosti prístupu k výchove a vzdelávaniu so zohľadnením individuálnych výchovno-vzdelávacích potrieb jednotlivca a jeho spoluzodpovednosti za svoje vzdelávanie a inkorporoval princíp zákazu segregácie.

PRINCÍP PRÍSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Reforma nerieši otázku prístupnosti sekundárneho vzdelávania v tzv. F-odboroch a odboroch nižšieho stredného odborného vzdelania pre žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením, napriek tomu, že medzi jednou zo skupín ohrozených predčasným ukončením školskej dochádzky identifikovanou vo výzvach sú žiaci a žiačky so zdravotným znevýhodnením. Chýba analýza špecifických potrieb tejto skupiny žiakov a žiačok a ich adresovanie v rámci programov doučovania formou mentoringu a tútoringu, či v študijných osnovách F-odborov a odborov nižšieho stredného odborného vzdelania. Rovnako nie je adresovaná otázka bezbariérovosti škôl, v ktorých je vzdelávanie v týchto odboroch poskytované, avšak v prepojení na investíciu 1.6.1, ktorá rieši debarierizáciu stredných škôl je daný predpoklad na debarierizáciu aj vo vzťahu k týmto školám.

V reforme absentuje analýza dostupnosti vzdelávania v rámci F-odborov a odborov nižšieho stredného odborného vzdelania v menšinových jazykoch, pričom jazykové bariéry žiakov a žiačok môžu predstavovať jeden z dôvodov predčasného ukončenia školskej dochádzky.

PRINCÍP DOSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Reforma neobsahuje vyhodnotenie geografickej dostupnosti škôl poskytujúcich vzdelávanie v F-odboroch a odboroch nižšieho stredného odborného vzdelania. V rámci hlavných výziev sa uvádza, že F-odbory podporujú segregáciu žiakov z MRK, nakoľko sú často vzdelávané v elokovaných pracoviskách stredných škôl nachádzajúcich sa v obciach, v ktorých žije rómska menšina a v obciach so segregovanými rómskymi komunitami. V reforme však chýba návrh, ako bude táto výzva adresovaná, vrátane analýzy fyzickej dostupnosti vzdelávania vo F-odboroch a odboroch nižšieho stredného odborného vzdelania pre dotknutých žiakov a žiačky. Zároveň reforma nerieši otázku dostatočného personálneho zabezpečenia výučby, nakoľko neobsahuje analýzu potrebných personálnych kapacít pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň pri navýšení počtu žiakov a žiačok participujúcich na sekundárnom vzdelávaní pri úspešnom predchádzaní predčasného ukončovania školskej dochádzky.

Princíp kvality vzdelávania

V reforme chýba vyhodnotenie kvality vzdelávania v F-odboroch a odboroch nižšieho stredného odborného vzdelávania. Reforma čiastočne pokrýva problematiku rodovo-citlivého vzdelávacieho prostredia a odstránenia rodových stereotypov, konkrétne vo vzťahu k F-odboru "Praktická žena" a vo vzťahu k špecifickým dôvodom predčasného ukončovania školskej dochádzky mladých žien a dievčat. Vo vzťahu k F-odboru "Praktická žena" reforma uvádza, že mu "bude venovaná osobitná pozornosť", avšak rodovo-citlivé vzdelávanie a požiadavka na odstránenie rodových stereotypov vo vzdelávaní si vyžadujú odstránenie tohto odboru zo zoznamu F-odborov. Vo všeobecnosti však reforma opomína otázku inkluzívnosti študijných osnov F-odborov a odborov nižšieho stredného odborného vzdelania. V rámci celkovej regulácie F-odborov a odborov nižšieho stredného vzdelávania je potrebná analýza relevantnosti jednotlivých odborov.

Reforma opomína budovanie technických kapacít subjektov zapojených do jej implementácie v praxi, konkrétne mentorov, mentoriek, tútorov a tútoriek v rámci programov doučovania a pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň, ktorí budú monitorovať žiakov a žiačky v rámci systému včasného

varovania.

Z pohľadu kvality vzdelávania reforma nereflektuje vyhodnocovanie výsledkov mentoringu a tútoringu a hodnotenia výsledkov žiakov a žiačok F-odborov a odborov nižšieho stredného odborného vzdelania.

REFORMA 5

Podpora desegregácie škôl

STRUČNÝ POPIS REFORMY

Zavedenie zákonnej definície segregácie, monitoring segregácie, metodická podpora v oblasti desegregácie, pilotné projekty desegregácie a finančná podpora zriaďovateľom škôl na dopravu žiakov a žiačok z MRK do škôl.

RELEVANTNÉ ODPORÚČANIA MEDZINÁRODNÝCH MONITOROVACÍCH MECHANIZMOV

- UPR: odporúčania z 3. cyklu č. 131, 132, 168, 172, 173, 175, 176, 179, 184, 187
- Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien, k 5. a 6. periodickej správe SR (2015), body 26 a 27
- ECRI: odporúčania zo 6. monitorovacieho cyklu č. 2 a najmä č. 11, 12 a 48
- Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva: odporúčania k 3. periodickej správe SR body 50, 51 a-d, 52, 53, 66
- Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie: odporúčania k 11. a 12. periodickej správe SR body č. 25, 26 a-c
- Výbor OSN pre práva dieťaťa: odporúčania k 3. a 4. periodickej správe SR body č. 16.c, 36.a, 44a,b, 45 a-f

PREPOJENE NA NÁRODNÝ INVESTIČNÝ PLÁN SR NA ROKY 2018-2030

V Národnom investičnom pláne SR na roky 2018-2030 je problematika reformy zahrnutá v časti Vzdelávanie, sledovaná oblasť Inklúzia v prepojení na SDG 1, 4, 5, 10, 8 s cieľom posilniť princípy inkluzívnosti vo vzdelávacom systéme a zabezpečiť rovných príležitostí pre všetkých žiakov, žiačky, študentov a študentky, bez ohľadu na ich sociálne pozadie, zdravotný stav alebo národnostnú/etnickú príslušnosť, s dôrazom na zvyšovanie príležitostí pre uplatňovanie pozitívnej sociálnej mobility.

NIP identifikuje želaný stav k 2030 nasledovne:

- individualizovaný (diferencovaný, personalizovaný) prístup, v centre ktorého stojí učiac sa osoba, jej osobný potenciál a vzdelávacie potreby;

- schopnosť učiteľov a učiteliek spolu s ďalšími odborníkmi a odborníčkami pracovať s rozmanitosťou žiakov a žiačok, ich rôznorodým potenciálom, nadaním, talentom a znevýhodnením a vnímať rozmanitosť ako prirodzený jav;
- zvýšenie inkluzívnosti škôl vo vzťahu k žiakom a žiačkam so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, zdravotným znevýhodnením a žiakom a žiačkam zo sociálne znevýhodneného prostredia;
- vytvorenie integrovaného multidisciplinárneho systému prevencie, podpory a intervencie.

CIEĽOVÉ SKUPINY

Cieľovými skupinami reformy sú zriaďovatelia škôl, učitelia a učiteľky, rómski žiaci a žiačky, žiaci a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia a rodičia.

OSOBITNE ZRANITEĽNÉ SKUPINY

Za osobitne zraniteľné skupiny sú považovaní rómski žiaci a žiačky.

ZODPOVEDNÉ SUBJEKTY

- NR SR
 - prijatie legislatívnych zmien,
- Ministerstvo školstva
 - príprava metodického usmernenia v oblasti desegregácie,
 - príprava legislatívnych zmien,
- Nedefinovaný subjekt
 - dotačná schéma na podporu pilotných desegregačných projektov,
 - vytvorenie systému monitorovania (de)segregácie,
 - finančná podpora zriaďovateľom škôl na dopravu žiakov a žiačok z MRK do škôl a školám na navýšenie počtu odborných zamestnancov a zamestnankýň.

ZAPOJENÍ AKTÉRI DO IMPLEMENTÁCIE

- zriaďovatelia škôl,
- školy v systéme primárneho a sekundárneho vzdelávania.

MIĽNÍKY, CIELE, HARMONOGRAM

- legislatívne zmeny prijaté v NR SR do Q3 2023,

- komplexná monitorovacia správa o segregácii na všetkých stupňoch vzdelávania zverejnená do Q3 2025.

UPLATNENIE PRINCÍPOV HRBA V PROCESE IMPLEMENTÁCIE REFORMY

PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Vo všeobecnosti je možné zhodnotiť, že predkladaná reforma neprešla pri jej kreovaní riadnym participatívnym procesom. Medzi vymenovanými zainteresovanými subjektmi chýbajú inštitúcie s pôsobnosťou v oblasti ochrany ľudských práv, napr. Stredisko, Úrad komisára pre deti alebo verejná ochrankyňa práv, ktorá sa téme dlhodobo venuje, či špecializované úrady, akým je ÚSVRK a organizácie, ktoré pracujú s mládežou z MRK. Takisto nie je z reformy jasné, akú úlohu bude plniť Štátna školská inšpekcia. Reforma tiež opomína skutočnosť, či sa plánuje zamerať na desegregáciu v cirkevných a súkromných školách. Medzi zainteresovanými subjektmi chýba akademická obec a súkromní aktéri, ktorí podporujú tzv. duálne vzdelávacie programy. Reforma nepribližuje metodiku, na zabezpečenie participácie rôznorodých subjektov. Inšpirácia pre zaručenie participatívnosti jednotlivých subjektov sa a môže čerpať z metodiky participácie občianskej spoločnosti.

Reforma opomína prácu s rodičmi, žiakmi a žiačkami z majority a minoritnej rómskej populácie. Reforma zaraďuje rodičov, rómskych žiakov a žiačky, žiakov a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia medzi jej adresátov a adresátky, no nenavrhuje ich konzultáciu či iné špecifické opatrenie týkajúce sa týchto dôležitých aktérov. Reforma predpokladá vytvorenie metodických usmernení v oblasti desegregácie pre zriaďovateľov a riaditeľov a riaditeľky škôl, pričom však neberie do úvahy vplyv rozhodovania rodičov, zákonných zástupcov a zákonných zástupkýň, žiakov a žiačok na desegregáciu. Školenia pre zriaďovateľov, riaditeľov a riaditeľky škôl s cieľom zvyšovať ich povedomie o význame desegregácie môžu slúžiť ako inšpirácia pre podujatia zamerané na odbúravanie stereotypov a presadzovanie inkluzívneho vzdelávania medzi rodičmi, žiakmi a žiačkami.

Významným nedostatkom reformy je, že v nej absentuje participácia rodičov a detí z majority. Odchod žiakov a žiačok z majority je jedným z hlavných problémov, ktoré uvádzajú riaditelia a riaditeľky škôl v prípade snáh o desegregáciu tried a škôl. Príčinou sú zakorenené predsudky voči rómskej

menšine. Reforma by preto mala obsahovať aj aktivity s cieľom scitlivovania rodičov a detí z väčšinovej spoločnosti, ktorá do procesu desegregácie slovenských škôl musí byť aktívne zapojená.

PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

Reforma nešpecifikuje zodpovedné subjekty pre dotačnú schému na podporu pilotných desegregačných projektov, vytvorenie systému monitorovania (de)segregácie a v oblasti finančnej podpory zriaďovateľom škôl na dopravu žiakov z MRK a navýšenie počtu odborných zamestnancov a zamestnankýň škôl. Pre správnu implementáciu reformy je nevyhnutné jasne určiť zodpovedný subjekt v týchto oblastiach, aby bolo možné zabezpečiť riadne prostriedky nápravy v prípade, ak dôjde v procese desegregácie a pri implementácii čiastkových aktivít reformy k zlyhaniu a bude potrebné vyvodiť zodpovednosť. Reforma by mala ustanoviť Ministerstvo školstva ako zodpovedný subjekt aj vo vzťahu k vyššie uvádzaným čiastkovým aktivitám reformy, pri ktorých absentuje vymedzenie zodpovedného subjektu.

PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNOSTI

Reforma redukuje problém segregácie a potrebu desegregácie výlučne vo vzťahu k rómskym žiakom a žiačkam, pričom opomína segregované vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením v systéme špeciálneho školstva. Deti so zdravotným znevýhodnením nie sú definované ako zraniteľná skupina, čím sa problematika desegregácie v reforme limituje len na desegregáciu škôl, v ktorých dochádza k diskriminácii rómskych detí.

PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

Reforma kompletne opomína prístup rodičov, žiakov a žiačok, nositeľov a nositeľiek práv k informáciám o desegregácii. Dostupnosť týchto informácií je kľúčová v tom, aby nositelia a nositeľky práv a ich zákonní zástupcovia a zástupkyne spoznali svoje práva. Reforma sa nezameriava na spôsob, akým by mali tieto informácie byť podané, v akom jazyku a ako budú jednotlivé elementy objasnené. Vhodným riešením by bolo zriadiť telefónnu linku alebo konzultačné centrum s cieľom poskytovania informácií týkajúcich sa reformy.

Reforma rovnako neuvádza, do akej miery budú rodičia a deti zapojení do pilotného projektu, pričom možno predpokladať, že to bude závisieť od vôle

zriaďovateľa školy, riaditeľa či riaditeľky. Opomína sa najmä fakt, že v procese desegregácie môže dôjsť k preskupovaniu tried alebo presunu detí medzi školami, pričom sa opomína otázka informovanosti rodičov a samotných detí. Formulovanie jednotlivých čiastkových aktivít a ich adresovanie výlučne zriaďovateľom či riaditeľom a riaditeľkám škôl negatívne vplýva na posilnenie postavenia dotknutých rodičov a detí.

PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Ciele v reforme sú podporené nielen finančne, ale aj zmenou legislatívy, ktorá má zaručiť zákonnú definíciu segregácie a umožní Ministerstvo školstva podporovať a zvýhodňovať školy, ktoré budú vzdelávať žiakov a žiačky inkluzívne. Implementované metodické materiály a pilotné desegregačné projekty budú viesť k zmene antidiskriminačného zákona a/alebo školského zákona a ďalších právnych predpisov, spojených s financovaním a riadením škôl. Zákonná definícia segregácie má v súlade s odporúčaniami medzinárodných monitorovacích mechanizmov zahŕňať rasový, etnický a rodový aspekt segregácie vo vzdelávaní a zaviesť do praxe efektívny mechanizmus, ktorý bude nezávisle monitorovať odstraňovanie tejto praxe vo všetkých jej formách. Reforma uvádza, že jednotný systém monitorovania desegregácie bude mať jasnú metodiku pre dlhodobé monitorovanie segregácie v školstve. Túto funkciu môže plniť Štátna školská inšpekcia.

Problémom je však časové vymedzenie jednotlivých krokov vedúcich k legislatívnej zmene a jej plánované vymedzenie výlučne na oblasť školstva a to zmenou školského zákona. Pokiaľ ide o časový harmonogram, prijatie metodického usmernenia v oblasti desegregácie je naplánované na prvý štvrtrok roku 2022, pričom zákonná definícia je naplánovaná na tretí štvrtrok 2023. Plánované sektorové zakotvenie definície sa tiež považuje za nesystémové a je odporúčané zakotviť definíciu všeobecne v antidiskriminačnom zákone so špecifikovaním na účely jednotlivých oblastí (vzdelávanie, poskytovanie zdravotnej starostlivosti, bývanie a i.) v príslušných zákonoch.

Reforma navrhuje zvýhodňovať príspevkami tie školy, ktoré budú desegregovať, čo v praxi môže znamenať, že tie školy, ktoré nemajú priestor alebo možnosti na desegregáciu, resp. potrebné technické a personálne kapacity, budú *de facto* potrestané tým, že príspevok nedostanú a môže tak dôjsť k prehĺbeniu rozdielov v kvalite vzdelávania či samotnej segregácie v dotknutých školách a lokalitách.

PRINCÍP PRÍSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Reforma bližšie neanalyzuje prístupnosť vzdelávania pre žiakov a žiačky. Napriek tomu, že sa zaväzuje investovať do ľudských zdrojov a poskytnúť školám účelovo viazané prostriedky na navýšenie počtu odborných zamestnancov a zamestnankýň, nekonkretizuje, aké jazykové schopnosti sa od nových zamestnancov a zamestnankýň budú vyžadovať. Na podporu desegregáciu bude potrebné vyškoliť pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankyne, ktorí budú ovládať aj niektoré z minoritných jazykov. V tomto prípade nejde len o rómsky jazyk, ale napríklad aj maďarský jazyk v závislosti od jednotlivých lokalít.

Nakoľko sa reforma zužuje na desegregáciu vo vzťahu k rómskym žiakom a žiačkam, nezohľadňuje potreby inkluzívneho vzdelávania pre deti so zdravotným znevýhodnením. Z reformy nie je jasné, či sa dotkne aj desegregovania špeciálneho školstva, v ktorom sú v neprimeranej miere vzdelávané rómske deti s diagnostikovaným ľahkým stupňom mentálneho postihnutia.

S cieľom vytvorenia skutočne inkluzívneho vzdelávacieho prostredia by reforma mala adresovať aj otázky týkajúce sa školských osnov, výchovy k tolerancii a nediskriminácii, aby sa podporilo reálne začlenenie pôvodne segregovaných detí do vzdelávacieho procesu.

PRINCÍP DOSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Reforma sa zaväzuje po prijatí legislatívnej zmeny upraviť aj právny predpis týkajúci sa riadenia škôl, kde sa bude zohľadňovať princíp desegregácie pri vydávaní stanoviska k žiadosti o zriadenie alokovaného pracoviska stredných škôl s cieľom obmedziť ich zriaďovanie pri MRK. Z hľadiska dostupnosti vzdelania, je potrebné, aby sa v prípade rozhodnutí o neumiestnení školy v blízkosti lokality MRK analyzovali možné dopady na dostupnosť vzdelania pre žiakov a žiačok z MRK a zaviedli podporné opatrenia, ktoré by zaistili dostupnosť vzdelávania pre tieto deti. Samotná reforma zavádza jedno z takých opatrení, a to poskytnutie finančnej podpory zriaďovateľom škôl na dopravu žiakov a žiačok z MRK do škôl. V súlade s reformou, ultimátnym cieľom má byť zabezpečenie dochádzky žiakov a žiačok zo vzdialenejších častí obcí do rôznych škôl a zabezpečenie plnenia povinnej školskej dochádzky.

Z dôvodu desegračných snáh sa tiež môže stať, že dôjde k úplnému zrušeniu už existujúcich škôl s majoritou rómskych žiakov a žiačok, čo sa dotkne dostupnosti vzdelávania ich žiakov a žiačok, ktorí budú musieť dochádzať do škôl v odľahlejších oblastiach, alebo budú čeliť riziku, že zo vzdelávacieho procesu

úplne vypadnú.

Reforma dáva výhodu školám, ktoré sa zaviazu desegregovať a navrhuje ich odmeňovanie. V kontexte regionálnej dostupnosti to však môže znamenať, že žiaci a žiačky z určitých geografických oblastí si nebudú môcť vybrať školy, ktoré budú desegregované.

Kľúčovým nedostatkom je, že reforma nepristupuje k riešeniu problému segregácie vo vzdelávaní holisticky. Je zjavné, že pokiaľ štát neprijme opatrenia na odstránenie priestorovej segregácie v oblasti bývania, problém segregácie vo vzdelávaní bude z dôvodu nastavenia školských obvodov pretrvávať a deti zo segregovaných oblastí budú mať aj naďalej sťaženú dostupnosť a zníženú kvalitu vzdelávania.

PRINCÍP KVALITY VZDELÁVANIA

Možno očakávať, že reforma bude mať dopad na kvalitu vzdelávania, keďže segregované školy dlhodobo neposkytujú rovnako kvalitné vzdelávanie ako školy, v ktorých k segregácii nedochádza. Dopad na kvalitu vzdelávania možno predpokladať aj vďaka tomu, že reforma plánuje príspevkami odmeňovať školy, ktoré sa zapoja desegregácie. Prostriedky získané z príspevku môžu byť využité na školské vybavenie a skvalitnenie výučby. Takéto školy tak môžu mať komparatívnu výhodu v porovnaní so školami, ktoré nebudú mať na príspevok nárok.

Z pohľadu kvality vzdelávania je potrebné, aby bola reforma pri implementácii podporená dostatočnými personálnymi kapacitami. Desegregačné projekty by mali obsahovať aj aktivity zamerané na zvyšovanie kvalifikácie pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankyň škôl, ktorí budú vzdelávanie detí v desegregovanom prostredí zabezpečovať, vrátane ich jazykových schopností. Personálne kapacity škôl musia byť pripravené na výzvy, ktorým môže vzdelávanie počas procesu desegregácie čeliť a mali by vedieť na tieto výzvy vhodne a včas reagovať. Nevyhnutným predpokladom kvalitného vzdelávania v desegregovanom prostredí je rešpektovanie kultúrnej a jazykovej identity každého žiaka a žiačky tak, aby sa všetci žiaci a žiačky cítili plnohodnotne zapojení do vzdelávania a ich osobitné potreby boli rešpektované.

REFORMA 6

Kompenzačné opatrenia na zmiernenie dopadov pandémie vo vzdelávaní pre žiakov základných a stredných škôl

STRUČNÝ POPIS REFORMY

Vytvorenie programu doučovania zameraného na žiakov a žiačky ohrozených neúspechom v dôsledku obmedzených možností zapojiť sa do vzdelávania počas pandémie, vrátane kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu a podpory účasti sociálne znevýhodnených žiakov a žiačok na aktivitách školských klubov detí.

RELEVANTNÉ ODPORÚČANIA MEDZINÁRODNÝCH MONITOROVACÍCH MECHANIZMOV

- konkrétne opatrenia pre SR nie sú dostupné, nakoľko posledné správy monitorovacích mechanizmov vo vzťahu k SR pokrývajú obdobie pred pandémiou COVID-19
- Odporúčanie rady, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2020 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2020 (odporúčanie 2) (bod 20)

PREPOJENIE NA NÁRODNÝ INVESTIČNÝ PLÁN SR NA ROKY 2018-2030

Problematika upravovaná reformou v Národnom investičnom pláne SR na roky 2018-2030 absentuje, nakoľko bol tento strategický dokument pre implementáciu Agendy 2030 v SR pripravený pred pandémiu ochorenia COVID-19.

CIEĽOVÉ SKUPINY

Cieľovými skupinami reformy sú všetci žiaci a žiačky v primárnom, nižšom sekundárnom a sekundárnom vzdelávaní, so špecifickým dôrazom na žiakov a žiačky ohrozených školským neúspechom v dôsledku obmedzeného prístupu k dištančnému vzdelávaniu počas pandemického obdobia.

OSOBITNE ZRANITEĽNÉ SKUPINY

V rámci hlavných výziev možno ako osobitne zraniteľné skupiny identifikovať deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, žiakov a žiačky z MRK, žiakov a žiačky so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a žiakov a žiačky špeciálnych základných škôl.

ZODPOVEDNÉ SUBJEKTY (ROZDELENIE SUBJEKTOV PODĽA JEDNOTLIVÝCH ÚLOH)

- Ministerstvo školstva a priamoriadené organizácie
 - grantová výzva na kvalitatívny a kvantitatívny pedagogický výskum o dopadoch pandémie na učenie žiakov a žiačok základných a stredných škôl
 - výzva na poskytnutie dotácie pre MVO k programu doučovania
 - finančná podpora zriaďovateľom školských klubov detí na kompenzáciu poplatkov pre žiakov a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia
- základné školy, stredné školy, MVO, vysoké školy
 - realizácia programu doučovania na základných a stredných školách (nábor osôb s pedagogickým vzdelaním)

ZAPOJENÍ AKTÉRI DO IMPLEMENTÁCIE

- vysoké školy, výskumné inštitúcie a organizácie, vrátane MVO a ústavov Slovenskej akadémie vied (realizácia pedagogického výskumu o dopadoch pandémie na učenie žiakov a žiačok základných škôl a stredných škôl);
- pedagogickí a odborní zamestnanci a zamestnankyne materských, základných a stredných škôl, žiaci, žiačky, rodičia a iní aktéri v školstve (respondenti a respondentky výskumu o dopadoch pandémie na učenie žiakov a žiačok základných škôl a stredných škôl);
- ŠPÚ (metodická podpora programu doučovania)
- MVO (prijímatelia dotácií k projektom programu doučovania).

MIĽNÍKY, CIELE, HARMONOGRAM

- 12 000 žiakov a žiačok zapojených do doučovacích programov do Q4 2022.

UPLATNENIE PRINCÍPOV HRBA V PROCESE IMPLEMENTÁCIE REFORMY

PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Z pohľadu participatívnosti je vymedzenie subjektov zapojených do implementácie čiastkových aktivít reformy sľubný. Reforma č. 6 je jedinou z reforiem Komponentu 6, ktorá zabezpečuje priamu participáciu žiakov a žiačok zapojených do implementácie jej opatrení. Žiaci a žiačky, ako aj ich rodičia, a zákonní zástupcovia a zákonné zástupkyne, budú zapojení ako respondenti a respondentky výskumu o dopadoch pandémie na učenie žiakov a žiačok základných škôl a stredných škôl. Aktívnejšia participácia žiakov a žiačok však absentuje pri rozhodovaní sa o zapojení sa do programu doučovania, v rámci ktorého reforma predpokladá selekciu žiakov a žiačok ohrozených školským neúspechom školou, ktorá má následne komunikovať so zákonnými zástupcami a zástupkyňami vybraných žiakov a žiačok. V tomto kontexte sú teda dotknutí žiaci a žiačky vnímaní ako pasívni adresáti a adresátky programu doučovania. Pri samotnej realizácii programu doučovania sa predpokladá participácia škôl a osôb s pedagogickým vzdelaním ako doučujúcich, MVO alebo vysokých škôl pri pomoci s náborom doučujúcich školám a ŠPU, ktorý má v spolupráci s MVO zabezpečovať metodickú podporu programu doučovania.

V rámci výskumu zameraného na identifikáciu dopadov pandémie na vzdelávanie žiakov a žiačok, osobitne žiakov a žiačok z ohrozených skupín, sa predpokladá jeho realizácia konzorciom vysokých škôl v spolupráci s výskumnými organizáciami a inštitúciami. Výskum má byť teda implementovaný participatívne akadémiou, MVO, ústavmi Slovenskej akadémie vied a inými subjektmi. Pri vytváraní metodiky zberu dát by grantová výzva na kvalitatívny a kvantitatívny výskum mala zohľadniť koncepčný a metodický rámec stanovený v správe Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva: Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation.

PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

Reforma jasne definuje subjekty, ktoré majú implementovať jednotlivé aktivity, čím sa vytvára predpoklad na kontrolu jej implementácie v praxi. Z pohľadu princípu zodpovednosti je však problematickým nastavenie programu doučovania, ktorý je formulovaný ako opatrenie na kompenzáciu vzniknutých rozdielov vo vedomostiach, zručnostiach a spôsobilostiach žiakov a žiačok spôsobených pandemiou a nedostupnosťou kvalitnej dištančnej výučby pre

všetkých. Reforma však nepredpokladá nárokovateľnosť účasti na programe doučovania a tým pádom nie je vytvorený ani mechanizmus nápravy v prípade, ak by žiakovi alebo žiačke, ktorý alebo ktorá prejaví záujem o túto formu doplnenia si vedomostí, nebolo umožnené zúčastniť sa na programe doučovania. V reforme sa nepredpokladá nastavenie jednoznačných kritérií, na základe ktorých školy uskutočnia selekciu žiakov a žiačok, okrem všeobecnej formulácie, že sa zameria na žiakov a žiačky, ktorí sa nevedeli plnohodnotne zapojiť do vzdelávania počas prerušenej prezenčnej výuky v školách v školských rokoch 2019/2020 a 2020/2021 a sú priamo ohrození školským neúspechom. Pri implementácii reformy by mal teda byť mechanizmus nápravy inštitucionalizovaný, a to v súlade s požiadavkami efektívnosti a prístupnosti. Takýto mechanizmus nie je reformou predpokladaný ani pri finančnej podpore pre školy na zapojenie žiakov a žiačok so sociálnym znevýhodnením do aktivít školských klubov detí.

PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNOSTI

Problematickým sa z pohľadu zohľadnenia záujmov a potrieb zraniteľných skupín javí časový harmonogram implementácie jednotlivých aktivít reforiem. Kvalitatívny a kvantitatívny výskum o dopadoch pandémie na učenie žiakov a žiačok základných a stredných škôl, ktorý má zabezpečiť komplexné informácie o stave a priebehu dištančného vzdelávania, má byť realizovaný do konca roku 2022, pričom programy doučovania na základných a stredných školách majú byť spustené už do konca roku 2021. Bez desagregovaných dát o dopadoch pandémie a dištančného vzdelávania na jednotlivé ohrozené skupiny žiakov nie je možné dostatočne adresne nastaviť programy doučovania tak, aby reagovali na osobitné vzdelávacie potreby zraniteľných skupín, ani vymedziť okruh žiakov a žiačok, ktorí by do programu mali byť zapojení. Reforma nezohľadňuje ani špecifické potreby dievčat a žien v oblasti výchovy a vzdelávania a nepribližuje potreby dievčat zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo prostredia MRK, ktoré čelia mnohonásobnej diskriminácii, špecifickým výzvam v prístupe ku vzdelávaniu a majú rôznorodé potreby.

Reforma zavádza finančný príspevok pre školy s cieľom kompenzovať poplatky za školské kluby detí pre žiakov a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia, nakoľko predpokladá, že je to práve finančná bariéra, ktorá bráni účasti dotknutej skupiny na aktivitách školských klubov detí. Finančná bariéra je bezpochyby jednou z hlavných príčin neúčasti žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia na aktivitách školských klubov detí, avšak v reforme

absentuje analýza iných možných bariér a snaha o ich odstránenie (napr. povinnosti detí v domácnosti, jazykové bariéry, nedostatočná prístupnosť aktivít a iné). Pozornosť by mala byť venovaná individuálnym potrebám konkrétnych detí, ktoré majú na aktivitách participovať. Reforma je v tomto bode cielená len na deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a opomína deti so zdravotným znevýhodnením, v rozpore s princípmi prístupnosti a nediskriminácie.

S cieľom zabezpečiť, aby sa prostredníctvom aktivít realizovaných v školských kluboch detí docielilo prehĺbvanie vzdelania a vedomostí žiakov a žiačok, reforma predpokladá vypracovanie metodického materiálu pre vychovávateľov a vychovávateľky školských klubov detí a zabezpečenie didaktickej podpory. Je potrebné, aby tento metodický materiál vytvoril predpoklady inkluzívneho, prístupného, rodovo a etnicky nestereotypného obsahu neformálnych aktivít školských klubov detí a umožnil zároveň využiť potenciál neformálneho vzdelávania na odstraňovanie segregácie rómskych žiakov a žiačok vo vzdelávaní.

PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

Z pohľadu princípu posilnenia postavenia dotknutých skupín, t. j. žiakov a žiačok, ktorí mali obmedzené možnosti zapájať sa do dištančného vzdelávania a u ktorých sa počas pandémie prehĺbili rozdiely vo vedomostiach, zručnostiach a spôsobilosti, je problematické ich vymedzenie ako pasívneho adresáta opatrení. Táto skutočnosť bola vyššie vyhodnotená ako jeden z nedostatkov participatívnosti vo vzťahu k programom doučovania. Bez bližšej analýzy osobitných prekážok účasti na dištančnom vzdelávaní a dôvodov na strane zraniteľných skupín (dievčatá, žiaci a žiačky z MRK, národnostné menšiny a pod.) reforma nevytvára predpoklady na posilnenie postavenia dotknutých skupín.

V reforme absentujú opatrenia, ktorými by sa mala zabezpečiť informovanosť rodičov, zákonných zástupcov a zákonných zástupkýň, ako aj samotných žiakov a žiačok o podporných možnostiach doplniť si vedomosti formou doučovania alebo zapojenia sa do neformálnych vzdelávacích aktivít školských klubov detí, vrátane finančnej podpory štátu. Je možné predpokladať, že túto funkciu by mali plniť samotné školy, čo však v reforme nie je jednoznačne vymedzené.

PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Reforma predpokladá zmeny vo financovaní škôl, konkrétne zavedenie

financovania doučovania formou priamych príspevkov školám a finančná podpora zriaďovateľom školských klubov detí. Obe aktivity sú však predpokladané len na školský rok 2021/2022, a preto nie sú v reforme predpokladané zmeny príslušnej legislatívy a ich udržateľnosť. Zároveň sa nepredpokladá zavedenie právneho nároku na účasť na doučovaní a aktivitách školských klubov detí pre všetkých žiakov a žiačky, ktoré prejavia záujem.

PRINCÍP PRÍSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Reforma opomína v hlavných formách výchovy a vzdelávania na doplnenie chýbajúcich vedomostí a zručností, t. j. doučovanie a školské kluby detí, na zabezpečenie ich prístupnosti pre žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením a nereflektuje požiadavky na ich inkluzívnosť.

V rámci jej kľúčových opatrení (rozsiahleho pedagogického výskumu, programu doučovania žiakov a žiačok základných a stredných škôl a celodenného vzdelávania žiakov a žiačok zo sociálne znevýhodneného prostredia formou podpory ich účasti na aktivitách školských klubov detí) reforma nezohľadňuje jazykové požiadavky jednotlivých žiakov a žiačok.

Reforma neponúka podporné opatrenia žiakom a žiačkam bez prístupu k internetu alebo k digitálnym technológiám, aby použili webový portál na párovanie ponuky a dopytu po doučovaní a zaistili tak svoju participáciu na doučovaní. Z údajov z dotazníkového prieskumu, ktorý realizoval Inštitút vzdelávacej politiky Ministerstva školstva vyplýva, že práve deti zo sociálne slabšieho prostredia boli najväčšmi postihnuté prerušením štúdia v prvej vlně pandémie, pričom jedným z hlavných dôvodov bolo, že nemali prístup k internetu a digitálnym technológiám. Je teda potrebné, aby základné a stredné školy, ako aj MVO, ponúkali asistenciu týmto deťom a ich rodičom, zákonným zástupcom a zákonným zástupkyňami pri používaní webového portálu a zaručili tak, že sa budú deti môcť zúčastniť doučovania. Webový portál by mal zároveň obsahovať prvky, ktoré podporia jeho prístupnosť pre žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením.

Je nespochybniteľné, že finančné príspevky na kompenzáciu aktivít školských klubov detí pre žiakov a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia sprístupnia vybranú formu neformálneho vzdelávania pre dotknutú skupinu detí. Je však rovnako potrebné sprístupniť aktivity školských klubov detí pre deti so zdravotným znevýhodnením, ktoré patria medzi skupiny žiakov a žiačok, na ktoré mala pandémia a prechod na dištančné vzdelávanie neprímeraný dopad. Reforma je v tomto bode cielená len na deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a

opomína deti so zdravotným znevýhodnením, v rozpore s princípmi prístupnosti a nediskriminácie.

PRINCÍP DOSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Dostupnosť je osobitne riešená v rámci podpory účasti znevýhodnených žiakov a žiačok na aktivitách školských klubov detí, ktoré majú slúžiť na to, aby sa navýšil čas, ktorý strávia vo výchovno-vzdelávacom procese. Dostupnosť aktivít školských klubov detí pre identifikovanú cieľovú skupinu je riešená prostredníctvom finančnej podpory pre zriaďovateľov školských klubov detí na kompenzáciu poplatkov za školský klub detí pre žiakov a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia, resp. z rodín v hmotnej núdzi a žiakov a žiačky z nízkopríjmových skupín, pre ktoré by poplatky mohli spôsobiť prekážku participácie na týchto aktivitách.

Vo vzťahu k programu doučovania sa predpokladá navýšenie financovanie pre školy na základe reálne vykazovaného počtu doučujúcich, koordinátorov a koordinátoriek doučovania, zapojených žiakov a žiačok a vykázaných hodín doučovania. Nie je jasné, či navýšené financovanie plne pokryje navýšené náklady na mzdové náklady zapojených personálnych kapacít, čo je z pohľadu dostupnosti doučovania nevyhnutným predpokladom zabezpečenia dostatočných kapacít. Aj predpokladané a cielené navýšenie počtu žiakov a žiačok participujúcich na aktivitách školských klubov detí bude mať dopad na potrebu posilniť personálne kapacity vychovávateľov a vychovávateľiek, pričom z reformy nie je jednoznačné, či finančný príspevok od štátu pre zriaďovateľov školských klubov detí bude pokrývať zvýšené mzdové nároky. Na rozdiel od programu doučovania, pri tejto aktivite nie je uvedený počet vychovávateľov a vychovávateľiek ani iné indikátory na určenie výšky finančného príspevku.

Program doučovania rieši čiastočne priestorové zabezpečenie doučovania. V rámci implementácie tejto aktivity by však bolo potrebné v súlade s princípom dostupnosti analyzovať fyzickú dostupnosť doučovania pre žiakov a žiačky, osobitne tých z marginalizovaných a vylúčených komunít, ktorí sú spravidla odkázaní na dochádzanie do škôl školskými autobusmi naviazanými na školský rozvrh. Nakoľko doučovanie má prebiehať v popoludňajších hodinách, potreba dopravy domov po skončení doučovania môže predstavovať prekážku a dôvod nezapojiť sa do doučovania. Obdobne možno reflektovať aj vo vzťahu k aktivitám školských klubov detí.

PRINCÍP KVALITY VZDELÁVANIA

Reforma reflektuje kvalitatívnu stránku doučovania a aktivít školských klubov detí. Konkrétne doučovanie na školách má byť realizované osobami s pedagogickým vzdelaním. Ak základná škola alebo stredná škola nenájde vhodného kandidáta alebo kandidátku na doučovania spomedzi kmeňových učiteľov a učiteliek školy, učiteľov a učiteliek inej školy, bývalých učiteľov a učiteliek, vysokoškolských študentov a študentiek magisterského štúdia študijného programu učiteľstva alebo iných osôb s pedagogickým vzdelaním, predpokladá sa sprostredkovanie doučujúceho alebo doučujúcej MVO alebo vysokou školou, ktorá má zabezpečiť prípravu a metodickú podporu doučujúcemu alebo doučujúcej a to s podporou ŠPÚ. Pozitívnym aspektom je tiež plánované vypracovanie metodického materiálu pre vychovávateľov a vychovávateľky školských klubov detí, ponuka vzdelávania pre vychovávateľov a vychovávateľky a didaktická podpora. Je žiadúce, aby sa metodická a didaktická podpora zamerala aj na relevantnosť, inkluzívnosť a rodovú-citlivosť obsahu doučovania a neformálnych výučbových aktivít.

V kontexte zabezpečovania kvality vzdelávania reforma neobsahuje aspekty vyhodnocovania dopadov doučovania a neformálnych vzdelávacích aktivít školských klubov detí na študijné výsledky participujúcich žiakov a žiačok a odstraňovanie rozdielov vo vedomostiach, zručnostiach a spôsobilostiach žiakov a žiačok prehlbených pandemiou.

INVESTÍCIA 1

Debarierizácia školských budov na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému

STRUČNÝ POPIS INVESTÍCIE

Príprava akčného plánu debarierizácie s postupnými krokmi odstraňovania fyzických, informačných a technologických bariér v školskom prostredí. Debarierizácia bude financovaná zo zdrojov Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti vo vzťahu k väčším stredným školám a zo zdrojov európskych štrukturálnych a investičných fondov vo vzťahu k menším stredným, základným a materským školám. Predpokladá sa legislatívna úprava bezbariérovosti tak, aby nové školské zariadenia boli budované na základe nových princípov univerzálneho dizajnu ako bezbariérové.

RELEVANTNÉ ODPORÚČANIA MEDZINÁRODNÝCH MONITOROVACÍCH MECHANIZMOV

- UPR: odporúčania z 3. cyklu č. 126, 127, 132 a 157
- ECRI: odporúčania zo 6. monitorovacieho cyklu č. 2
- Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva: odporúčania k 3. periodickej správe SR bod 53
- Výbor OSN pre práva dieťaťa: odporúčania k 3. a 4. periodickej správe SR bod č. 37 písm. a), bod č. 37 písm. b) a bod. č. 45 písm. c)
- Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím: odporúčania k 1. periodickej správe SR bod č. 68 písm. a) a písm. b)

PREPOJENIE NA NÁRODNÝ INVESTIČNÝ PLÁN SR NA ROKY 2018-2030

Debarierizácia budov na všetkých úrovniach je zahrnutá v časti "Vzdelávanie", v rámci sledovanej oblasti "Inklúzia" v prepojení na ciele udržateľného rozvoju č. 1, 4, 5, 8 a 10. Národný investičný plán SR na roky 2018-2030 sa zameriava na posilňovanie uplatňovania princípu inkluzívnosti vo vzdelávacom systéme a snaží sa zabezpečiť rovné príležitosti pre všetkých žiakov a žiačky, bez ohľadu na ich sociálne zázemie, zdravotný stav alebo príslušnosť k

národnostnej menšine, s dôrazom na zvyšovanie príležitostí pre uplatňovanie pozitívnej sociálnej mobility. Identifikovaný želaný stav k roku 2030:

- individualizovaný (diferencovaný, personalizovaný) prístup, v centre ktorého stojí učiac sa osoba, jej osobný potenciál a vzdelávacie potreby;
- schopnosť učiteľov a učiteľiek spolu s ďalšími odborníkmi a odborníčkami pracovať s rozmanitosťou žiakov a žiačok, ich rôznorodým potenciálom, nadaním, talentom a znevýhodnením a vnímať rozmanitosť ako prirodzený jav;
- zvýšenie inkluzívnosti škôl vo vzťahu k žiakom a žiačkam so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, zdravotným znevýhodnením a žiakom a žiačkam zo sociálne znevýhodneného prostredia;
- vytvorenie integrovaného multidisciplinárneho systému prevencie, podpory a intervencie.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Cieľovou skupinou tejto investície sú deti, žiaci a žiačky so znevýhodnením na všetkých vzdelávacích stupňoch. Cieľová skupina zároveň predstavuje osobitne zraniteľnú skupinu obyvateľstva.

ZODPOVEDNÉ SUBJEKTY (ROZDELENIE SUBJEKTOV PODĽA JEDNOTLIVÝCH ÚLOH)

- Ministerstvo školstva
 - prostredníctvom pracovnej skupiny, príprava akčného plánu debarierizácie, vrátane návrhu potrebnej legislatívy a vytvorenia manuálu debarierizácie pre školy a metodického usmernenia pre zriaďovateľov
- Zriaďovatelia škôl a školy
 - debarierizácia škôl
- Štátna školská inšpekcia
 - kontrola kvality debarierizácie na školách

AKTÉRI ZAPOJENÍ DO IMPLEMENTÁCIE INVESTÍCIE

- experti a expertky z MVO a združení zastupujúcich osoby so zdravotným znevýhodnením,
- odborníci a odborníčky zo štátnej správy a samosprávy škôl podieľajúci sa na realizácii debarierizácie.

MÍLNIKY, CIELE, HARMONOGRAM

- štandardy debarierizácie, manuál debarierizácie a zmapovanie potrieb škôl na všetkých stupňoch vzdelávania do marca roku 2022;
- 252 debarierizovaných väčších stredných škôl do júla roku 2025.

UPLATNENIE PRINCÍPOV HRBA V PROCESSE IMPLEMENTÁCIE INVESTÍCIE

PRINCÍP PARTICIPÁCIE

Investícia zahŕňa participáciu zraniteľných skupín len prostredníctvom pracovnej skupiny, ktorá sa má podieľať na príprave nového akčného plánu pre debarierizáciu, metodických a analytických materiálov a prioritizáciu jednotlivých škôl pre debarierizáciu. Očakáva, že členovia a členky tejto pracovnej skupiny budú odborníci a odborníčky z MVO, združení zastupujúcich ľudí so zdravotným znevýhodnením, štátnej správy, samosprávy a škôl, ktoré sa budú v rámci implementácie akčného plánu podieľať na samotnej realizácii debarierizácie. Z popisu pracovnej skupiny nevyplýva očakávaný počet členov a členiek pracovnej skupiny, kľúč na základe, ktorého budú jednotliví členovia a členky vyberaní, ani či štát sprístupní informácie o formovaní príslušnej pracovnej skupiny a možnostiach členstva v nej širokej verejnosti. Je dôležité podotknúť, že koncepcie nie je jasné, či štát a zodpovedné subjekty zabezpečia aj reprezentáciu detí, najmä detí so zdravotným znevýhodnením.

V zmysle článku 12 Dohovoru o právach dieťaťa má každé dieťa právo na názor a byť vypočuté. MVO zastupujúce osoby so zdravotným znevýhodnením nemusia automaticky združovať aj deti a mládež, a preto ich nemožno považovať za zainteresovaných aktérov reprezentujúcich záujmy detí a mládeže v tomto procese.

Zároveň vyvstáva otázka, do akej miery sa budú môcť členovia a členky podieľať na tvorbe akčného plánu, metodických a analytických materiálov či prioritizácii škôl pre debarierizáciu. Vzhľadom na súčasný stav úrovne participatívneho procesu v SR možno usúdiť, že hlas pracovnej skupiny bude len poradný. Pre zvýšenie transparentnosti participatívneho procesu by bolo žiaduce, aby zodpovedné subjekty pri participatívnom procese uplatňovali princípy otvoreného vládnutia, uprednostnili angažovanie jednotlivých zainteresovaných aktérov (najmä expertov a expertiek z MVO) pred konzultáciou týchto aktérov, a aby zväžili zapojenie Splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI

Zapojenie Štátnej školskej inšpekcie do kontroly dodržiavania požiadaviek na debarierizáciu škôl zapojených do implementácie tejto investície možno vnímať veľmi pozitívne. V investícii však jednoznačne chýba nastavenie viacerých mechanizmov nápravy. Štát plánuje investovať 27 miliónov EUR do debarierizácie verejných materských, základných a stredných škôl, avšak v rámci investície neustanovuje, ktorý subjekt bude zodpovedný za pravidelné informovanie verejnosti (vrátane zriaďovateľov škôl, škôl, analytických útvarov pôsobiacich v školstve a zástupcov a zástupkyň detí, mládeže a osôb so zdravotným znevýhodnením) a kontrolu implementácie investície, t. j. využívanie finančných prostriedkov v súlade s akčným plánom debarierizácie, ani to, aký bude postup v prípade zistenia nedostatkov.

Kontrola jednotlivých škôl zapojených do implementácie akčného plánu debarierizácie Štátnou školskou inšpekciou je dôležitá. No miera uplatnenia práv a právnych nárokov jednotlivých detí, žiakov a žiačok prostredníctvom podania na Štátnu školskú inšpekciu je nízka, a to najmä v prípade, ak poškodené dieťa, žiak alebo žiačka vyžaduje od príslušnej školy, ktorá svojou činnosťou alebo nečinnosťou porušila práva dieťaťa, žiaka alebo žiačky na inkluzívne vzdelanie. Investícia opomína zapojenie dôležitých mechanizmov, ktoré už úspešne pôsobia v architektúre ochrany a podpory ľudských práv na Slovensku, a to Strediska ako antidiskriminačného orgánu, komisára pre osoby so zdravotným postihnutím ako nezávislého orgánu zriadeného v súlade s Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím a komisára pre deti ako nezávislého orgánu zriadeného v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa. Štát musí prijať vhodné opatrenia na zefektívnenie súčasného mechanizmu, v rámci ktorého si deti, žiaci a žiačky uplatňujú náhradu pri porušení svojich ľudských práv a základných slobôd, vrátane práva na inkluzívne vzdelávanie. Tento mechanizmus by mal byť prístupný, efektívny a eliminovať všetky prekážky, ktoré by znemožňovali riadne uplatňovanie ľudských práv a základných slobôd. Štát by mal uvažovať nad zefektívnením konaní pred súdmi vo veci namietanej diskriminácie vo vzdelávaní, a to nielen v kontexte debarierizácie.

PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A ROVNOSTI

Investícia síce financuje odstraňovanie fyzických, informačných a technologických bariér a *pro futuro* sa zameriava na budovanie materských škôl, základných a stredných škôl z verejných financií, ktorých úpravy financované z

verejných zdrojov by mali využívať univerzálny dizajn. Z formulácie investície vyplýva, že snahou štátu je vytvoriť inkluzívne prostredie v celej škole a neobmedzuje sa len na sprístupnenie vchodu do budov. V kontexte uplatňovania princípu rovnakého zaobchádzania a ochrany pred diskrimináciou sa však investícia vôbec nevyjadruje k rôznorodým potrebám a charakteristikám osôb so zdravotným znevýhodnením, ani k tomu, ako bude postupovať v prípade, ak nebude možné na škole vykonať úplnú debarierizáciu. Niektoré zraniteľné skupiny by tak mohli ostať vylúčené, nakoľko v rámci tejto investície nie je ustanovený režim pre čiastočnú debarierizáciu, a to ani v analytickej, metodickej, operatívnej či kontrolnej činnosti, v rámci ktorej by sa malo brať ohľad na potreby všetkých skupín.

Za kritický nedostatok tejto investície možno považovať, že investícia opomína zriaďovateľov odlišných od štátu, a to najmä súkromných poskytovateľov a jednotlivé cirkvi. Najmä v kontexte cirkevných škôl tak môže dôjsť k znevýhodneniu tých detí, žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením, ktoré navštevujú cirkevnú školu z dôvodu svojej viery alebo náboženského presvedčenia, čím uplatňujú svoju slobodu vierovyznania. Okrem vyššie uvedených zraniteľných skupín sa investícia nevyjadruje k tomu, ako vo svojej analytickej a metodickej činnosti, najmä pri tvorbe akčného plánu a prioritizácii jednotlivých škôl bude zohľadňovať rodové hľadisko, teda odlišné potreby dievčat a žien so zdravotným znevýhodnením.

PRINCÍP POSILNENIA POSTAVENIA

V kontexte uplatňovania princípu posilnenia postavenia by mala investícia obsahovať opatrenia, ktoré by zlepšovali postavenie osôb so zdravotným znevýhodnením a iných skupín obyvateľstva, ktorých sa implementácia investície priamo alebo nepriamo dotkne. Investícia do debarierizácie vybraných škôl v súlade s akčným plánom debarierizácie by mala byť sprevádzaná aj informačnou kampaňou, vzdelávaním a prácou so zainteresovanými subjektami na úrovni zriaďovateľov škôl, vedenia škôl, učiteľov a učiteliek, ako aj rodičov, a to najmä s cieľom zvýšiť ich informovanosť o potrebe debarierizácie a zvýšenia inkluzívnosti vzdelávania na dotknutých školách. V prípade, ak štát nebude dbať na pravidelné scitlivovanie a osvetu, môže sa stať, že napriek tomu, že boli školy debarierizované, bude vedenie školy váhať s prijímaním detí so zdravotným znevýhodnením. Efektívnemu začleňovaniu a uplatňovaniu práva na inkluzívne vzdelanie detí, žiakov a žiačok so zdravotným znevýhodnením by mohli brániť nielen predsudky

odborných zamestnancov a zamestnankýň škôl (napr. riaditeľov, riaditeľiek, učiteľov a učiteľiek), ale aj rodičov alebo zákonných zástupcov a zástupkýň detí bez zdravotného znevýhodnenia navštevujúcich danú školu.

Zároveň by na posilnenie postavenia detí, žiakov a žiačok vplývalo pozitívne, ak by investícia obsahovala opatrenia na zabezpečenie transparentnosti, a to najmä pri čerpaní finančných prostriedkov, ako aj pri výbere jednotlivých škôl, na ktorých bude debarierizácia prebiehať, a to vrátane prípadov kedy zriaďovateľ úspešne nedebarierizoval príslušnú školu v súlade s akčným plánom debarizácie a manuálom riadne a včas, a z tohto dôvodu nemôžu žiaci a žiačky so zdravotným znevýhodnením nastúpiť alebo pokračovať vo vzdelávaní na tejto škole.

PRINCÍP ZÁKONNOSTI

Investícia akcentuje, že súčasťou jej implementácie je aj návrh úpravy, ktorá ukotví bezbariérovosť školských budov v rámci platnej legislatívy a tvorba manuálu debarierizácie pre školy uchádzajúce sa o financovanie debarierizácie, ako aj metodického usmernenia, na základe ktorého budú zriaďovatelia povinní budovať nové školy už len v súlade s princípmi univerzálneho dizajnu. Je však zarádzajúce, že investícia zabezpečí len prípravu podkladov (metodické usmernenie, návrh právnej úpravy) a jej cieľom nie je prijatie legislatívy, ktorá by v súlade s princípom rovnakého zaobchádzania a ochranou pred diskrimináciou upravená práva a právne nároky detí, žiakov a žiačok, ako aj povinnosti zainteresovaných subjektov (napr. zriaďovatelia škôl, školy) v kontexte debarierizácie prostredia, v ktorom prebieha vzdelanie na všetkých úrovniach.

PRINCÍP PRÍSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Pozitívne možno hodnotiť, že plánovaný manuál má byť založený na holistickom prístupe definujúcom štandardy, ktoré vytvoria inkluzívny priestor v rámci celej školy a nebudú sa zameriavať len na odstraňovanie najväčších bariér napr. v rámci vstupu do školy. Rovnako možno považovať za pozitívne, že akčný plán debarierizácie zadefinuje kroky postupnosti pri odstraňovaní fyzických, informačných a technologických bariér. Nie je však jasné, do akej miery bude brať investícia do úvahy ustanovenia Dohovoru o právach osôb so zdravotným znevýhodnením, ktoré sú pre uplatňovanie HRBA prístupu pri debarierizácii, ako aj pri celkovom zlepšovaní životných podmienok osôb so zdravotným znevýhodnením kľúčové. Ide najmä o definíciu primeraných úprav (nevyhnutné,

prispôsobené a adekvátne zmeny, ktoré nepredstavujú neúmerne alebo nadmerné zaťaženie, sú prispôsobené na konkrétny prípad, cieľom ktorých je zabezpečiť osobám so zdravotným znevýhodnením využívanie alebo uplatňovanie všetkých ľudských práv a základných slobôd na rovnakom základe s ostatnými) a univerzálneho dizajnu (navrhovanie výrobkov, zariadení, programov a služieb tak, aby ich mohli využívať v najväčšej možnej miere všetci ľudia bez nevyhnutnosti úprav alebo špeciálneho dizajnu. "Univerzálny dizajn" však nevyklučuje asistenčné zariadenia pre určité skupiny osôb so zdravotným znevýhodnením, v prípadoch, keď sú potrebné).

Zároveň by bolo vhodné, aby investícia obsahovala viac informácií o jej harmonizácii s inými reformami a investíciami, a to najmä reformou zameranou na definíciu konceptu špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb detí, žiakov a žiačok a vypracovanie modelu nárokovateľných podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní, vrátane systému ich financovania. Nie je totiž jasné do akej miery a z akých zdrojov budú môcť školy financovať zmeny v učebných osnovách, vyučovaní alebo v pomôckach, ktoré plánujú využívať pri implementácii nárokovateľných podporných, cielených alebo špecifických opatrení pri zavádzaní inkluzívneho vzdelávania podľa špecifických výchovno-vzdelávacích potrieb detí, žiakov a žiačok v novom debarierizovanom prostredí.

PRINCÍP DOSTUPNOSTI VZDELÁVANIA

Zachovanie a zlepšenie fyzickej, ekonomickej a sociálnej dostupnosti inkluzívneho vzdelávania pre deti, žiakov a žiačky so zdravotným znevýhodnením by mala byť jednou z priorit tejto investície. Investícia však neobsahuje žiadne základné pravidlá, princípy alebo zásady, ktoré by slúžili ako podklad pre nastavenie prioritizácie škôl určených pre debarierizáciu. Zároveň zo znenia investície vôbec nie je jasné, kto bude určovať pravidlá pre výber jednotlivých škôl a do akej miery je záväzné stanovisko a analýza pripravená pracovnou skupinou. Preto je zachovanie geografickej dostupnosti materských, základných a stredných škôl poskytujúcich rôzne programy otázná, a to najmä v kontexte odľahlých alebo menej rozvinutých regiónov.

Samotná investícia financuje výrazné stavebné, informačné, komunikačné a technické zmeny v prostredí, v ktorom materské, základné a stredné školy poskytujú vzdelávanie, a ktoré by zavedeným nového modelu nárokovateľných podporných opatrení malo byť inkluzívnejšie ako doposiaľ. Investícia však neráta s vyhodnocovaním udržateľnosti týchto debarierizačných snáh, a to najmä do akej

miery vyžadujú zaškolenie personálu, nábor nových zamestnancov a zamestnankýň, ako aj do akej miery ich treba obnovovať (aktualizovať). Všetky tieto aspekty by sa mohli negatívne prejavíť na zavádzaní neformálnych poplatkov na školách, ktorými by sa školy snažili udržať si status debarierizovanej školy.

PRINCÍP KVALITY VZDELÁVANIA

V kontexte kvality poskytovaného vzdelávania je potrebné brať do úvahy, do akej miery by mohla nedostatočná implementácia alebo neimplementácia tejto investície negatívne ovplyvniť implementáciu reformy zameranej na zavádzanie modelu nárokovateľných podporných opatrení podľa špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb detí, žiakov a žiačok. Kvalitné vzdelanie je jednou zo základných obsahových náležitostí práva na vzdelanie, v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa a Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím ho majú všetky deti, vrátane detí so zdravotným znevýhodnením. Nemožno však zodpovedne očakávať, že len samotnou debarierizáciou prostredia získava dieťa, žiak alebo žiačka prístup ku kvalitnému vzdelaniu. Samotná debarierizácia prinesie v mnohých prípadoch také úpravy, ktoré budú vyžadovať zakúpenie nových učebných pomôcok, zmeny vo vyučovaní, nábor nových zamestnancov a zamestnankýň, ako aj zaškolenie všetkých zamestnancov a zamestnankýň. Investícia však opomína potrebu zvyšovať technické, personálne a finančné kapacity zriaďovateľov a škôl, aby mohli nielen debarierizovať, ale zároveň debarierizované prostredie aj udržiavať vo vysokom štandarde a poskytovať v ňom kvalitné vzdelanie.

VŠEOBECNÉ ODPORÚČANIA RELEVANTNÉ PRE VŠETKY REFORMY A INVESTÍCIU KOMPONENTU 6:

Vybrané princípy HRBA a iné dôležité koncepty opomenuté v znení reforiem

SÚLAD S PLATNÝMI MEDZINÁRODNÝMI ZÁVÄZKAMI V OBLASTI ĽUDSKÝCH PRÁV (PRINCÍP ZODPOVEDNOSTI)

Napriek tomu, že niektoré reformy komponentu 6 uvádzajú, že sú ich ciele sú v súlade s Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím a Chartou základných práv EÚ, neodkazujú na ostatné relevantné dohovory v oblasti ľudských práv (Tabuľka č.1), ktoré poskytujú dôležitý a právne záväzný rámec pre ich naplnenie.

PARTICIPÁCIA INŠTITUCIONÁLNYCH SUBJEKTOV NA OCHRANU A PODPORU ĽUDSKÝCH PRÁV (PRINCÍP PARTICIPÁCIE)

Vo všeobecnosti absentuje zapojenie inštitucionálnych subjektov na ochranu a podporu ľudských práv, ktoré by dohliadali na to, že implementácia v praxi bude rešpektovať štandardy a princípy v oblasti ľudských práva (Stredisko, verejný ochranca práv, komisár pre deti, komisár pre osoby so zdravotným postihnutím).

V reformách, ktoré špecificky navrhujú tvorbu grantových výziev k rôznym aktivitám, nie sú do procesu kreovania týchto výziev zapájané MVO, experti a expertky či akadémia, ktorí by zabezpečili nastavenie úloh v súlade so záväzkami v oblasti ľudských práv a nediskriminácie a zohľadnili potreby jednotlivých osobitne zraniteľných skupín. Takisto nie je jasné, či predkladané grantové výzvy budú formulované iba zamestnancami a zamestnankyňami ministerstiev s relevantnou technickou expertízou, alebo budú k ich formulácii prizvaní aj experti a expertky, napr. z MVO a akadémie.

Mnohé reformy vágne operujú s pojmom “expert” (chýba použitie rodovo citlivého jazyka a preto vypadáva pojem “expertka”) a prikladajú expertom

jednotlivé úlohy v rámci reforiem. Z uvedeného nie je však jasné, akým spôsobom sú experti a expertky do týchto pozícií vyberaní, a či je toto výberové konanie transparentné a v súlade s princípom rovnakého zaobchádzania.

UPLATŇOVANIE RODOVÉHO HĽADISKA (PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE)

Vo všetkých reformách komponentu 6, s výnimkou reformy 4, chýba analýza dopadov jednotlivých úloh na rodovú rovnosť a práva žien. Uvedené reformy nehodnotia fakt, či jednotlivé aktivity neprehlbujú rodové stereotypy, ktoré sú v súčasnom systéme výchovy a vzdelávania v SR prítomné.

Osobitne treba spomenúť úplnú absenciu rodovo vyvážený jazyka v texte celého komponentu 6.

POSÚDENIE NAJLEPŠIEHO ZÁUJMU DIEŤAŤA

V súlade s Dohovorom o právach dieťaťa musí každý nositeľ povinností, zohľadniť „najlepší záujem dieťaťa“ ako prvoradé hľadisko pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí. Toto právo vyjadruje jednu zo základných hodnôt Dohovoru o právach dieťaťa. Keďže je SR zmluvnou stranou Dohovoru o právach dieťaťa a všetky reformy a investícia komponentu 6 upravujú vzdelávanie, pričom ich adresátmi sú okrem iného deti, je potrebné, aby reformy a investícia brali do úvahy koncepciu najlepšieho záujmu dieťaťa. V najlepšom záujme dieťaťa je, aby požívalo práva a slobody stanovené v Dohovore o právach dieťaťa a napríklad rozvíjalo úctu k ľudským právam a k iným kultúram. Pokiaľ je dieťa vo veku, keď vie sformulovať svoj názor na svoj najlepší záujem, musí byť schopné slobodne vyjadriť a musí sa naň prihliadať. Rodičia majú primárnu zodpovednosť za rozhodovanie v mene svojich detí, ale ak sa im nepodarí rozhodnúť v najlepšom záujme dieťaťa, štát môže zasiahnuť na ochranu týchto záujmov.

SÚLAD S CIEĽMI TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA

V súlade s odporúčaniami medzinárodných mechanizmov na ochranu ľudských práv a so záväzkami SR implementovať Agendu 2030 a jej 17 trvalo udržateľných cieľov, je potrebné, aby všetky reformy podporovali implementáciu cieľov trvalo udržateľného rozvoja. V prípade reforiem a investície v komponente 6 sa odporúča, aby ich jednotlivé aktivity prispievali k implementácii cieľa 4: Zabezpečiť inkluzívne, spravodlivé a kvalitné vzdelávanie a podporovať vzdelávacie príležitosti pre všetkých. Reformy a investícia stavajú na zámeroch

cieľa 4, ako napríklad zámer 4.2, ktorého cieľom je, že do roku 2030 budú mať všetci chlapci a dievčatá prístup k skorému rozvoju a predškolskému vzdelávaniu. Cieľ má dokopy 10 zámerov a uvádza indikátory na meranie progresu, ktoré môžu byť užitočné pre meranie progresu reforiem komponentu 6. V kontexte obnovy, reforiem komponentu 6 a najmä reformy 6 to znamená, že by sa SR mala usilovať o spravodlivé riešenie všeobecného prístupu k vzdelávaniu, aby zmiernila dopad pandémie na kvalitu vedomostí a vzdelania detí. V súlade s napĺňaním cieľa 4, je potrebné, aby štát vytváral systémové opatrenia, ktoré budú klásť dôraz na inklúziu, rovnosť a prevenciu predčasného ukončenia dochádzky, najmä v prípade marginalizovaných skupín.

UDRŽATEĽNOSŤ PROJEKTOV A ICH PRESAH ZA ČASOVÝ HORIZONT IMPLEMENTÁCIE PLÁNU OBNOVY

Reformy a investícia komponentu 6 neriešia otázku udržateľnosti projektov po skončení financovania grantovými schémami (osobitne pri podpore poskytovania ranej starostlivosti a ranej intervencie deťom)

1 ROZDELENIE KOMPONENTOV PODĽA TERMÍNOV

Rok	Kvartál	Reforma	Aktivita
2021	Q2	2	vytvorenie expertných pracovných skupín, ktoré budú špecifikovať jednotlivé typy podporných opatrení vo vzdelávaní v nadväznosti na rôzne druhy špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb. Vytvorenie samostatnej expertnej pracovnej skupiny na vypracovanie podporných opatrení pre žiakov a žiačky, pre ktorých je vyučovací jazyk druhým/cudzím jazykom
	Q3	1	informačná kampaň k povinnému predprimárnemu vzdelávaniu od 5 rokov (priebežne)
		1	zabezpečenie povinného predprimárneho vzdelávania 5-ročných detí, ktoré sa neumiestnili v materskej škole, ktorá je v sieti škôl a školských zariadení SR (od Q3 2021)
		1	vytvorenie doplnkového materiálu k Štátnemu vzdelávaciemu programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách
		2	pilotovanie vybraných podporných opatrení prostredníctvom zavedenia nových pozícií do konkrétneho segmentu vzdelávacej sústavy (pomocný vychovávateľ - materské školy) alebo do vybranej vzorky škôl (školská zdravotná sestra - materské, základné a stredné školy) - od Q3 2021 do Q4 2023
		6	vyhlásenie výzvy na poskytnutie dotácie pre MVO na nábor, výber, prípravu a priebežnú podporu doučujúcich
		6	poskytovanie finančnej podpory zriaďovateľom školských klubov detí s cieľom kompenzácie poplatkov za školské kluby detí pre žiakov a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia (od Q3 2021 do vyčerpania)
	Q4	1	zavedenie pozície "pomocný vychovávateľ" a "školská zdravotná sestra"
		1	systém registrácie nových poskytovateľov povinného predprimárneho vzdelávania
		2	vypracovanie a zavedenie systému zberu dát o materinskom jazyku detí a žiakov a žiačok
		3	prijatie návrhu reformy systému poradenstva a prevencie a spustenie procesov pre jej implementáciu
		4	rozšíriť možnosť získať nižšie stredné vzdelanie
		6	spustenie programu doučovania na základných a stredných školách
	2022	Q1	1
1			vyhlásenie grantovej schémy na podporu poskytovania ranej starostlivosti a ranej intervencie deťom z MRK
3			elektronický informačný systém
3			prvé pilotné fakultné poradenské zariadenie
5			vytvorenie desegregačných metodických materiálov pre zriaďovateľov a riaditeľov a riaditeľky škôl
1			definícia štandardov debarierizácie a vytvorenie manuálu debarierizácie
Q2		2	zabezpečenie informačnej kampane o inkluzívnom vzdelávaní so zapojením MVO - od Q2 2022 do Q4 2023
Q3		1	odstránenie finančných bariér pri zaškolení 5-ročných detí, pre ktoré bude predprimárne vzdelávanie povinné a ktoré sú zo sociálne znevýhodneného prostredia
		1	posilnenie vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankýň, pôsobiach v predprimárnom vzdelávaní (komponent 7 vzdelávanie pre 21. storočie)
Q4		1	schválenie právneho nároku na miesto v materskej škole od 3 rokov
		1	rozšírenie nároku na príspevok na nezaopatrené dieťa o deti, ktoré sú v predškolských zariadeniach a na stredných školách, v zákone č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi
	1	zmena financovania materských škôl	
	2	vytvorenie sprievodných metodických materiálov k vertikálnemu modelu podporných opatrení, didaktických a metodických materiálov k výučbe slovenčiny ako druhého jazyka, vypracovanie nástrojov na realizáciu diagnostiky úrovne jazykových schopností detí a žiakov pedagogickými a odbornými zamestnancami škôl a školských zariadení, vytvorenie a sprevádzkovanie samostatného webového portálu	

		2	vypracovanie katalógu podporných opatrení vo vzdelávaní, príprava legislatívneho návrhu novej definície špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb (návrh novely zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní) a sprievodnej vyhlášky, príprava nadväzného návrhu novely zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení, upravenie Nariadenia vlády SR č. 630/2008 Z. z., ktoré zohľadňuje pri výpočte normatívneho príspevku prostredníctvom koeficientov rôzne špecifiká (napr. deti so ŠVVP)
		3	v rámci novej koncepcie poradenstva a prevencie navýšenie a posilnenie podporných tímov v poradenskom systéme (termín 2022 bez uvedenia kvartálu)
		4	tvorba systému včasného varovania
		4	vytvorenie dotačného programu na mentoring/tútoring s pravidelnou finančnou alokáciou
		6	vyhlásenie a zrealizovanie grantovej výzvy na kvalitatívny a kvantitatívny výskum o dopadoch pandémie na učenie žiakov a žiačok základných a stredných škôl
2023	Q1	2	účinnosť noviel zákona č. 245/2008 Z. z. a zákona č. 597/2003 Z. z.
		2	vytvorenie a pôsobenie regionálnych tímov na krajských pobočkách (8+1) transformovanej priamo riadenej organizácie (komponent 7 vzdelávanie pre 21. storočie) zameraných na podporu zavádzania inkluzívneho vzdelávania a modelu nárokovateľných opatrení v školách a školských zariadeniach - od Q1 2023 do Q4 2025
		2	poskytovanie programov profesijného rozvoja pre pedagogických a odborných zamestnancov a zamestnankyne a manažment škôl a školských zariadení o vertikálnom modeli nárokovateľných opatrení, diagnostike úrovne jazykových schopností detí a žiakov a žiačok a podpore pri prekonávaní jazykovej bariéry v prístupe k vzdelávaniu - od Q1 2023 do Q4 2025
		2	pilotovanie zmien v príprave učiteľov a učiteľiek slovenského jazyka, podporených grantovým programom pre vysoké školy - od Q1 2023 do Q4 2025
		3	vstup legislatívnych zmien do účinnosti vrátane zmeny financovania
		4	zavedenie legislatívneho rámca a nastavenie systému plánov výkonov F-odborov
	Q2		
	Q3	5	zavedenie definície segregácie do legislatívy
	Q4	3	digitalizácia diagnostických nástrojov v súlade so zavedenými štandardmi
		5	vytvorenie dotačnej schémy na podporu pilotných desegregačných projektov
2024	Q1		
	Q2		
	Q4	5	poskytnutie účelovo viazaných prostriedkov na navýšenie počtu odborných zamestnancov a zamestnankýň
		5	poskytnutie finančnej podpory na dopravu žiakov a žiačok z MRK do škôl
2025	Q1		
	Q2	1	debarerizácia väčších stredných škôl
	Q4	1	dobudovanie kapacít materských škôl, potrebných pre zabezpečenie právneho nároku na miesto v materskej škole pre všetky deti od 3 rokov veku
		5	vytvorenie jednotného systému monitorovania desegregácie a zverejnenie prvej komplexnej monitorovacej správy na základe novej metodiky
2026	Q1		
	Q2	3	prvé vyhodnotenie dát o stave duševného zdravia detí/žiakov/žiačok/študentov/študentiek na Slovensku a odporúčania pre jednotlivé rezorty
	Q3		
	Q4		

Vysvetlivky	
1	zabezpečenie podmienok na implementáciu povinného predprimárneho vzdelávania od 5 rokov a zavedenie právneho nároku na miesto v materskej škole alebo u iných poskytovateľov predprimárneho vzdelávania od 3 rokov
2	definícia konceptu špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb detí a žiakov a vypracovanie modelu nárokovateľných podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní, vrátane systému ich financovania
3	reforma systému poradenstva a prevencie a zabezpečenie systematického zberu dát v oblasti podpory duševného zdravia detí, žiakov a študentov
4	implementácia nástrojov na prevenciu predčasného ukončovania školskej dochádzky a úprava F-odborov
5	podpora desegregácie škôl
6	kompensačné opatrenia na zmiernenie dopadov pandémie vo vzdelávaní pre žiakov základných a stredných škôl
I	debarierizácia školských budov na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému

NHRI·EU

THIS PROJECT IS FUNDED
BY THE EUROPEAN UNION